

บทที่ ๓

แนวคิดความเชื่อเรื่องผีในทัศนะร่วมสมัย

เรื่องมนุษย์ต้องอาศัยอยู่กับสิ่งแวดล้อมในอดีตที่ยังไม่เจริญการประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็ต้องอาศัยธรรมชาติ ซึ่งเมื่อก่อนมนุษย์ก็ไม่มีจักผี เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นก็มีการบอกเล่าต่อกันมาและการจดบันทึกผีเรียกชื่อผีตามลักษณะที่พบเห็น ความเชื่อเรื่องผีเป็นเรื่องปัจเจกบุคคล คือ คนที่เห็นก็เชื่อว่ามีผีจริง คนที่ไม่เคยเห็นก็ไม่เชื่อว่ามีผีจริง ดังนั้น ซึ่งชุมชนบ้านดอนยานางเชื่อเรื่องผีต่างๆ รวมทั้งผีปอบ โดยได้ระลึกถึงสิ่งที่ตนเคารพนับถือคือผีบรรพบุรุษสามารถที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองจากภัยร้ายผีทั้งหลาย ก็จะประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษและยังเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วด้วย หรือพิธีกรรมอื่นๆ ที่เชื่อว่าสามารถปราบผีปอบที่ดุร้ายได้

๓.๑ แนวคิดเรื่องผีในทัศนะร่วมสมัย

แนวคิดความเชื่อเรื่องผีต่างๆ เกิดจากมนุษย์มีความกลัวภัยจากสิ่งลึกลับไม่สามารถมองเห็นได้ และประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อม อาชีพเกษตรกรรม ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ จึงมีการกราบไหว้บวงสรวงตามความเชื่อ รวมทั้งการเคารพผีบรรพบุรุษ จึงกลายเป็นความเชื่อผีมาก่อน เมื่อลัทธิพราหมณ์เข้ามาผสมผสานในด้านพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาใช้ในพิธีกรรมของพราหมณ์แต่พระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีกรรม บวกกับแนวคิดความเชื่อดั้งเดิมเข้าไปทั้ง ผี พุทธพราหมณ์ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ความเชื่ออันเกิดจากประสบการณ์ก็มีการบอกเล่ากันสืบมาและมีการจดบันทึกเอาไว้ จึงกลายเป็นแนวคิดคนสังคมปัจจุบันถึงแม้จะเจริญด้วยเทคโนโลยีก็มีผีประเภทต่างๆ เป็นที่เข้าใจตรงกันในสังคมปัจจุบัน แม้แต่การสร้างภาพยนตร์และละครก็สร้างเรื่องที่เกี่ยวข้องผีมากมาย รวมทั้งเรื่องผีปอบที่ได้รับความนิยมทำรายได้มากมาย แสดงให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องผีไม่ได้หายไปจากสังคมไทย

๓.๑.๑ บริบทแนวคิดเรื่องผี บริบทแนวคิดเรื่องผี หมายถึง สิ่งที่อยู่แวดล้อม หรือกำกับอยู่โดยรอบและเป็นตัวช่วยให้รู้ความหมาย และเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งๆ^๑ ซึ่งเป็นความเชื่อพื้นฐานของสังคมไทยที่นับถือพระพุทธศาสนามีความเชื่อเรื่องผีที่สืบทอดกันมานานและมีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้เกิดวัฒนธรรมการนับถือผีหรือวิญญาณของบรรพบุรุษ มีทั่วประเทศไทย เช่น ผีบ้าน ผีเรือน ภาคเหนือเรียกผีบรรพบุรุษว่า ผีปู่ย่า ภาคอีสานเรียกว่า ผีปู่ตา ภาคใต้เรียกว่า ผีตา ผียาย^๒

๑) ความหมายของผี สิ่งใดตามปกติไม่สามารถจะมองเห็นตัวได้ แต่เราถือหรือเข้าใจเอาว่ามีฤทธิ์และอำนาจอยู่เหนือคน อาจให้ดีหรือให้ร้าย คือให้คุณหรือให้โทษแก่เราได้ สิ่งอย่างนี้เรากลัว

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, ศ. ดร.กาญจนา นาคสกุล, **คลังความรู้**, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=๖๗> (๑ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๕).

^๒ วิชาการณ์ แสงมณี, **ผีในวรรณคดี**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร, ๒๕๓๖), หน้า ๓๑-๓๒.

เกรงและบางทีก็ต้องนับถือด้วย เราเรียกสิ่งนี้ว่า ผีและเราไม่สามารถจะทราบหรืออธิบายได้ด้วย ปัญหาและเหตุผล หรือคิดว่าเป็นสิ่งประหลาดน่าอัศจรรย์ ผิดธรรมดาสามัญที่ควรจะเป็นสิ่งนั้นเราก็เรียกว่าผี และเรียกอาการที่ปรากฏขึ้นในธรรมชาติที่ประหลาดอัศจรรย์หรือรุนแรงน่าสะพรึงกลัวว่า ผีเป็นผู้บันดาลให้ปรากฏขึ้น ผีมีอยู่ตลอดตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์มาจนปัจจุบันนี้ ผีมีสองพวก คือ ผีดี และผีร้าย ผีดีตามปกติมีใจเป็นกลางๆ ไม่ให้ดีให้ร้ายแก่ใคร^๓

๒) คำไวพจน์เกี่ยวกับคำว่าผี คำที่ใช้แทนคำว่า ผี คือ วิญญาณ สิ่งที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในกายเมื่อมีชีวิต เมื่อตายจะออกจากกายล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่ ความรับรู้ เช่น จักขุวิญญาณ คือ ความรับรู้ทางตา โสตวิญญาณ คือ ความรับรู้ทางหู เป็นชั้นที่ ๑ ในชั้นที่ ๕ คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ^๔

๓) การกำเนิดของผี วิวัฒนาการความคิดของมนุษย์ เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้าง มีความสงสัยว่า ความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฟากฟ้า แม่น้ำ แม่น้ำเขาและต้นไม้ใหญ่ และมีผลบันดาลให้เกิดความทุกข์ความสุขขึ้นแก่มนุษย์ได้ ธรรมชาติมีอำนาจอะไรอย่างหนึ่งสถิตอยู่ อำนาจที่สามารถบันดาลให้เป็นได้นั้น เรียกว่า วิญญาณ ความเชื่อผีสาง เทวดาหรืออำนาจสิ่งอยู่ในธรรมชาติ (Animism) ออกไปได้เป็น ๓ ลำดับ คือ

ลำดับหนึ่ง เริ่มจากธรรมชาติแต่ละอย่างก่อน แล้วกว้างออกไปถึงธรรมชาติทุกอย่างในโลก คือ เชื่อว่าสรรพสิ่งในโลกมีวิญญาณสิ่งอยู่ทั้งหมด

ลำดับที่สอง มีความเชื่อว่าวิญญาณเหล่านั้น มีอำนาจบันดาลความดีความชั่ว ความสุข ความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้ ตามอำนาจและความกรุณาที่มีอยู่ วิญญาณเหล่านั้นต้องมีรูปร่าง (ประเภทกายทิพย์) แต่ไม่สามารถจะเห็นได้

ลำดับที่สาม เมื่อไม่สามารถจะเห็นได้ก็ดี หรือเมื่อรูปร่างที่ตนคิดว่ามี แต่ไม่ปรากฏขึ้นก็ดี มนุษย์จึงเริ่มสร้างภาพเอาด้วยความนึกคิดของตนเอง ภาพที่ตนนับถือ จะเรียกว่า พระเจ้า หรือเรียกว่า ผีสางเทวดาอะไรก็ตาม เกิดขึ้นมาแต่ครั้งนั้น ความเชื่อถืออันนี้ คือมูลเหตุอีกอันหนึ่งของศาสนาในสังคมของมนุษย์แต่โบราณมา

การบูชาบรรพบุรุษ เป็นลำดับแห่งศรัทธาในลัทธิศาสนาที่ยิ่งใหญ่อันหนึ่งในตำนานของมนุษย์ สามารถรู้ลำดับแห่งศรัทธา ด้วยอาศัยผลงานนักโบราณคดี ได้พบเครื่องบูชาศพ พบร่องรอยการตกแต่งหลุมฝังศพ จึงนิยามได้ว่า มนุษย์แต่โบราณนับถือบูชาบรรพบุรุษของตน และการนับถือบูชาบรรพบุรุษนั้น เป็นมูลเหตุอันหนึ่งแห่งลัทธิศาสนา เพราะมนุษย์แต่โบราณเชื่อว่า มนุษย์ตายแล้วไม่สูญ มนุษย์มีดวงวิญญาณเหลืออยู่ ดวงวิญญาณนั้นออกจากร่างไปแล้วท่องเที่ยวอยู่ คอยดูแลความสุขความทุกข์ของลูกหลานอยู่ บางคราวมนุษย์เชื่อกันต่อไปว่า เมื่อถึงเวลาที่กำหนด ดวงวิญญาณนั้นจะกลับเข้าสู่ร่างเดิม กลับมาเกิดใหม่ มนุษย์แต่โบราณถือกันมาอย่างนี้ ส่วนมนุษย์จำพวกที่เชื่อว่าตายไปแล้วสูญไม่มีอะไรเหลืออยู่ เห็นจะมีมนุษย์อยู่บางจำพวก เช่น ชาวอินเดียโบราณ

^๓ พระยา อนุমানราชชน เสฐียรโกเศศ, เรื่องเกี่ยวกับประเพณีไทย (เนื่องในเทศกาลตรุษสารท), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพร่การช่าง ๒๕๐๔), หน้า ๓๖๗.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ รุ่นที่ ๑.๐๐.

ความเชื่ออันเป็นเหตุให้เกิด การบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษขึ้นมานั้น สามารถแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ เคารพบูชาเพราะความเกรงกลัวว่า ดวงวิญญาณนั้นๆ จะมาทำร้ายแก่ลูกหลานข้างหลัง ผู้ได้ประกอบกรรมทำความชั่ว และเคารพบูชาเพราะความกตัญญูรู้คุณของบรรพบุรุษ โดยที่มนุษย์มีการนับถือ กราบไหว้บรรพบุรุษจนกลายเป็นมูลเหตุให้เกิดเทพเจ้าหรือ พระเจ้าประจำตระกูล และพระเจ้าประจำครอบครัวขึ้น กล่าวอีกอย่างหนึ่งเทพเจ้าเหล่านั้น คือ ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษนั่นเอง ลัทธินับถือกราบไหว้ผีเรือน ซึ่งแพร่หลายในหมู่คนไทย เนื่องมาจากเหตุดังกล่าวนี้^๕

เรื่องผีเป็นเรื่องที่เชื่อถือกันมาแต่โบราณนานนักหนา ทุกชาติทุกภาษาล้วนแต่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับผี ความเชื่อเรื่องผีได้แผ่ขยายกว้างออกไป จนในที่สุดต้องแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทผีมีตัว ได้แก่ ผีที่ขอบปรากฏตัว แสดงรูปโฉมใหม่ให้เห็นในลักษณะต่างๆ กับประเภทผีไม่มีตัว ได้แก่ ผีที่ไม่แสดงตัวให้เป็นที่รู้จัก แต่อาจบันดาลให้เกิดอะไรขึ้นได้ ผู้คนเกรงกลัวกันมาเหมือนกับอย่างเจ้าตามศาล หรือเทพารักษ์ต่างๆ

ภูต-เจตภูต หมายถึง ผี เปรต และผีร้ายต่างๆ (ghost, imp, goblin) ภูตเป็นผีร้ายที่อยู่ตามป่าช้าและสิ่งอยู่ตามต้นไม้ก็มี ตามร่างสัตว์ที่ตายแล้วก็มี แต่ยังมีความต้องการบุญกุศลเหมือนกับมนุษย์ ยินนเป็นวิญญาณแห่งพระเพลิง (ในภาษาอังกฤษว่ายินน์หรือจิ้น Jinn หมายถึง ผี ปีศาจ เปรต)

เจตภูต หมายถึง ร่างกายของมนุษย์เราทุกคนนั้น ยังมีกายพิเศษที่เรียกเจตภูตแฝงอยู่อีกกายหนึ่ง เป็นกายที่แลเห็นด้วยตาเปล่าได้ เจตภูตนี้แหละเป็นบ่อให้เกิดผีปีศาจขึ้น เจตภูตเป็นสิ่งที่แยกได้บางครั้งบางคราว แต่การแยกออกไปของเจตภูตนั้น มิใช่แยกออกไปเลยทีเดียว ยังมีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอยู่กับร่างกาย จึงสามารถดึงดูดกลับมาสู่ร่างกายได้ เช่น ในบางครั้ง ที่เรานอนหลับสนิท จะเป็นเวลาที่เจตภูตแยกออกไปจากร่างกาย เผอิญเหตุการณ์ที่อะอะโครมครามขึ้นใกล้ๆ ตัวเรา ทำให้เรารู้สึกตกใจตื่นขึ้นโดยกะทันหัน เจตภูตต้องรีบกลับคืนเข้าสู่ร่างกายโดยเร็ว ขณะที่เรารู้สึกตัวตื่นขึ้นจักปรากฏอาการหัวใจเต้นสั่นสะท้าน ทั้งนี้ก็เพราะเจตภูตรีบเข้าสู่กายโดยรวดเร็ว และกระทบกายเราอย่างรุนแรง เราจึงได้บังเกิดมีความรู้สึกเช่นนั้น แต่ถ้าเจตภูตจากกายโดยไม่กลับมาอีก ก็คือถึงเวลาที่ร่างกายจะแตกดับ

เจตภูตนี้เมื่อถึงเวลาร่างกายแตกดับไป โดยที่เกิดโรคภัยไข้เจ็บอย่างธรรมดา เจตภูตก็จะเคลื่อนออกจากกายและค่อยๆ สูญหายแตกดับไป เพราะเจตภูตที่ต้องจากไปเช่นนี้ เป็นเจตภูตที่รู้ตัวอยู่แล้วว่าร่างกายจะถึงกาลแตกดับ แต่ถ้าหากร่างกายเกิดอาการแตกดับขึ้นโดยกะทันหัน เช่นที่เรียกว่า ตายโหง เป็นต้นว่าถูกฆ่าตาย ถูกรถยนต์ชนตาย การตายเช่นนี้ เจตภูตมิได้มีเวลารู้ตัวมาก่อน เมื่อร่างกายมาเกิดอาการแตกดับขึ้นโดยกะทันหัน เจตภูตจำเป็นต้องผละออกจากร่างไปและก็เที่ยววนเวียนอยู่ บางทีก็ไปปรากฏให้คนเห็นดังที่เรียกว่า ปีศาจ

เพราะฉะนั้น เราจึงมักได้ยินกันว่า คนที่ตายโหงเป็นผีคู่มาก ส่วนคนที่ตายด้วยอาการเจ็บไข้ธรรมดาจะไม่ปรากฏว่าผีคู่เลย เนื่องจากเจตภูตเป็นกายพิเศษอีกกายหนึ่ง ซึ่งแฝงอยู่ในกายธรรม ถ้าหากได้ฝึกฝนในเรื่องดวงจิตดีแล้ว เราก็สามารถที่จะใช้เจตภูตทำประโยชน์ได้ เช่น บังคับเจตภูต

^๕ เสฐียร พันธรังสี, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สื่อการค้า, ๒๕๑๓), หน้า ๓๒-๓๕.

ให้ไปปรากฏในที่ต่างๆ ได้ตามที่ประสงค์ ความฝันต่างๆ ที่บังเกิดทั้งด้านดีและด้านร้ายเกิดขึ้นจากเจตภูตเป็นมูลเหตุ”

วิญญาณ หมายถึง วิญญาณของมนุษย์เรา จะออกจากร่างได้ต่อเมื่อเวลาสิ้นลมปรมาณแล้ว กล่าวคือ เมื่อถึงแก่ความตายอย่างหนึ่ง วิญญาณนี้เรามักเรียกว่ากันว่า เจตภูต ส่วนทางฝรั่งเห็นจะตรงกับคำว่า แอสเทรอลบอดี้ (Astral Body) เจตภูตของเรานี้ เมื่อออกจากร่างเดิมแล้ว อาจจะไปสำแดงร่างให้ผู้อื่นเห็นในที่ใดๆ ได้ที่เรียกว่ากันว่า ผีหลอก

เจตภูตจำพวกนี้ เป็นพวกที่ไม่มีที่อาศัย จึงจำเป็นต้องเที่ยวไปเพ่นพ่านวนเวียนอยู่ก่อน จนกว่าจะพบที่อยู่ ร่างกายของเราคือสถานที่พักของพวกเจตภูตนั่นเอง เมื่อสถานที่พักกายกล่าวคือธาตุทั้ง ๔ ในร่างกายได้ดับสิ้นไป หมายความว่าถึงอวสานแห่งชีวิตแล้ว เจตภูตจำเป็นที่จะต้องออกไปหาพักอาศัยแห่งอื่นต่อไปอีก จนกว่าจะสิ้นเวรสิ้นกรรม^๖

ตามหลักฐานสมัยสุโขทัย ศาสนาพุทธกำลังเจริญรุ่งเรือง แต่การนับถือผีสางให้ความคุ้มครองเมืองสุโขทัย ดังปรากฏอยู่ศิลาจารึก หลักที่ ๑ ว่า “เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้ ... มีพระชะเพงผีเทพดาในเขา เป็นใหญ่กว่าผีทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้ แลไหว่ดีพลีถูก เมืองนี้เที่ยงเมืองนี้ดี ผีไหว่ดีพลีปลุก ผีในเขาปลุกบ่เกรง เมืองนี้หาย”^๗

๔) สถานที่อยู่ของผี ตามความเชื่อและประสบการณ์ของบรรพบุรุษที่บอกเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีอยู่ของปัจเจกชนโดยเฉพาะเวลายามค่ำคืนวันพระเป็นบ้านร้าง ศาล บ้านเรือน ป่าช้า วัด แม่น้ำ ทะเล ภูเขา ต้นไม้ใหญ่ ตามถนนหรือทางแยกที่เกิดอุบัติเหตุหรือมีคนตายเชื่อว่าวิญญาณจะอยู่ที่นั่น และคนเลี้ยงผี (พวกเรียนทางไสยศาสตร์ มนต์ดำ)

สำหรับชาวอีสานเชื่อว่ามีผีประเภทต่างๆ เช่น ผีนา ผีป่า ผีภูเขา ผีบ้าน ผีหมู่บ้าน ผีปู่ย่าตายาย ผีฟ้า ผีแถนและผีอื่นๆ หรือแม้กระทั่งผีที่เกิดจากการกระทำของบุคคล เช่น ผีปอบ เป็นต้น^๘

๓.๑.๒ ประเภทของผี ผีในภาษาไทย คือ เป็นอมมนุษย์จำพวกหนึ่ง มีฐานะเหนือคนแต่ต่ำกว่าพรหมมีที่อยู่ในแดนสวรรค์ชั้นต่ำทั้งหก มีผีทั้งดีและผีร้าย เพราะฉะนั้นคำว่า ผี จึงเป็นคำกลางๆ ดีก็ได้ ร้ายก็ได้ แต่ว่าอยู่เหนือมนุษย์^๙

คนไทยแต่เดิมนับถือผี ถึงเดี๋ยวนี้ก็ยังนับถืออยู่รวมถึง พระอินทร์ พระพรหมและพระอะไรต่อมิอะไรก็เป็นผี พระเจ้าหรือพระเป็นเจ้าก็เป็นผี ด้วยเหตุนี้ เข้าใจกันว่าอยู่บนฟ้า คนไทยแต่เดิมจึงเรียกท่านเป็นคำรวมว่า ผีฟ้า ภายหลังเมื่อไทยนับถือพระพุทธศาสนาแล้วก็เปลี่ยนเป็นเรียกว่า เทวดา และเรียกที่อยู่ของท่านว่า สวรรค์ และมีคำเดิมคือชั้นฟ้า เอาไปซ้อนเข้าคู่เป็นสวรรค์ชั้นฟ้า เพื่อให้ทราบว่าเป็นสวรรค์หมายความว่า ชั้นฟ้า นอกจากจำพวกผีแบ่งออกเป็น ผีฟ้า เจ้าผี และผีร้าย อาจแบ่งจำพวกผีตามที่ใช้แบ่งกันอยู่ในวิชามานุษยวิทยา ตามคติที่ว่าด้วยลักษณะการเช่นสังเวชบุชา คือ ๑. คติบูชาผีบรรพบุรุษ ๒. คติบูชาผีวีรบุรุษ และ ๓. คติบูชาผีร้าย

^๖ ส.พลายน้อย, **ตำนานผีไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิ.ปรีนท์, ๒๕๕๒), หน้า ๘-๙, ๒๗-๓๐.

^๗ กรมศิลปากร, **ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๕), หน้า ๙.

^๘ วีระศักดิ์ จารุแพทย์, **ผี : ความเชื่อของชาวอีสาน**, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก <http://www.school.net.th/library/create-web/.../๑๐๐๐๐-๔๕๖๙.html> (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

^๙ ส.พลายน้อย, **ตำนานผีไทย**, หน้า ๓๗.

ผีที่มาก่อนและอยู่ใกล้ชิดกับคน ก็คือผีบรรพบุรุษ ได้แก่ญาติผู้ใหญ่ มีพ่อแม่ปู่ย่าตายายเป็นต้น ซึ่งตายไปแล้วและด้วยความอาลัยรัก แม้ท่านจะตายไปแล้วก็ยังนึกว่าท่านยังอยู่ คือเป็นผีประจำอยู่ในเรือน คอยดูแลเอาใจใส่ ให้ลูกหลานที่ยังอยู่มีความสุขความเจริญ ถ้าลูกหลานตั้งตนอยู่ในจารีตประเพณี หรือให้ร้ายได้ทุกข์แก่คนในบ้านได้ เมื่อคนเหล่านั้นประพฤตินอกกรอบนอกประเพณี ประเทศเรียกชื่อต่างๆ กัน ทางภาคเหนือ เรียกว่า ผีปู่ย่า ไม่นับตายายเข้าด้วย ทางภาคอีสานเรียก ผีปู่ตา ไม่นับญาติผู้ใหญ่ที่เป็นหญิงคือยายเข้าด้วย ทางภาคกลางเรียกว่า ผีปู่ย่าตายาย นับเอาเข้าหมดทั้งญาติผู้ใหญ่และทางฝ่ายพ่อและแม่ ทางภาคใต้เรียกว่า ผีตายายไม่นับปู่ย่าเข้าด้วย^{๑๐} โดยการแบ่งประเภทผีออกตามปรากฏทางสังคมและประสบการณ์ของผู้ได้พบเห็นบอกเล่ากันสืบมาและได้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน ดังนี้

๑) **ผีฟ้า-ผีแถน** ทั้งสองชนิดนี้ เป็นเฉพาะผู้ใหญ่ทั้งชายและหญิง ผีฟ้า ผีแถน จะมาสิงอยู่กับคน คือ เวลาที่ผู้นั้นเป็นไข้มา ๒ เดือน หรือ ๓ เดือนแล้วจึงเข้ามาสิง เมื่อแรกเข้าสิงทำกริยาอาการเหมือนเจ้าเข้าทรงคน แต่มิได้ชอบกินเหล้าและดูร้ายมีกริยาอยากแต่งตัวนุ่งห่มผ้าที่มีสีแดงและหัวเราะยิ้มแยมพอนรำซบร้องไปต่างๆ เมื่อคนที่ไม่ป่วยเขาเห็นก็จัดแจงรับรองเหมือนดังรับรองเจ้าเมื่อแรกเข้าทรงคน และทำหิ้งห่อไว้บ้างที่ศีรษะนอนของคนไข้ ไม่นานนักคนไข้ก็หายคลายจากป่วยไข้ เมื่อคนที่ป่วยหายจากไข้แล้วก็ปฏิบัติรักษาผีฟ้าและผีแถนต่อไปจนตลอดชีวิตของผู้นั้น ถึงฤดูเดือนอ้าย เดือนยี่ ก็จัดแจงเลี้ยงดูเป็นงานปีเสมอไปทุกที ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดหายป่วยเป็นไข้ ที่เห็นว่าจะเป็นผีฟ้าผีแถนเข้าสิงก็ต้องมาเชิญผู้นั้นไปรักษา เหมือนดังเป็นครู ผู้ประสิทธิ์แก่คนผู้จะเป็นศิษย์ต่อไป

คำว่า แถน ภาษาลาวแปลว่า ฟ้า ฉะนั้น ผีฟ้า ผีแถน ก็หมายความอย่างเดียวกัน และว่าแถน กับ แถง ก็เป็นคำเดียวกัน ขุนมหาวิชัยกล่าวข้างต้นว่าผีแถนก็คือผีพรหม และผีฟ้าและผีแถนนี้มีอาการอย่างเดียวกัน แต่ต่างกันแต่ผีแถนมักเข้าสิงอยู่แต่คนเดียวในหมู่บ้าน ส่วนผีฟ้ามักมีมากในหมู่บ้านตั้งแต่ ๑๐ คนขึ้นไป^{๑๑}

๒) **ผีปู่ตาและผีหลักเมือง** เป็นผีคู่บ้านคู่เมือง ถ้าเขาได้สร้างบ้านตั้งเมืองขึ้น ที่ใด เขาก็สร้างกระท่อมแลหอสำหรับผีปู่ตา และผีหลักเมืองขึ้นพร้อมกันกับที่สร้างบ้านเมือง เปรียบความเหมือนว่าผีทั้งสองเป็นปู่เป็นตา เป็นหลักประธานของมนุษย์ในบ้านเมือง จึงบัญญัติเรียกผีทั้งสองว่าผีปู่ตาและผีหลักเมือง

วิธีปฏิบัติต่อผีทั้งสองก็อย่างเดียวกัน ต่างกันแต่ชื่อ คือถ้าอยู่บ้านนอกก็เรียกว่าผีปู่ตา ถ้าอยู่ในเมืองก็เรียกว่าผีหลักเมืองแต่ก็เลื่องประโยชน์อย่างเดียวกัน คือช่วยดูผู้คนที่อยู่ในเขตบ้านหรือเมืองนั้นๆ ในวันขึ้นปีใหม่พวกลาวเขาจะฆ่าหมู ไก่ ไปเซ่นวักทุกปี ถือว่าให้คุณให้โทษแก่มนุษย์

ถ้าปีไหนไม่ทำการเซ่นไหว้ตามธรรมเนียม ผู้คนในชนบทบ้านเมืองก็มักจะเจ็บไปต่างๆ ทั้งฝนก็ไม่ค่อยจะตก ถือกันว่าผีปู่ตา ผีหลักเมืองทำโทษ และธรรมเนียมเดิมเคยไหว้เคยเซ่นโดยใช้หมูมาก่อนแล้ว ภายหลังจะเปลี่ยนเป็นเซ่นด้วยไก่ก็ได้ เคยเซ่นอะไรมาก่อนก็ต้องเซ่นด้วยสิ่งนั้นตลอดไป เพราะผีปู่ตา ผีหลักเมืองไม่ชอบ ชื่นทำผิดธรรมเนียมมักทำโทษต่างๆ

^{๑๐} พระยา อนุমানราชชน เสฐียรโกเศศ, ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๕), หน้า ๑๙๕, ๒๐๘-๒๐๙.

^{๑๑} ส.พลายน้อย, ตำนานผีไทย, หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

คนที่เป็นหัวหน้าผีปู้ตาและผีหลักเมือง เขาเรียกว่า “ความเข้าจ้ำ” มีหน้าที่เช่นเดียวกับเฮียง ที่รักษาศาลเจ้าของจีน คือเป็นหัวหน้าผีปู้ตาและผีหลักเมือง

เมื่อมีผู้ประพาศติดธรรมเนียมบ้านเมือง เช่น ผู้ชายทำล่วงประเวณีแก่หญิงถึงเกิดบุตร โดยมีได้สู่ขอต่อผู้ใหญ่ หรือบ้านเมืองเกิดยุคเข็ญใช้เจ็บต่างๆ เขาก็มักนิมนต์พระสงฆ์ให้สวดขับไล่ผี ๓ วันบ้าง ๗ วันบ้าง และมีประกาศห้ามคนที่อยู่ต่างบ้านต่างเมืองไม่ให้เข้ามาพักอาศัยในเขตบ้านเขตเมือง โดยปักหลักกรุยกำหนดเขตไว้ ถ้าใครขึ้นล่วงล้ำเข้าไป ก็ได้ชื่อว่าละเมิดต่อธรรมเนียมเขตไว้ ถ้าใครขึ้นล่วงล้ำเข้าไป ก็ได้ชื่อว่าละเมิดต่อธรรมเนียมบ้านเมือง จะต้องถูกปรับให้ซื้อไก่ซื้อหมูหรือสัตว์ที่ใช้เช่นไหว้เป็นประจำ ด้วยถือว่าผิดผีบ้านผีเมือง ถ้าไม่สามารถจะหาสัตว์ได้ตามต้องการก็ต้องจ่ายเงินให้ความเข้าจ้ำที่รักษากระท่อมปู้ตาและหลักเมืองไปซื้อหามาเช่นไหว้ให้จงได้^{๑๒}

๓) ผีเรือน ผีที่อยู่ประจำเรือน พวกกรรมฐานหรือมอญนับถือผีเรือนมาก สมมติว่าเราไปพักบ้านเขา เกิดเจ้าของบ้านผู้ให้เรามาอาศัยเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้น มอญเขาถือว่าผีเรือนโกรธไม่ชอบเรา จึงทำให้เขาเจ็บป่วย เขาจะโทษเราทันทีว่าเป็นเพราะเราเขาจึงไม่สบาย เราก็จึงต้องเป็นคนออกเงินให้เขาไปทำการรำผี เขาเชื่อกันว่าถ้าได้ไปรำผีแล้วการเจ็บไข้ของเขาจะหายได้ การรำผี เขาปลุกโรงคล้ายๆ โรงละครชาตรี คือปลุกแบบง่ายๆ ใช้ชั่วคราว เอาใบตาลมุงก็ได้ และการตกแต่งโรงรำผี เขาก็ใช้ดอกหมากห้อยไว้ตามโรง เครื่องสังเวย มีกล้วย ขนมหาง ชนมแดง ขนมหาว อย่างทอดน้ำมันมะพร้าว กุ้งฝอย ข้าวเหนียว กล้วยฉาบ เม็ดขนุน และสิ่งสุดท้ายที่ขาดไม่ได้คือ ค่ากำนันเป็นเงินหกสลึง (สมัยก่อน)

ตามประเพณีไทยโบราณก็เชื่อในเรื่องผีเรือน ดังจะเห็นได้จากประเพณีแต่งงานสมัยโบราณให้บ่าวสาวนำเครื่องเช่นและผ้าขาวไปไหว้ผีเหย้าผีเรือน ซึ่งหมายถึงเทวดาหรือผีปู่ตายายนั่นเอง จะเอาข้าวของที่จะเซ่นวางลงบนผ้าขาว แต่บางตำราว่าต้องไหว้ที่เสาดั้งกันเรือนเอายอดตอง ๓ ยอดบูที่โคนเสาดั้ง วางเครื่องเช่นบนใบตองและมีคนกล่าวคำเช่นผีคนหนึ่ง ตัวอย่างจากหนังสือประชุมเชิญขวัญ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ตอนหนึ่งว่า

“ศรีศรีวันนี้ก็เป็นวันดี เป็นราศีศุภมงคล ข้าพเจ้าขอย่อยนประดิษฐานขึ้นทันใด ขออำนาจพร ยอกรขึ้นไหว้ ท่านพ่อ ท่านแม่ ท่านเฒ่าแก่ผู้ดีเชิญใจ ผีเรือน แม่พ่อ ผีหอปลุกใหม่ ขอเชิญจงมาให้พร้อมกันในวันนี้ วันนี้ก็เป็นวันดี ท่านเศรษฐีผู้ใหญ่ ท่านจะเอาแก้วเข้ามาเกย จะเอาเขยเข้ามาฝาก จะเอาขันหมากเข้ามาให้ ได้จัดแจงแต่งไว้ทั้งส้มสุก ลูกไม้ ขนมหลายกองเกวียน ขนมหิงฝอยทอง ล้วนแต่ของจำเนียร จันอับางเจียน ผลไม้นานา ส้มส้าส้มย่า ส้มทพลบจีน ลูกอินตะผาล่า ขนมห่มลูกใหญ่ กล้วยไข่กล้วยน้ำ มะพร้าวอ่อน อ้อยลำ เหล้าเข้มหมูหัน ห่อหมก ทอดมัน สารพันที่จะมี อภิเชกสองศรี เช่นผีทั้งหลาย ผีภูตผีพราย แม่ซื้อรักษา ที่ได้เลี้ยงได้ดู ทั้งผีปู่ ผีย่า ผียายผิดา ตามประดาพี่น้อง ผีเกี่ยวผิดอง ทั้งสองพร้อมกัน อย่าซึ่งเคียดเคียดฉัน ขบฟันเช่นเขี้ยว จะมาเป็นพี่น้อง จะมาเป็นทองแผ่นเดียว อย่าพิโรธโกรธเกรี้ยว ช่วยอุปถัมภ์ค้ำชูผิวเมียทั้งคู่ ให้เจ้าอยู่สบาย เชิญเสร็จเสด็จเข้ามา คุ่มครองรักษาคุ้มโพยคุ้มภัย คุ่มเสนียดจัญไร ขออย่าให้หมา คุ่มให้สารพัดอย่าให้หนูกัดหลังคา คุ่มทั้งผ่าน่มึงผา พร้อมผายังฉาง ครอบครองสองรา โรคาเบาบาง คุ่มลูกคุ้มเต้า ทั้งเขม่า ตานซาง ญาติกา ผีสาง คุ่มครองป้องกัน ลูกเปรตเศษนรก กระยงจากอธรรม อย่าให้มาเกิดในครรรค์ ขอเชิญเทวดา จูติ

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๘-๙๙.

ลงมาจากสวรรค์ เพื่อจะเป็นลูกเต้า เมื่อเจ้าจะมีครรภ์ ข้าจะขอรำพัน ทั้งจั่วทั้งฝา ชื่อตั้ง หลังคา รอด แปกโก่ ผีประตุนหน้าต่าง เสาห้องเสากลาง ผีสาธ นางไม้ ที่ได้ปลุกเรื่อนอยู่สองเจ้าทั้งคู่ ขอให้อยู่สบาย คุ่มโพง คุ่มภักย์ คุ่มทั้งเสนียดจัญไร สิ่งร้ายอย่าให้มี ให้สวัสดิมงคล”

จะเห็นว่า ผีเรื่อน เป็นผีที่เรียกขานรวมๆ กันไปไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นใครคนใดคนหนึ่ง อาจจะเป็นผีปู่ย่าตายายหรือผีสาธนางไม้ที่ประจำอยู่ในเสาในไม้ที่เอามาปลูกบ้านนั้นก็ได้^{๑๓}

๔) ผีตาโชน เป็นการละเล่นพื้นบ้านอย่างหนึ่งของชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย นิยมเล่นในงานบุญหลวง หรือบุญพระเวส (คือการเทศน์มหาชาติ) ซึ่งรวมไปถึงการขอฝนและการแห่บั้งไฟด้วย

ลักษณะผีตาโชน ไม่เหมือนผีทั่วๆ ไป ผีตาโชนต้องใช้อุปกรณ์ช่วยเพราะผู้แสดงเป็นมนุษย์ ไม่ใช่ผีคนตาย ฉะนั้น ผีตาโชนทุกตัวจึงต้องมีหน้าผีสวมหัว หน้าผิ้นี้ทำด้วยหวดหนึ่งข้างเหนียวที่สานด้วยไม้ไผ่ แล้วเอาส่วนโคนของทางมะพร้าวซึ่งเป็นแผ่นกว้างมาเย็บต่อกับหวด ที่ทางมะพร้าวตกแต่งเป็นหน้ากากผีแต่ก่อนใช้เพียงปูนขาวกับดินหม้อ คือ ขาวกับดำ ปัจจุบันใช้น้ำมันทาอย่างสวยงาม

ที่หน้ากากทางมะพร้าวเจาะรูพอให้คนที่อยู่ข้างในมองเห็น ลักษณะพิเศษ คือ ต้องทำจมูกให้ยาวออกมาคล้ายงวงช้าง เมื่อทำหุ่นหัวผีตาโชนเรียบร้อยแล้ว ก็หาผ้าเก่าๆ ที่ไม่ใช่แล้วมาเย็บต่อกับหัว เพื่อใช้คลุมร่างคน

อีกอย่างหนึ่งผีตาโชนจะต้องถืออาวุธทำด้วยทางมะพร้าวที่ด้ามของอาวุธจะสลักเป็นรูปเครื่องหมายเพศอย่างที่เราเรียกกันว่า ปลักขิก ซึ่งนิยมทำเนื่องในพิธีขอฝน บางทีก็มีกระป๋องผูกเล่มไว้ เวลาเดินทำท่าโยกย้ายสายสะโพก ขย่มตัว กระป๋องที่ผูกเล่มไว้ก็จะกลิ้งกระทบถนนทำให้เกิดเสียงดัง สาเหตุที่เรียก ผีตาโชนยังไม่มีหลักฐานที่แน่นอนและชัดเจนพอ^{๑๔}

๕) ผีตาแฮก หรือผีตาแสด เป็นผีนาของพวกลาว ในหนังสือ วชิรญาณ ร.ศ. ๑๑๕ ได้อธิบายถึงผีตาแฮกไว้ว่า ที่เรียกว่าผีตาแฮกนี้ เป็นผีสำหรับอยู่กับนา ถ้าเขาจับจองนาลงที่ใด เขาก็ปลุกกระท่อมเล็กๆ หรือแหวดวงล้อมคอกกันไว้โดยรอบ แล้วเชื้อเชิญพระภูมิเจ้าที่ให้เข้าไปอยู่ ถึงคราวจะลงมือทำนาปีใด เขาก็ฆ่าไก่ไปเลี้ยงดูทุกปี และฉีกเอาลูกคางไก่ออกมาดู ถ้าเยื่อกระดูกคางไก่ยืนยาวในปีใด เขาก็สมมติเอาว่าปีนั้นน้ำจะมาก ถ้าเยื่อกระดูกคางไก่ไม่เป็นพุ่มพวงดีไม่สู้สั้นเลยานัก เขาก็สมมติเอาว่าปีนั้นฝนดี ข้าวจะงามบริบูรณ์ ถ้าปีใดเยื่อกระดูกคางไก่คอดเรียวอยู่ เขาก็สมมติเอาว่าปีนั้นฝนจะแล้ง ข้าวจะตายฝอย เมื่อเขาเสี่ยงทายเช่นนี้เสร็จแล้ว จึงลงมือตักกล้าดำนาต่อไป การที่เสี่ยงทายเช่นนี้มักจะจริง

ตามที่ได้เคยเห็นมา การที่เขาปลุกที่ให้ผีตาแฮกอยู่นี้ก็เพื่อประโยชน์ในการทำนาอย่างเดียว มิได้เกี่ยวกับการอื่น การที่บวงสรวงผีตาแฮกนี้ใช้แต่ไก่อย่างเดียว ผู้ที่จะดูแลรักษาผีตาแฮกก็ไม่กำหนด สุดแล้วแต่เป็นนาของผู้ใด ผู้นั้นย่อมเป็นเจ้าของดูแลไป ต้องเซ่นสรวงเพื่อการเสี่ยงทายปีละครั้ง เมื่อจะลงมือตักกล้าดำนาเท่านั้น กิริยาที่จะพึงทำเกี่ยวกับข้องกับผีตาแฮกในช่วงทำนาปีหนึ่งๆ เมื่อเขาเสี่ยงทายแล้ว เขาก็เอาข้าวกล้าดำลงในร่องนาเล็กๆ ที่ริมศาลตาแฮก ประมาณสัก ๔ กอ แล้วจึงได้ลงมือไถคราดปักดำในนาอื่นต่อไป^{๑๕}

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓-๗๔.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕-๗๖.

๖) **ผีนางธรรณี** เป็นผีที่ไม่ค่อยรู้จักกันแพร่หลายเท่าใดนัก ในหนังสือ วชิรญาณ ร.ศ.๑๑๕ ได้เล่าไว้ว่า ผีชนิดนี้เป็นผีที่ชาวแต้ต้งขึ้นด้วยความประสงค์จะให้คุ้มครองรักษา ช้าง ม้า โค กระบือ ที่เขาเลี้ยงไว้เพื่อจะไม่ให้เป็นอันตรายเพราะโรคภัยต่างๆ บางทีถ้าช้าง ม้า โค กระบือ หายไปเขาก็บบานให้นางธรรณีช่วยต้อนให้กลับมาอยู่ตามถิ่นฐาน ซึ่งเขาจะตามมาให้พบได้โดยง่าย ถ้าเจ้าของทำให้ผีดแพกแก่นางธรรณีบางทีก็ทำโทษให้ช้าง ม้า โค กระบือ มีอันเป็นไปต่างๆ มีกิริยาที่กินหญ้าและต็มน้ำไม่ได้ เป็นต้น ถ้าเจ้าของรู้ว่าผีดแพกต่อนางธรรณี และรีบไปอ้อนวอนบบานแก่นางธรรณีเสียแล้ว ก็เป็นอันได้ทันที เครื่องเซ่นนางธรรณีไม่มีอะไรมากมาย แต่ข้าวสั๊กปั้น ๑ น้ำอ้อยสั๊กก้อน ๑ ก็เป็นอันใช้ได้ ผู้ที่ประพาศปฏิบัติรักษานางธรรณี มีแต่ผู้หญิง ซึ่งเป็นแม่เรือนในบ้านเป็นธรรณีแล ที่อยู่นางธรรณีจอมปลวกก็ดีเนินดินที่สูงก็ใช้ได้ทั้งสิ้น^{๑๖}

๗) **ผีบรรพบุรุษ** เดิมเป็นคน ครั้นตายไปก็ไม่ไปไหนยังสิงอยู่ในบ้านในเรือนตามปกติ เป็นผีญาติผู้ใหญ่ของครอบครัว จึงเรียกว่า ผีบรรพบุรุษ หรือผีปู่ย่าตายาย^{๑๗}

๘) **ผีวีรบุรุษ** เดิมเป็นคนเหมือนกัน แต่มักเป็นคนเก่งกล้าสามารถ เป็นคนมีบุญคุณอย่างใหญ่แก่คนในหมู่ หรือเป็นคนดुरายเป็นที่กลัวเกรงแก่ใครๆ เมื่อตายไปคนยังนับถือและกลัวเกรงอยู่ก็เป็นผีมีศานต์คนกราบไหว้ อย่างผีกวนอู เป็นต้น ผีพวกนี้เรียกว่า ผีวีรบุรุษ^{๑๘}

๑๐) **รุกเทวดา** ต้นไม้ใหญ่ในป่า ย่อมถือว่าเป็นที่อยู่ของผีนางเทวดา ที่เรียกกันว่า รุกขเทวดา หรือนางไม้ จะสร้างวิมานหรือที่อยู่ซึ่งเราไม่สามารถจะมองเห็นอยู่บนนั้น ถ้าใครไปตัดโค่นต้นไม้ซึ่งเป็นที่อยู่ของท่าน ท่านก็โกรธอาเจลงโทษแก่ผู้ตัดผู้โค่นให้เป็นไปต่างๆ เหตุนี้ถ้าต้นไม้ต้นใดมีขนาดใหญ่และสูงลิ่วก็ไม่มีใครกล้าโค่นกล้าตัด ถ้าจำเป็นจริงๆ ก็ต้องทำบัตรพลีสังเวชบอกกล่าวเล่าสืบขออนุญาตท่านเสียก่อนแล้ว จึงจะตัดและโค่นได้ ถ้าทางราชการต้องการไม้ต้นสูงใหญ่ เช่น เอามาทำเสาพระเมรุ เป็นต้น ต้องอ่านประกาศดำเนินกระแสพระบรมราชโองการ ณ ที่นั้น เพื่อให้รุกขเทวดาและนางไม้รู้ตัวจะได้ย้ายที่อยู่ไป บางทีก็นำเอากระแสพระบรมราชโองการไปปิดไว้ ทำอย่างนี้ก็เป็นการดีผู้ตัดไม้จะได้หายความหวาดหวั่น เพราะในสมัยก่อนเขาเชื่อกันอย่างนั้นถึงเดี๋ยวนี้ก็ยังมีคนเชื่อกันอยู่^{๑๙}

๑๑) **ศาลเพียงตาและพระภูมิเจ้าที่** ตรงปากช่องทางในป่า ซึ่งเป็นชะวากเขาชะเวกไม้จะเข้าไปใน หรือตรงหินผาหน้าชะง่อนที่เห็นเงื่อมตระหง่าน หรือที่ตรงธารน้ำเว้งว้างเป็นวังเป็นห้วงน้ำลึกน้ำวนน่ากลัว หรือที่ต้นไม้ใหญ่ใบครีมีมือครีมือครี หรือสูงลิ่วเหล่านี้ เป็นต้น ชาวบ้านมักถือว่าที่ตรงนั้นมีผีหรือเทวดาสงอยู่ ก็ไปปลูกสร้างเป็นศาลสำหรับให้ผีหรือเทพารักษ์าสงสถิตอยู่เป็นผู้คอยพิทักษ์ดูแลที่ตรงนั้นหรือบริเวณเขตแดนแห่งถิ่น^{๒๐}

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

^{๑๗} พระยา อนุমানราชชน เสฐียรโกเศศ, เรื่องเกี่ยวกับประเพณีไทย (เนื่องในเทศกาลตรุษสารท), หน้า ๓๖๙.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๖๙.

^{๑๙} พระยา อนุমানราชชน เสฐียรโกเศศ, ผีนางเทวดา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บีเค อินเตอร์พรีน จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

๑๒) พระภูมิเมือง เมืองก็มีพระภูมิประจำเมือง เรียกคำไทยเดิมว่าหอเจ้าที่เมือง ได้แก่ หอผีหรือศาลาประจำเมือง ถ้าเรียกเป็นคำยกย่องอย่างเป็นพระภูมิเมืองหลวงก็เป็นพระทรงเมืองคู่กับ พระเสื้อเมือง ซึ่งเป็นผีหรือเทวดาอีกพวกหนึ่ง^{๒๑}

๑๓) วิญญาณ คนเมื่อตายไปก็เป็นผี เป็นการตายแต่ร่างกาย แต่เราซึ่งเป็นลมๆ มองไม่เห็นตัวถือกันว่าไม่ตาย สิ่งที่เป็นลมๆ นี้เดิมเราเรียกว่า ขวัญ แต่เดี๋ยวนี้เราเรียกว่าวิญญาณ และวิญญาณนี้ถ้ายังไม่มาเกิดเป็นคนก็ไปเกิดเป็นผี วิญญาณมีรูปร่างไม่มีใครเคยเห็น ถ้าจะนึกก็เห็นจะมีรูปร่างกลมๆ อย่างดวงไฟ เมื่อตายแล้ว วิญญาณมีร่างเหมือนคนเดิมและแบบบางแต่โปร่งมาก เห็นได้แต่เงาๆ เป็นลมๆ เรียกในภาษาสันสกฤตว่า อาตมัน เดิมแปลว่า ลมหายใจ แต่เราเรียกว่าวิญญาณ เพราะวิญญาณยังไม่มีโอกาสมาเกิดมีรูปร่างเป็นคนอีกก็เป็นผีไปก่อน เหตุนี้ผีจึงไม่มีรูปร่าง เป็นแต่ลมๆ ถ้าจะมีรูปร่างเมื่อเป็นผี ก็เป็นรูปหากันดาลให้เราเห็นไปเอง^{๒๒}

๑๔) ฝัประจำหมู่บ้านและฝัประจำเมือง ศาลหรือหอฝัประจำหมู่บ้าน มักสร้างไว้ตรงปากทางที่จะเข้าหมู่บ้าน บางหมู่บ้านสร้างเป็นประตูอย่างง่าย ๆ คือ ปีกเสาไว้สองข้างและพาดขึ้นเป็นช่อขวางไว้ข้างบน ไม่มีบานประตูปิดเปิด เป็นประตูเสาชิงชาพวกเดียวกับประตูโชนทวาร หรือโครงในภาษาบาลี ประตูอย่างนี้เรียกว่า ชื่อบ้าน ฝัประจำเมือง เป็นฝัประจำหมู่บ้านเหมือนกัน เมื่อสร้างบ้านเมืองครั้งแรก ก็ตั้งศาลหรือไปขึ้นไว้ สำหรับเป็นที่สถิตของฝับ้านฝัเมือง และมักอยู่ในที่เดียวกับศาลฝัพระภูมิเจ้าที่และศาลฝัหลักเมือง (ทางหลวงพระบางเรียกว่า ฝัหลักมันเป็นฝัผู้หญิง เพราะเอาผู้หญิงทั้งเป็นไปฝังไว้เมื่อฝังหลักเมือง) บางทีก็อยู่รวมกัน บางทีก็อยู่แยกกัน เป็นจำพวกเดียวกับศาลเจ้าของจีน ซึ่งมีศาลประจำหมู่บ้านของอยู่ในแซ่หรือสกุลเดียวกัน ถ้าเทียบกับธรรมเนียมฝรั่ง ศาลฝัประจำหมู่บ้านและศาลฝัประจำเมือง ก็เท่ากับหอประชุมของส่วนรวมสำหรับหมู่บ้านหรือเมือง เรียกว่า town hall หรือหอนคราภิบาล ฝับ้านคู้เมือง^{๒๓}

๑๕) ฝัมเหล็ก ถือว่าเป็นฝัของเจ้าเมืองคนแรกเป็นผู้สร้างบ้านแปลงเมืองและมีพิธีเซ่นบวงสรวงประจำปี อย่างเดียวกับฝัประจำบ้านประจำเมือง^{๒๔} โดยจะทำพิธีในเดือน ๗ เรียกว่า “บุญซำฮะ” ตามฮัตถิลบสอง มาจากคำสองคำได้แก่ ฮัต คือคำว่า จาริต ซึ่งหมายถึง ความประพฤติ ธรรมเนียม ประเพณี ความประพฤติที่ดี และ ลบสอง หมายถึง ลบสองเดือน ดังนั้น ฮัตลบสอง จึงหมายถึง ประเพณีที่ประชาชนในภาคอีสานปฏิบัติกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องฝัและพิธีกรรมทางการเกษตร เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา^{๒๕}

๑๖) ฝักระสือ มีชื่อเรียกกันต่างๆ เช่น ไทยทางภาคพายัพ เรียกสั้นๆ ว่า ฝัสือ, ฝักระสือ คือ ฝักละ ทางภาคอีสานเรียกว่า ฝัโพง (ทางภาคพายัพกลับว่า ฝัโพง คือ ฝักระหัง) ฝักระสือนี้เชื่อกันว่าเป็นผู้หญิงและชอบเข้าสิงในกายหญิง ชอบกินของโสโครกลักษณะเป็นดวงไฟแวววาว ออกหากินในเวลากลางคืน ตามบ้านนอกมีความเชื่อเรื่องฝักระสือนี้นัก ถ้าเห็นแสงวาวๆ สีเขียวเป็นดวงโต

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒-๔๓.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๔๗.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

^{๒๕} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประมวลสาระวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ ๑-๗, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก www.scphub.ac.th/new_ulib/dublin.php?ID=๑๓๓๘๖๑๑๒๗๑๗ (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

ก็เข้าใจ และว่ามันไปแต่หัวและด้นใต้ ไล่ฟุง เวลาใครคลอดลูก หรือไม่ก็กินเด็กทารกเสีย ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดมีธรรมเนียมเอาหนามพุทรามาสะตรงใต้ถุนเรือนที่มีร่องถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ เพราะ ฝักระสือกลัวหนามจะเกี่ยวไส้มัน

ฝักระสือ มักจะเป็นยายแก่มากกว่าสาว ๆ นอกจากชอบกินของสดของควาแล้ว ยังชอบกิน อามจ จึงมักเห็นกันตามถานวัด (ส้วม) เมื่อมันกินแล้วก็จะหาที่เช็ดปาก ถ้าเห็นผ้าของใครตากทิ้งไว้ก็ เอาผ้าเช็ดปาก เจ้าของผ้าเมื่อเห็นรอยเปื้อนเป็นดวงๆ ก็เอาผ้ามาด้อมหรือหนึ่ง ฝักระสือจะรู้สึกปวด แสบปวดร้อนมาก เมื่อทนไม่ไหวก็ต้องมาขอร้องไม่ให้ด้อมผ้าอีกต่อไป และคนเป็นฝักระสือจะตายยาก ตายเย็นนัก เวลาจะตายต้องทนทุกข์ทรมานอยู่อย่างนั้นไม่ตายได้ง่ายๆ จนกว่าลูกหลานคนใดรับ ทายาทเป็นฝักระสือต่อไป โดยรับเอาน้ำลายของกระสือบ้วนใส่ให้คนที่เป็ฝักระสือจึงจะตายได้ ทางภาคอีสานถือกันว่าถ้าคนเป็นฝักระสือบ้วนน้ำลายรดถูกใคร ผู้นั้นจะต้องเป็นฝักระสือจำพวกเดียวกับ ฝักระสือ ถ้าฝักระสือคนไม่มีลูกหลานรับเป็นทายาทกระสือ จึงต้องใช้แมวรับแทน คือเอาน้ำลาย ของแมวไปป้ายที่แมว แมวจึงได้ตาย^{๒๖}

๑๓) ฝักระหัง เป็นผีชนิดหนึ่ง บางทีก็ใช้ชื่อว่า กระหาง เชื่อกันว่าผู้ชายที่เรียนอาคมแก่ กล้ามากเข้าก็จะมีปีกมีหาง จะไปไหนก็ใช้กระดังต่างปีก สากดำขาวต่างขา สากกะเบือต่างหางชอบกิน ของโสโครกเช่นเดียวกับฝักระสือ รูปร่างของก็เป็นอย่างคนเรานี่เอง แต่มีหางอยู่ที่ก้น เป็นผีที่หวงกันมาก ไม่ยอมให้ใครลูบกันเล่น เพราะกลัวว่าจะไปคล้าลูกหางของมันเข้าก็จะรู้ว่ามันเป็นกระหัง^{๒๗}

๑๔) ฝักองกอย เป็นชื่อผีป่าพวกหนึ่ง มีชื่อเสียงอยู่ทางภาคอีสานและฝั่งประเทศลาว ที่มี ชื่อเช่นนี้เพราะว่า มันร้อง “กองกอย” แต่ในบางแห่งว่าเรียกตามลักษณะของมัน คือ มันมีตีนเดียวไป ไหนก็เขย่งกองกอยไป นอกจากมีเท้าข้างเดียวแล้ว ยังทำปากอีกด้วย เขาว่าผีพวกนี้มีเท้ากลับ^{๒๘}

๑๕) ฝีกะ เป็นชื่อผีทางพายัพ เขาว่าผีพวกนี้มีมืออยู่กันเป็นหมู่บ้าน และก็เป็นคนอย่างเราๆ ท่านๆ นี่เอง อาการที่แปลกไปกว่าคนอื่น คือ ชอบทำตาลอกแลกผิดปกติ เมื่อเวลาไปเข้าใคร หมอผีจะใช้ วิธีเขียนคนเจ็บที่ถูกฝีกะเข้าสิง และเขียนอย่างแรงจนบอบข้ำ มันก็จะทนไม่ไหวหนีไปเอง ที่แปลกก็คือ เขาว่าคนที่ถูกตีจะไม่เจ็บปวดอะไรเลย แต่คนที่เป็ฝีกะจะเจ็บปวดบอบข้ำมากจะรู้ตัวฝีกะก็เห็นจะเป็น ในตอนนี้อง เขาว่าฝีกะกับบอบเป็นพวกเดียวกัน^{๒๙}

๒๐) ผีกำเนิด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผีแนน เป็นผีทางภาคอีสานหรือประเทศลาว เชื่อถือกันมาก เขาว่าผีพวกนี้มักจะเกิดเป็นแต่เฉพาะเด็กชายหญิงอายุตั้งแต่ ๒ เดือน ถึง ๑-๒ ขวบ อาการที่เป็นก็คือ เด็กจะร้องไห้ในเวลากลางคืนกลางวันมากกว่าปกติ และเวลาที่เด็กกำลังถูกผีกำเนิด มากระทำให้โทษ เวลานอนหลับกลางคืนหรือกลางวันมักจะสะดุ้งร้องหวีดหวาดเหมือนดังผู้ใหญ่ตกใจ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ใหญ่ที่เป็นบิดามารดาจะต้องจัดการรับรองผีแนนผีกำเนิดทันที

วิธีรับรองปัดเป่าคือ เอาหมาก ๒ คำ ดอกไม้ธูปเทียนใส่พานเล็กๆ ไปวางไว้บนที่นอนข้าง ศีรษะเด็ก แล้วพูดเป็นทำนองขอร้องอ้อนวอนให้หาย ถ้าเห็นว่าเด็กที่ไม่สบายหายเป็นปกติแล้ว ก็ให้ ปฏิบัติรักษาผีกำเนิดผีแนนต่อไป คือ เอากระเช้าเล็กๆ เป็นหิ้งของผีแขวนไว้ตามฝาข้างศีรษะนอนของเด็ก

^{๒๖} ส.พลายน้อย, ตำนานผีไทย, หน้า ๔๑-๔๔.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

ต่อเมื่อเด็กอายุได้ ๓ ขวบ หรือ ๔ ขวบ จึงเอากะเข้าไปทิ้งลงน้ำเสีย และไม่ต้องปฏิบัติรักษาต่อไปอีกที่เรียกว่า ผีกำเนิด ผีแนน ก็หมายเอาผีบิดามารดาในชาติก่อนเก่าของทารก และชื่อทั้งสองนี้ความจริงก็เป็นอย่างเดียวกัน บางพวกก็เรียกผีแนน บางพวกก็เรียกว่าผีกำเนิด ทั้งนี้ก็เพราะว่า แนนแปลว่ากำเนิด จึงเรียกได้สองอย่าง^{๓๐}

๒๑) ผีกุมารทอง คนไทยรู้จักกุมารทองจากเรื่อง ขุนช้างขุนแผน วิธีทำกุมารทอง ขณะที่ช่างต้องบริกรรมคาถาดังนี้

สุวัณโณ ปิยกุมารโมหาภูโต มหิทธิโก
 สัพพทิสเสสุ วัตติโก สัพพคามาสุ โคจโร
 สัพพชนาย หทยะ มหาเตตข ปวัตติโก
 รัตนัตยานุภาเวนนะ รัตนัตยเตตขสา
 เทวาน อธิธิพลนะ กุมารโร จมะมหิทธิโก

“กุมารทองที่รักเอ๋ย เจ้าเป็นมหาภูต มีฤทธิ์ยิ่งใหญ่สามารถไปในทุกทิศ เข้าไปในทุกบ้าน เข้าสู่หัวใจคนทุกคน เทียวไปอย่างมีเดช ด้วยยานุภาพของพระรัตนไตร ด้วยเดชของพระรัตนไตรและกำลังฤทธิ์ของเทพเจ้าทั้งหลาย เจ้าจึงเป็นกุมารที่มีฤทธิ์ยิ่งใหญ่”

ตามตำราให้ภาวนาคาถาขณะที่ช่าง พलगมนรูปร่างของกุมารไปเรื่อยๆ เพื่อให้ร่างแข็งทั่วกัน และต้องให้แห้งก่อนรุ่งอรุณ เมื่อเห็นว่าแห้งดีแล้ว ให้ดับไฟ แล้วบริกรรมต่อด้วยคาถาดังนี้

คัจฉาหิ มหาภูโต สมมุสโส สเทวโก
 กโรหิ ปิตุจเนนะ สัมปุณณะ ปสิทธิยา

“มาเถิด เจ้ามหาภูต เจ้าเป็นผู้ที่เสมอด้วยมนุษย์ เสมอด้วยเทวดา เจ้าต้องทำตามคำของพ่อให้สำเร็จผลอย่างสมบูรณ์” บริกรรมคาถาข้างต้นไปจนรุ่งอรุณ ก็เป็นเสร็จพิธีให้ลงรักปิดทองทั้งตัว จึงได้เรียกว่า กุมารทอง

การเลี้ยงกุมารทอง ถ้าจะทำเรือนหลังเล็กๆ ให้อยู่มีของเล่น มีอาหารให้กินตามเวลาก็จะเป็นการดี แต่ที่ทำเป็นหิ้งให้อยู่ก็มี เมื่อเวลาเจ้าของกุมารรับประทานอาหารก็ให้เรียกกุมารมารับประทานด้วย เมื่อต้องการให้ทำอะไรก็บอกเป็นเรื่อยๆ ไป เช่น ให้เฝ้าบ้าน ให้ช่วยต่อสู้ป้องกันผู้คิดร้าย

ส่วนตำรากุมารทองของเดิมให้เอาอาหารจากหญิงที่ตายทั้งกลม (ตายในท้องคือ ตายทั้งแม่และลูก) ถ้าได้ทารกที่ตายวันเสาร์ หรือวันอังคารก็ยิ่งดี ส่วนพิธีกรรมต่างๆ ก็ทำตามทีกล่ามาแล้วข้างต้น

ในปัจจุบันไม่อาจทำกุมารทองตามที่กล่าวมาได้ จึงใช้ตุ๊กตาแทนกุมารปลุกเสกแทน ใช้เป็นของขลังตามความเชื่อและคงเรียกว่ากุมารทอง^{๓๑}

๒๒) ผีโขมด ผีชนิดนี้เข้าใจว่าจะได้ชื่อมาจากเขมร ในภาษาเขมร โขมด แปลว่า ผี ตามความเข้าใจผีโขมดไม่มีรูปร่างเป็นคนหรือเป็นอะไร เท่าที่เห็นกันก็เป็นดวงไฟดวงโตเวลากลางคืนและมักปรากฏในที่มืดและไม่เคยทำอันตรายใคร นอกจากทำให้คนเดินทางหลงผิด คิดว่ามีคนถือไฟหรือจุดไฟอยู่ข้างหน้า ครึ่งเดินตามดวงไฟไป พอเข้าใกล้มันก็จะหายไป บางทีเห็นอยู่ข้างหน้า บางทีเห็นอยู่ข้างหลัง ผีชนิดนี้มีผู้สันนิษฐานกันว่า น่าจะเกิดจากก๊าซชนิดหนึ่ง คือ เกิดจากการผุเน่าของพืชและ

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗-๖๐.

ลูกเป็นไฟด้วยตนเองมีลักษณะแสงสีฟ้าอ่อนตลอดเวลา ตอนกลางวันแลไม่เห็นเพราะแสงแดดกลบ แต่ชาวชนบทยังเชื่อกันว่าเป็นผีจริงๆ พระยาราชเสนาได้สรุปเรื่องผีโขมดไว้ว่า

(๑) ผีโขมดเป็นแสงสีเหลืองแดงเหมือนไฟได้ดวงโต ได้เห็นแห่งหลาย ๆ ดวง ส่วนผีกระสือ มีผู้เล่าว่าได้เห็นสีสว่างนวลเขียวๆ ดังแสงหิ่งห้อยหรือแมงคาเรือง และแสงไม่เป็นดวงอย่างไฟได้ว่าเป็นแสงยี่ตๆ

(๒) แสงผีโขมดมีแต่ในทุ่งในนาที่น้ำขัง ไม่มีตามบ้านคน ส่วนผีกระสือมีคนเห็นแต่ในละแวกบ้านที่น้ำไม่ท่วม ไม่เคยปรากฏในทุ่งในนาที่ห่างบ้านเรือนคน

(๓) ผีโขมดไม่ปรากฏว่ามีปิศาจหรือพรายเข้าสิงคน หรือทำอันตรายแก่คน ส่วนผีกระสือว่ามีปิศาจหรือพรายเข้าสิงคนให้เป็นกระสือ^{๓๒}

๒๓) ผีจะกละ เป็นผีที่ จะกละ, จะกลาม (ตะกละ, ตะกลาม) เห็นจะชอบกินอะไรๆ คล้าย ผีปอบ ผีกระสือ ในพจนานุกรมว่า เป็นผีชนิดหนึ่ง รูปเป็นแมว อยู่ในจำพวกผีป่า หมอผีชาวป่าเลี้ยงไว้ ใช้ไปทำร้ายศัตรู ผีตะกละมีกล่าวถึงในกฎหมายโบราณ ใครมีความรู้เกี่ยวกับผีตะกละจะถูกลงโทษถึงตาย^{๓๓}

๒๔) ผีชมบ (ชมบ) บางทีเรียกว่า ฉมบหรือหมบ ก็มี (คำว่า หมบ เป็นภาษาเขมรว่า เป็นชื่อของผีโขมด) บางท่านว่า ผีชมบเป็นผีปอบของเขมร ในพจนานุกรมอธิบายว่า ผีชมบเป็นผีผู้หญิงที่ตายในป่าและสิงอยู่ในบริเวณที่ตาย มีรูปเห็นเป็นเงาๆ แต่ไม่ทำอันตรายใคร

ในหนังสือ อักษราภิธานศัพท์ ของหมอบรัดเล กล่าวว่า “ฉมบ เป็นชื่อคนมีผีกระสือ ผีตะกละ เข้าสิงอยู่ในตัว มันย่อมอยากกินสิ่งของที่โสโครกเป็นต้น” แต่ตามกฎหมายโบราณแสดงลักษณะฉมบว่า เป็นผู้ที่รู้ฤทธยา รู้ว่านยา และรู้วิทยาคม ไม่เหมือนพวกผีต่างๆ ที่กล่าวถึงในกฎหมาย เบ็ดเสร็จมีกล่าวถึงฉมบไว้ดังนี้

“มาตราหนึ่ง ผู้ใส่ท่านว่า เป็นฉมบ ฤทธยา รู้ว่านยา วิทยาคมกระทำให้ตาย พิจารณามีเป็นสังเกตร หากเทศส่อท่านตั้งนั้น ท่านให้ลงโทษโทษานุโทษ แล้วให้ไหมขอค่าตัว ผู้ส่อ ถ้าเป็นสังคจ ผู้ส่อ ท่านให้ชำนันผู้รู้คุณว่านยาฉมบตะกละฤทธยานั้นเสีย เพราะมันจะทำไปภายหลัง ส่วนทรัพย์สินมันนั้น ให้เอาเข้าพระคลังหลวงจงสิ้น

มาตราหนึ่ง ค่า ว่า ตู ท่านว่ารู้ฉมบฤทธยา รู้ว่านยาและวิทยาคมกระทำให้ตาย ถ้าเป็นสังคจตั้งนั้น ให้ถามเอาครุมนด้วย ชำด้วย ชำครุมนเสียให้ตกตามกัน ถ้ามีเป็นสังคจและมันเสกสันด่าว่า ตู แก่ท่าน ให้ลงโทษทอนมันแล้วให้ไหมเท่าค่าตัวมัน ผู้ด่า ผู้ว่า ผู้ดู ท่านนั้น”^{๓๔}

๒๕) ผีเชื้อ ผีเชื้อ ผีเสื่อ เรียกกันเขียนกันไปต่างๆ ตามสำเนียงของภาคอีสาน ที่เรียกว่า ผีเชื้อ คือ ปูย่า ตายาย บิดามารดา ป่าลุง เรียกว่าเป็นญาติเป็นเชื้อสายที่ตายไปแล้วกลับมาขอเครื่องเช่นด้วยอาการที่ทำให้เจ็บป่วยไปต่างๆ ถ้าญาติพี่น้องของผู้เป็นไข้รู้เรื่องก็จัดแจงบนบานฆ่าหมู วัว ควาย เช่น สรวงบนบาน บางทีก็ทำบนบาน ทำบุญให้ทาน มีบวชนาค และทอดปราสาทผึ้ง กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล ผลบุญไปให้ก็อาจหายได้ ผีชนิดนี้ไม่ต้องมีหิ้งหอ ให้อยู่ ไม่ต้องทำการรับรองอย่างใด เพียงแต่ต้องการสิ่งใดก็ให้สิ่งนั้นไปก็หมดเรื่องกัน เป็นผีที่จรรมาเป็นคราวๆ เมื่อต้องการสิ่งก็ขอร้องได้แต่ผู้ที่เป้นญาติเท่านั้น ไม่อาจไปขอร้องแก่ผู้อื่นซึ่งมิได้เป็นญาติของตนเรียกว่า ขอแต่ในวงค์เชื้อสายญาติวงศ์เท่านั้น

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑-๖๒.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๙-๗๐.

ทางภาคอีสานเชื่อว่าผีเสื้อมาจากคำว่า ผีเสื้อ ถ้าเห็นผีเสื้อบินมาเป็นกลุ่มๆ มากผิดปกติก็แสดงว่าเป็นกลางร้าย จะเกิดเหตุเภทภัยต่างๆ เช่น โรคระบาด^{๓๕}

๒๖) ผีนางตะเคียน เชื่อกันมาแต่โบราณว่า มีนางไม้สิงอยู่ที่ตามป่าช้ามักจะมีต้นตะเคียนขึ้นอยู่ คล้ายกับจะเป็นต้นไม้ประจำป่าช้า เคยได้ยินมาว่า ศพที่ฝังไว้ใต้ร่มเงาต้นตะเคียนส่วนมากจะเป็นศพผีตายโหง บางทีจะให้ผีนางตะเคียนคอยควบคุมดูแล

ไม้ตะเคียนถือเป็นไม้มงคล ในสมัยโบราณนิยมเอามาขุดทำเรือ บางลำนางไม้ยังตามมาสิงเป็นแม่ย่านาง มีเรื่องเล่ากันว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเก็บเรือพระที่นั่งไว้ในคลองเมืองโดยขุดเป็นคูจากริมคลองเข้าไป เป็นคูสำหรับเก็บเรือพระที่นั่งโดยเฉพาะ อยู่มาคราวหนึ่งได้ยินเสียงร้องดังมาจากคูที่เก็บเรือ และเชื่อกันว่า เป็นเสียงร้องของนางไม้จากเรือพระที่นั่ง จึงได้เรียกคูแห่งนี้ว่า “คูไม้ร้อง” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีคลองแห่งหนึ่งเรียกกันว่า คลองตะเคียน จะเป็นที่มีต้นตะเคียนมาก หรือมีข่าวลือเรื่องอภินิหารนางตะเคียน จึงได้เรียกกันว่า คลองตะเคียน ในนิราศเขาคอกที่แต่งในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีเรื่องเกี่ยวกับต้นตะเคียนตอนหนึ่งว่า

“พอเลี้ยวแหลมแฉกเกรียนตะเคียนโคน

ลอยมาโดนตลิ่งขวางขึ้นค้ำแห่ง

ปิดทองทาห้อยผ้าชมพูแดง

เขabenแหงหวายถูกมาผูกไว้

แม่นอารักษ์ศักดิ์สิทธิ์สถิตสถาน

ขอบนบานฝากมิตรพิสมัย

ช่วยรักษาย่าให้น้องเป็นสองใจ

ทั้งโพล่ภัยโรคาอย่ายาย

แม้สำเร็จเสร็จประสงค์คงสถาน

จะปลูกศาลเพียงตาห้อยผ้าสี

ทั้งรูปเทียนกระแจะจันบรันดี

เปิดไถ่บายศรีเครื่องสังเว

ทั้งหัวหมูพูล่าจะหาพร้อม

มานอบน้อมนางไม้ให้สว

ต้นตะเคียนถึงจะเป็นต้นตะเคียนที่ตายแล้วหรือเหลือแต่ตอก็ยังมีคนเกรงกลัวกันอยู่ ถ้ารู้ว่าเป็นต้นตะเคียนแล้วก็ไม่ค่อยกล้าดูหมิ่น นอกเสียจากทำไปโดยไม่รู้ตัว เมื่อ ๒๐ ปีมาแล้ว มีคนหนึ่งเกิดป่วยไข้ถึงล้มหมอนนอนเสื่อ รักษาตัวอยู่หลายเดือนก็ไม่หาย จนในที่สุดมีผู้สงสัยว่าจะไปทำล่วงเกินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใดเข้าสักแห่ง ได้ทบทวนเหตุการณ์ดูจึงรู้ว่า เป็นตอตะเคียน พอทราบความจริงก็จัดเครื่องบวงสรวงไปขอขมาปรากฏว่าไม่ช้าคนนั้นก็หายป่วย

มีเรื่องกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกว่า เมื่อครั้งพุทธกาล ภิกษุชาวเมืองอาฬวีจะสร้างที่อยู่อาศัย จึงพากันไปตัดไม้ในป่า

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑-๗๒.

ภิกษุ ตัดต้นไม้มีรุกขเทวดาสงสถิตอยู่ เมื่อรุกขเทวดาเห็นพระบุกรุกเข้ามาตัดต้นไม้ที่ตนอาศัยอยู่ก็ร้องห้ามว่า “ท่านอยากจะทำที่อยู่ของท่าน ก็อย่ามาตัดที่อยู่ของข้าพเจ้าอย่างนี้ซิ” พระรูปนั้นก็ไม่ฟัง ก้มหน้าก้มตาฟันต้นไม้ต่อไป เผอิญมีดไปกระทบลูกแขนลูกรุกขเทวดาขาด ทำให้รุกขเทวดาโกรธจะฆ่าพระ แต่แล้วกลับยังคิดได้ว่า ขณะนั้นพระพุทธรูปเจ้าประทับอยู่ ณ อัคราพระเวสเจดีย์ใกล้ๆ เมืองอาฬวีนีเอง จึงได้เข้าเฝ้ากราบทูลเรื่องที่เกิดขึ้น พระพุทธรูปเจ้าตรัสว่า ที่ท่านไม่ปลงชีวิตภิกษุนะดีแล้ว เพราะถ้าทำอย่างนั้นจะต้องรับบาปเป็นอันมาก ยังมีต้นไม้ที่ไม่มีใครอาศัยอยู่อีก ขอให้ท่านไปเลือกที่อาศัยใหม่เอาเองเถิด อาศัยเหตุนี้พระพุทธรูปเจ้าจึงทรงบัญญัติกุศตสิกขาบทว่า ภิกษุต้องอาบัติปาจิตติยเพราะทำร้ายภุมมัตถ (คือต้นหญ้าต้นไม้ เป็นต้น ที่ยังสดเขียวอยู่)

จะเห็นว่า นางไม้กับแม่ย่านางเรือน่าจะเป็นอย่างเดียวกัน เมื่ออยู่กับต้นไม้ก็เป็นนางไม้ พอถูกโค่นมาทำเป็นเรือก็กลายเป็นแม่ย่านางเรือ และตามบทเห่กล่อมนี้กล่าวไว้ชัดเจนว่า เป็นเรือที่ทำด้วยไม้ตะเคียน บางที่จะกล่อมเฉพาะเรือไม้ตะเคียนก็เป็นได้ เพราะถือว่าไม้ตะเคียนมีนางตะเคียนที่เอ็นทนกว่าไม้ชนิดอื่นๆ^{๓๖}

๒๗) ผีเป่า เป็นผีทางภาคอีสาน เป็นคนเรานี่เอง แต่ตกกลางคืนเจตภูตหรือวิญญาณออกไปเที่ยวหาของสกปรก เช่น พวกकुณฺมุตทิน มีแสงออกทางจมูก ไม่มีใครเคยเห็นตัวเห็นแต่แสง ถ้าใครตะครุบตัวได้จะกลายเป็นคนทันที แล้วจะรู้ว่าใครเป็นผีเป่าจะยอมเสียแก้วแหวนเงินทองที่มีอยู่ให้เป็นการติดสินบนขอร้องไม่ให้ไปบอกเล่าให้คนอื่นรู้ เป็นผีที่เกือบจะสูญพันธุ์ไปแล้ว เพราะไม่ค่อยมีใครรู้จักเรียกขานกันมากนัก^{๓๗}

๒๘) ผีพราย หรือพรายน้ำ มักปรากฏเป็นแสงสว่างขึ้นในกลางทะเล และมีขึ้นที่เรือเดินในทะเลแล้วมีพายุนหรืออับปาง ในหนังสืออักขราภิธานศรับท์ ของบริดเจ ได้กล่าวถึงผีเสื้อ ผีพรายไว้ว่า หมายถึง ปิตาภที่มันเกิดอยู่ในสมุทรทะเล ฤาเกิดที่ในสระในป่าใหญ่ มันกินมนุษย์และสัตว์เป็นอาหาร แต่ในหนังสือแสดงกิจจานุกิจ ของเจ้าพระทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดีได้เขียนอธิบายไว้ว่า

“ที่เป็นดวงไฟไปติดบนยอดเสากระโดงเรือในทะเลเรียกว่า พรายน้ำ เป็นผีในทะเลมาทำร้าย ให้เอาชนเปิดชนไก่เผา เอาข้าวสารกับเกลือกับของโสโครกสาตไป บางทีเสกน้ำมันดัดประพรมก็หายได้ และจะเกิดขึ้นต่อเมื่อเรือถูกพายุมีดฝนตกจึงเป็น ถ้าเป็นแล้วเรือแล่นไปไม่ได้ เหมือนมีอะไรๆ ดุดหนึ่วอยู่ ถ้าอากาศปกติก็ไม่มี พวกที่เขาไม่ถือผี เขาก็ว่าเกิดเพราะอากาศ ร้อนนักเย็นนักกระทบกันเข้าจึงเกิดเป็นพรายๆ ขึ้นมาแต่ได้น้ำก่อน แล้วผุดขึ้นจับบนหลังน้ำแดงสว่างไปหลายเส้นๆ ถ้าถูกเรือก็ขึ้นจับอยู่บนเสาข้างปลายเพลข้าง บางทีขึ้นตามข้างเรือ จนดาดฟ้าเป็นเลือกคลื่นเหมือนน้ำควาปลา มีรัศมีเหมือนหิ่งห้อย เรือจะแล่นไปก็ดูดไว้ ถ้าเป็นก็มีลมใหญ่ฝนใหญ่ ความข้อนี้นักเรือก็กลัวก็แก้ทางปิตาภ ก็หายบ้างไม่หายบ้าง เรือจมไปก็มี พวกที่ไม่ถือผีเขาก็ไม่แก้สิ่งไร ก็รอดไปได้เหมือนกัน”

“โหงพราย” ทางอีสานใช้ว่าผีพราย หมายถึง ผีชนิดหนึ่ง ในวังนันทมพาสาลา อธิบายไว้ว่า พายผีจำพวกหนึ่ง ตามคติโบราณมักเกิดจากคนตายกุม ผีพายมักวนเวียนอยู่ตามป่าช้า เวลาไปมีอาการเหมือนลมพัด คำว่า ตายกุม หมายถึง ตายพร้อมกับลูกในท้อง ส่วนภาคพายัพอธิบายว่า ถ้าตายในระหว่างอยู่ไฟเรียกว่า ตายพาย ถ้าตายในระหว่างยังไม่คลอดเรียกว่า ตายกลม ส่วนภาคกลางเรียกว่า

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐-๘๗.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

ตายทั้งกลม คำว่ากลมเป็นภาษาเขมรแปลว่าทั้งหมด ตายกลมก็คือตายหมดทั้งแม่ทั้งลูก กรณีผีตายทั้งกลมภาคกลางมีชื่อเสียงมากโด่งดังมากที่สุดคือ ผีแม่นาคพระโขนง ในครั้งนั้น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) รู้ข่าวปีศาจนางนาคก่อความเดือดร้อนให้ชาวบ้าน แม้จะมีหมอผีไปปราบก็ไม่อาจจะทำร้ายบังคับมันได้ ในที่สุดท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหามหาบุรุษ พระโขนง พอตกคำก็ไปนั่งที่ปากหลุมศพเรียกนางนาคขึ้นมาสนทนากัน ท่านได้เจาะเอากระดูกหน้าผากศพนางนาคไปแล้วท่านนั่งขัดกระดูกแผ่นนั้นจนเกลี้ยงเป็นมันแล้วท่านนำกลับไปวัดระฆัง จัดแจงลงยันต์กำกับไว้ เจาะทำเป็นหัวเข็มขัดเวลาไปไหนก็เอาคาดเอวติดไปด้วย โดยเรียกกระดูกหน้าผากว่า “ปั้นเหน่ง” ท่านให้หลวงพ่อฟุ้ง วัดบางประกอก ต่อมาท่านได้มอบกระดูกหน้าผากนางนาคให้แก่กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ปัจจุบันอยู่กับทายาท และมีการนำสร้างแม่นาคพระโขนงเป็นหนังและละครซ้ำๆ ซึ่งก็ได้รับความนิยมสูงมากเป็นหนังทำเงินได้ร้อยล้าน^{๓๘}

๒๙) ผีโพง หรือผีโพงง, โพงง เป็นผีของไทยภาคพายัพ คนไทยพายัพเรียกว่า ผีโพงง (โพง) ทางภาคอีสานเรียกผีโพงเหมือนกัน แต่หมายถึง ผีกระสือ ชุนมหาราชัย (จัน) ได้เล่าถึงผีโพงไว้ว่า “ผีโพงเรียกว่า ผีกระสือ ผีชนิดนี้มักเกิดแต่คนที่มีความยาอันแรงคล้ายกับผีปอบมักติดผู้อื่นได้ ถ้าถ่มน้ำลายถูกผู้ใด ผู้นั้นมักกลายเป็นผีโพง หรือถ้าไม่ชอบผู้ใดเอาไม้คานหาบน้ำของแม่หม้ายไปขวางข้ามหลังคาเรือน มักทำให้ผู้นั้นฉิบหายไปต่างๆ กิริยาที่ผีโพงชอบคือ ฝนตกพราๆ มักเที่ยวออกหากินของโสโครกในเวลาตึก มักจะเที่ยวด้อมมองตามใต้ถุนเรือนที่มีผู้หญิงอยู่ไฟ มีผู้หญิงได้เห็นผีโพงมาเที่ยวหากินที่ใต้ถุน เขาจำหน้าได้ว่า เป็นคนนั้นแน่ เขาจึงเอาหอกขัดฟุ้งลงไปถูกที่กลางหลัง เขาเข้าใจว่าผู้นั้นคงจะตาย ครั้นเวลาเช้าเขาได้ไปตรวจดูที่บ้านคนนั้น ก็เห็นคนนั้นยังมีชีวิตปกติอยู่ ทั้งบาดแผลก็ไม่มี เขานึกประหลาดใจเป็นอันมาก จึงไปดูในสวนของผู้นั้นเห็นหอกขัดปักอยู่ที่ก่อว่านที่ผู้นั้นปลูกไว้ เพราะฉะนั้น เขาจึงเห็นว่า ผีโพงเกิดแต่ผู้ที่มีความยาอันแรงร้าย ว่านอันแรงร้ายนั้นมักจำแลงเป็นรูปเจ้าของไปได้ ผีโพงนี้ไม่ได้รับภวนและทำอันตรายแก่มนุษย์”

ผีโพงออกหากินจะมีแสง เป็นแสงนวลเขียวเรืองปรากฏที่ปลายจมูกเป็นดวงโตขนาดผลส้มเกลี้ยงหรือโตกว่า ชอบออกล่ากบเขียดกลางทุ่งนา เมื่อจับได้ก็ใส่ปากดูดกินแต่คาวแล้วขว้างทิ้ง พวกชาวบ้านเล่าว่า มีคนเคยเห็นผีโพงระยะประชิดตัวเหมือนกัน พวกพรานเบ็ด และพวกที่กลับจากเที่ยวเวลาตึกๆ พวกที่เห็นยืนยันว่า ผีโพงเป็นคนธรรมดาตนเอง มีอาการทุกอย่างครบ ๓๒ จะผิดแผกจากคนธรรมดาที่ตอนที่ยืนชอบล่ากบเขียดกินเวลาคำนึงและมีแสงออกที่จมูก เมื่อมีคนพบมันเข้า ผีโพงจะอ้อนวอนขอร้องว่าอย่าได้พูดไปเพราะเหตุว่า เป็นเรื่องน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง

ผีโพงที่เป็นผู้ชาย เวลาออกหากินมักจะสะพายดาบติดตัวไปด้วย เมื่อจวนตัวจริงๆ มันก็จะทำร้ายเอาเหมือนกัน บางตัวที่เป็นมานานปีก็ฉลาดพกเอาไฟฉายไปด้วย เวลามีคนมาพบเข้าจะได้แก้ตัวได้ว่า มาหาปลาหากบ ร้ายที่สุดก็ตอนที่เขาเล่าว่า ถ้าไปทำอะไรให้ผีโพงแค้นเคืองแล้ว มันจะอาฆาตพยาบาทและฟุ้งด้วยก้านกล้วยถึงตายได้ ถ้ามันฟุ้งข้ามหลังคาบ้านก็จะพากันฉิบหายวายวอดตามธรรมดาแล้วชาวบ้านถือกันว่า คนที่เป็นผีโพงเนื่องมาจากวิบากกรรมของเขาเอง พวกชาวบ้านจึงไม่มีใครสนใจ เพราะผีโพงไม่ทำอันตรายและไม่เป็นภัยต่อใครๆ^{๓๙}

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒-๑๐๕.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖-๑๐๙.

๓๐) ผีแม่หม้าย เมื่อเกิดโรคไหลตายกันมากในปี พ.ศ.๒๕๓๓ ชาวบ้านหลายอำเภอในจังหวัดมหาสารคาม เช่น อำเภอนาเชือก อำเภอบรบือ อำวาปีปทุม เชื่อว่า สาเหตุการตายแบบนอนหลับมาจากผีแม่หม้ายมาทำให้ตาย ฉะนั้น พวกผู้ชายที่กลัวตายจึงหาวิธีหลอกผีด้วยการทาเล็บมือสีแดงนุ่งผ้าถุง และหลายหมู่บ้านแขวน “ปลัดขิก” ไว้ตามหน้าบ้าน เพราะเชื่อกันว่า ผีแม่หม้ายเห็นปลัดขิกแล้วก็จะพอใจ ไม่เข้าไปเอาชีวิตผู้ชายในบ้าน โรคไหลตายที่เกิดขึ้นผิอญเป็นเฉพาะพวกผู้ชาย จึงได้เกิดความเชื่อว่าตายเพราะผีแม่หม้าย^{๔๐}

๓๑) ผีอำ เป็นอาการชนิดหนึ่งที่ปรากฏเมื่อเวลานอนหลับแล้วเคลิ้มไปว่า มีใครมาปลุกปล้ำหรือมาบีบคั่นงับทัก ทำให้เกิดอาการเหนียวหอบจนตื่นขึ้น พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ ในเรื่อง อำนาจผีและผีหลอก ทรงอธิบายไว้ว่า

“วันหนึ่งข้าพเจ้ามีราชการต้องเขียนหนังสืออยู่จน ๓ ยาม ครั้นเมื่อเสร็จแล้วก็หาวนอนเต็มที่และร้อนด้วย ข้าพเจ้าขึ้นนอนบนเตียงไม่มีมุ้ง ที่หน้าต่างมีบ่าวผู้ชายนอนอยู่คนหนึ่ง ข้าพเจ้าร้อนนักจึงเปิดหน้าต่างไว้บานหนึ่งตรงหัวนอนข้าพเจ้า และข้าพเจ้าเป็นคนไม่ชอบนอนที่สว่าง เห็นแสงไฟจึงบอกให้บ่าวดับเสีย เมื่อจะหลับได้นึกกลัวขึ้นในใจว่า เปิดหน้าต่างทิ้งไว้เช่นนี้ ถ้าใครฤาจะโรมันป็นขึ้นมาจะทำอย่างไร แต่ความง่วงมากก็ไม่ได้ทำอะไร พลิกตัวแล้วหลับเคลิ้มไป พอเคลิ้มลงก็เห็นใครคล้ายๆ กับฝัน แต่ยังไม่หลับจริงๆ ที่เห็นเป็นคนแก่ๆ ล่ำๆ ดำ ผมหงอก ป็นลงมาจากเพดานลงตามเสาเตียงที่ข้าพเจ้านอนโดยรวดเร็ว แล้วนั่งทักท้วงข้าพเจ้า

ทันใดนั้นข้าพเจ้าตื่นกลายๆ แต่หายใจไม่ออก ชัดออกชัดใจจะร้องเรียกใครก็ได้ สักครู่หนึ่งร้องเรียกชื่อบ่าวที่นอนหน้าเตียงออกมาได้ด้วยเสียงอันดังเท่านั้น รูปที่ปรากฏก็หายไป บ่าวข้าพเจ้าตื่นขึ้น ข้าพเจ้าได้รู้สึกรู้ว่าข้าพเจ้าได้นอนทับแขนข้างหนึ่งจนเป็นเหน็บ จึงได้รู้ว่าผีอำเหตุเพราะทับแขนทับขาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่โลหิตเดินไม่ได้ทั่วตัวจึงเป็นเช่นนี้”^{๔๑}

๓๒) ผีปอบ เป็นผีทางภาคอีสาน แต่ปรากฏว่า ทางภาคพายัพเรียกผีปอบว่า ผีกะ ตามคำบอกเล่าว่า ผีปอบเป็นผีชนิดมีเจ้าของ คือมีผู้เลี้ยงไว้ และผู้ที่จะเป็นเจ้าของผีปอบบอกกล่าวกันว่า มักจะเป็นพวกคลังวิชา เช่น พวกเรียนวิชาการค้าขาย มีเสน่ห์นางกวัก สาลิกา ลิ่นทอง นะหน้าทอง หรือหมอเสน่ห์ยาแฝดอะไรเหล่านี้ เมื่อเรียนมากๆ เข้าชักสติฟั่นเฟือน และโดยเหตุที่วิชาชนิดนี้เรียนผูกต้องเรียนแก่ เมื่อเรียนวิชาจนหลังใช้ได้แล้ว ก็จำต้องมีคาถาให้คลายได้ด้วย แต่โดยมากมักจะลืมคาถาแก่กันเสีย เลยทำให้สติฟั่นเฟือน และผลสุดท้ายกลายเป็นเจ้าขอปอบไปโดยที่ลูกตาไม่มีแวว คือไม่มีลูกตา ตามปกติคนเราเมื่อมองตากันจะเห็นรูปของกันและกันในดวงตา แต่คนพวกเจ้าของปอบนี้ไม่ชอบมองเห็นใครจริงๆ เหมือนพวกผีกระสือ

พวกเจ้าของปอบจะต้องคอยดูแลเลี้ยงปอบของตัวเองเสมอ เวลาตัวจะกินอะไรก็ต้องเรียกมากินด้วย ถ้าปล่อยให้หิวอดอยากมากนัก พวกปอบก็มักจะกินเจ้าของปอบเสียเอง อาการของคนที่ถูกปอบเข้ามักจะร้องห่มร้องไห้ อยากกินโน้นกินนี้จะปาละ แต่โดยมากมักจะเป็นของสดคาวดิบๆ และถ้าปล่อยให้ปอบเข้าอยู่นานๆ คนไข้อาจถึงตายเพราะปอบอาจกินตับไตไส้พุงหมด คนทางอีสาน

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖-๑๑๘.

ที่เจ็บป่วยและตายลงไป ชาวบ้านมักลงความเห็น ว่า ปอบเข้าแทรก จึงทำให้ตาย รายละเอียดเกี่ยวกับผีปอบทั้งหมดจะนำเสนอในบทที่ ๓ - ๔ ต่อไป^{๔๒}

๓๓) ผีน้ำ เป็นผีที่อยู่ในน้ำ ในหนังสือเรื่อง พระไชยสุริยา ของสุนทรภู่ กล่าวถึงเรื่องถูกพายุดอนหนึ่งว่า

จำไปในทะเลเวลา พายุใหญ่มา
เกตรางก็เหเซไป
สมอกก็เกาเสาใบ ทลุปรุไป
น้ำไหลเข้าลำสำเภา
ผีน้ำซัดไต่ใบเสมา เจ้ากำมีซำเอา
สำเภากระยำคว่ำไป

แสดงว่า ผีน้ำต้องมีมือ ไม่เช่นนั้นแล้วจะ “ไต่ใบเสมา” ได้อย่างไร ตามที่ท่านผู้รู้สันนิษฐานว่า “ผีน้ำ” ในที่นี้ เห็นจะเป็นปลาหมึกยักษ์นั่นเอง เพราะเมื่อมันเอาละวาด คลื่นลมก็จะโหมกระหน่ำ และมันจะใช้หนวดขึ้นไปไขว่คว้าบนเรือ ผีน้ำไม่ค่อยปรากฏ ส่วนมากจะพูดถึงพรายหรือพรายน้ำ^{๔๓}

๓๔) ปีกาจ-เปรต ตามคัมภีร์โลกบัญญัติติปกรณและฉติที่บัญญัติในภาษาไทยนิยมเรียก “เปรต” ตามภาษาสันสกฤต แต่ในตำราภาษาบาลีใช้คำว่า “เปต” เรื่องราวของเปรตเราได้รับมาจากอินเดีย มีความหมายถึง สัตว์ที่เกิดในอบายภูมิพวกหนึ่ง หรือคนที่ตายไปแล้ว และมีที่อยู่เป็นสัดส่วนเป็นส่วน เพราะในตำนานกล่าวว่า ที่ป่าหิมพานต์ มีเมืองชื่อวิชาตอยู่เหนือจรกขึ้นมา เมืองนี้เป็นที่อยู่แห่งเปรตทั้งหลาย แสดงว่า เปรตถูกแบ่งแยกออกจากศีธรรมดาทั่วไป มีเมืองอยู่โดยเฉพาะ มีเปรตชื่อมหิทธิกาเป็นอธิบดีปกครองเปรตทั้งหลาย ซึ่งมีจำนวนถึง ๑๒ พวกด้วยกัน และแต่ละพวกก็มีกรรม คือ การประพฤติกปฏิบัติอันมิชอบ มิควรต่างกัน เมื่อตายจากมนุษย์ก็ถูกแยกประเภทให้ไปอยู่พวกนั้นพวกนี้ตามกรรมที่ทำไว้

เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะเคยเกิดเป็นกษัตริย์ เป็นมเหสี เป็นมุขมนตรี เป็นพราหมณ์ มหาศาล เป็นเศรษฐีใหญ่ เป็นภิกษุสามเณรที่เคยตั้งตนเป็นหัวหน้าชักชวนคนให้สร้างวิหารกุฏิอุทิศถวายแต่สงฆ์ แล้วมอบช้าง ม้า วัว ควาย ข้าวทาสให้อยู่ดูแลรักษาอาราม แล้วต่อมาภายหลังกลับนำเอาของสงฆ์มาใช้สอยเสียเองบ้าง ให้คนอื่นบ้าง

เปรตดังกล่าวเรียกว่า เปรตมีนัย มีหัวหน้าควบคุมให้อยู่เป็นที่เป็นทาง ส่วนเปรตไม่มีนัย คือพวกที่มีอกุศลกรรมน้อย พวกนี้จะไปเที่ยวที่ใดก็ได้ตามอัธยาศัย มีตัวอย่างเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารดังที่กล่าวมาแล้ว^{๔๔} และการแบ่งตามวินัยและลักษณะสังยุตตพระบาลี แบ่งได้ ๒๑ ประเภท รายละเอียดดังที่กล่าวมาแล้วประเภทของเปรตในบทที่ ๒

๓๕) ผีห่า จะได้ยินเสียงร้องตอนดึกๆ เป็นเสียงแว่วมาแต่ไกลว่าเหียวเย็นคล้ายเสียงพวกผีพาย ถ้าผู้ใหญ่เขาบอกว่าได้ยินเสียงมันแว่วๆ มาแล้วรีบเข้ามุ้งคลุมโปงนอนเงียบ เพราะกลัวผีห่ามัน

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐-๙๑.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘-๗๙.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๗, ๑๓๑-๑๓๒.

จะมาเอาตัวไปยิงได้ยินเสียงโยหวนด้วยแล้ว พอได้ยินมันหอนเป็นสะดุ้งก็เพิ่มความหวาดกลัวขึ้นอีก เมื่อสุนัขหอนเพราะมันเห็นผี^{๔๕}

๓๖) วิญญาณ คนโดยมากถือว่าเมื่อตายแล้วก็ไปเป็นผี ครั้นเมื่อตายแล้ววิญญาณมีร่างเหมือนคนอย่างเดิมและแบบบางแต่โปร่งมาก เห็นได้แต่เงาๆ เป็นลมๆ เท่านั้น เรียกในภาษาสันสกฤตว่า อาตมัน เดิมแปลว่า ลมหายใจแต่เราเรียกว่า วิญญาณ เมื่อวิญญาณยังไม่มีโอกาสมาเกิดมีรูปร่างเป็นคนอีกก็เป็นผีไปก่อน เหตุนี้ผีจึงไม่มีรูปร่าง เป็นแต่ลมๆ ถ้าจะมีรูปร่างเมื่อเป็นผี ก็เป็นรูปหากบังดาลให้เราเห็นไปเอง แต่กระนั้นก็ยังเชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายอยู่และยังคอยดูแลเอาใจคนเป็นคือลูกหลาน ให้ได้รับความสุขความเจริญเหมือนเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ เมื่อมีความรู้สึกเห็นเช่นนั้น จึงจัดที่บูชาต้อนรับไว้บนเรือนเป็นเฉพาะสำหรับให้วิญญาณอยู่ และถือว่าที่ตรงนั้นศักดิ์สิทธิ์ ถ้าใครไม่ใช้ลูกหลานญาติพี่น้องโดยตรงจะกล้ากรายล่วงล้ำเข้าไปไม่ได้เป็นอันตราย นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นพิเศษเสียก่อน จึงจะเข้าไปได้และจะต้องแสดงการระกราบไหว้เพื่อบอกกล่าวให้ผีรู้ ตามปกติผีจะได้รับเซ่นไหว้ทุกวัน เมื่อจะประกอบกิจการงานอะไรซึ่งเป็นครั้งแรกหรือเป็นงานสำคัญ ก็ต้องเข้าไปบอกกล่าวเล่าสืบทายให้ผีรู้เพื่อขอพรให้งานการที่ทําเป็นผลสำเร็จเรียบร้อย เมื่อถึงวันตรุษ วันสารทก็มีเซ่นไหว้บูชาเป็นพิเศษ^{๔๖}

๓๗) ผีโป่งค่าง ผีชนิดนี้มีรูปร่างเป็นค่างแต่หางสั้น และมีริมฝีปากข้างบนขีดจนเห็นฟัน ข้างบนยื่นออกมา เวลาคนนอนหลับต้องระวัง เพราะมันมักลอบมาดูดเลือดกินเหมือนอย่างผีกองกอย เป็นผีที่อยู่บนต้นไม้ใหญ่ใกล้ทำเลที่มีโป่งดินเค็มส่งสัยว่า เจ้าผีกองกอยและผีโป่งค่างจะเป็นสัตว์บางชนิดเท่านั้น คนไม่มีใครรู้จักเห็นตัวเพราะมากลางคืน จึงกลายเป็นผีลึกลับไป^{๔๗}

๓๘) ผีหลังกลวง ที่ปักษ์ใต้มีผีชนิดหนึ่งเรียกว่า ผีหลังกลวง มีรูปร่างอย่างคน แต่หางข้างหลังเป็นรูกลวงมองเห็นเครื่องใน เช่น ปอดและตับไตได้หมด และมีหนอนไต่เต็ม เมื่อเวลานั่งฝังไฟอยู่กลางแจ้ง หรือไปหาปลาด้วยใครๆ ที่เห็นเข้าใจว่า เป็นคนธรรมดาแต่มันอาจหลอกให้เห็นข้างหลังหรือวานให้เด็กเกาหลังมัน ตรงนี้เองก็จะรู้ว่า เป็นผีเพราะจะเห็นเป็นหลังกลวงมีกิ้งกืออยู่ในนั้นเต็ม ผีพวกนี้ไม่ทำร้ายใคร นอกจากหลอกเล่น และว่ามีที่อยู่ของมันในป่าเป็นพวกดีร้ายจะเป็นคนป่าพวกหนึ่งก็เป็นได้^{๔๘}

๔๐) แม่ตคนทรง คนปฏิบัติสังเวฬีของชาวบ้านเรียกว่า แม่ตคนทรง เพราะส่วนมากเป็นผู้หญิงมีอายุในหมู่บ้านหนึ่งมักมีแม่ตคนหนึ่งซึ่งสืบตระกูลเรื่องทรงผีกันมา ถ้าไม่มีแม่ตในหมู่บ้านของตนก็ต้องไปเชิญแม่ตมาจากหมู่บ้านตำบลอื่นพิธีที่ทําแม่ตจะยกเครื่องพลีสังเวฬีขึ้นวนไปวนมาเป็นวงๆ ตรงหน้าของคนอย่างอื่นที่เคยเรียกว่า อรดี หรืออย่างที่เราวนเสียกบาลแล้วนำไปวางที่บนศาลเป็นการพลีบูชา ขณะพลีบูชามีเครื่องดนตรีอะไรก็เครื่องดนตรี ดีเป่าเป็นการประโคมเช่น มีโหมกดีโหมกเป็นต้น เสร็จสังเวฬีแล้วแม่ตก็รำก่อนรำมีดอกไม้ธูปเทียนบูชาวางไว้ที่หน้าศาล แม่ตนั่งลงตรงหน้าศาลเอานิ้วมือชนกัน แล้วก็ทำวงๆ เหมือนวิธีสังเวฬี แต่ทำด้วยมือเปล่า ถ้ามาเข้าทรงก็จะรู้ได้ที่คนทรงสลัดหน้า ๓ ที และเอามือเสยผมเสียทีหนึ่งแล้วก็นั่งนิ่ง เป็นอันว่า เจ้าเข้าทรง

^{๔๕} พระยาอนุমানราชชน เสฐียรโกเศศ, ผีสารทเวทดา, ๑๕-๑๖.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๒-๔๓.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

แล้วก็มีผู้ถามว่าเจ้า อะโรมาเข้าทรงเป็นเจ้าบั้งเจ้าป่าหรือเจ้าพ่ออะไร ถ้าถามถูกคนทรงก็ตอบว่า “ชื่อนั้นแหละอยู่ที่นั่นที่นี้”^{๔๙}

๔๑) ผีแม่นาคพระโขนง ในหนังสือสยามประเพณี เล่มที่ ๓ ตอนที่ ๑๑ วันเสาร์ที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ.๒๔๔๒ ก.ศ.ร.กุหลาบ เอดิเตอร์ ได้รับเชิญจาก ขุนวรพิทยพิจารย์ เลขาธิการของ วิทยาทานสถาน ให้ไปแสดงปาฐกถาให้พระบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ และครูบาอาจารย์ฟัง และตอบลงในหนังสือดังกล่าว จะเป็นวันเดือนปีใดจำไม่ได้ เป็นคำพระศรีสมโภช (บุต) วัดสุวรรณ เล่า ถวายเสด็จจุฬามายว่า ในรัชกาลที่ ๓ กรุงเทพฯ อำแดงนาค บุตรขุนศรีนายอำเภอ บ้านอยู่ปากคลอง พระโขนงเป็นภรรยานายชุม ตัวขุนทศกรรฐ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี อำแดงนาคมีบุตรถึงอนิจกรรม นายชุมสามีนาคพาอำแดงนาคภรรยาไปฝังที่ป่าช้าวัดมหาบุศย์ ใน รัชกาลที่ ๒ มหาอำมาตย์ พระยาทิพโกษา (สอน โลหพันธ์) ได้บันทึกไว้เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๓ อันเป็นสมัยที่ นางนาคเลิกอาละวาดแล้ว และท่านได้บันทึกตามที่คนเล่ากันมาอย่างเขาสือกันว่า ปีศาจนางนาคมา ในรูปคนช่วยผัววิดน้ำเข้านา จนทำให้ผัวมีเมียใหม่ไม่ได้ และเรื่องปีศาจนางนาคหลอกหลอนจนคน เดินเรือในคลองพระโขนงขาดไม่กล้าผ่านเวลาตะวันตกดิน จะเห็นนางนาคเดินห่มผ้าสืววด โฉมหรือบางทีก็ห้อยโหนโยนตัวอยู่บนต้นไทร

ความวุ่นวายที่เกิดจากปีศาจนางนาคครั้งนั้น ก็มีผลต้อยู่บ้างที่ทำให้พวกนักเลงเที่ยว กลางคืนและพวกขี้เมาที่ส่งเสียงเอะอะต่างพากันเก็บตัวเงียบไม่กล้าเที่ยวดึกๆ แต่ผลร้ายก็เกิดกับพวก ชาวบ้าน เพราะพวกขโมยล้วงลักคอยหาโอกาส เห็นบ้านไหนเจ้าของกลัวผีนางนาคมาก ก็สวมรอยทำ เป็นผีเข้ามาขโมยจนถึงชาวบ้านต้องจุดได้ตามไพร่แควระวังกันตลอดคืน

ในครั้งนั้นสมเด็จพระพุทธจารย์ (โต) รู้ข่าวปีศาจนางนาคก่อความเดือดร้อนให้ชาวบ้าน แม้จะมีหมอผีไปปราบก็ไม่อาจจะทำร้ายบังคับมันได้ ในที่สุดท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อดิศัย พระโขนง ตามเรื่องว่าท่านไม่ได้ทำพิธีต้องอะไรเหมือนหมอผีคนอื่นๆ พอตกค่ำท่านก็ไป นั่งที่ปากหลุมแล้วเรียกนางนาคขึ้นมาสนทนากัน แต่จะพูดจาตกลงอะไรกันบ้างไม่มีใครทราบรู้แต่ว่า ท่านได้เจาะเอากระดูกหน้าผากศพนางนาคไปแล้วท่านนั่งขัดกระดูกแผ่นนั้นจนเกลี้ยงเป็นมันแล้วท่าน นำกลับไปวัดระฆัง จัดแจงลงยันต์กำกับไว้ เจาะทำเป็นหัวเข็มขัดเวลาไปไหนก็เอาคาดเอวติดไปด้วย ตั้งแต่นั้น ปีศาจนางนาคที่พระโขนงหรือที่วัดมหาบุศย์ก็เงียบสงบ

เวลานั้นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว. เจริญ อิศรางกูร) เป็นสามเณร ได้อยู่ในกุฏิ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) นางนาคคงจะเหงาที่มารบกวนสามเณรเล่น สามเณรก็พ้องสมเด็จพระเจ้า ว่าสีกา มาทวนเขาเจ้าข้า สมเด็จพระพุฒาจารย์ ท่านก็ร้องปราบว่านางนาคเอื่อยอารบวณคุณเณรซี นางนาคก็เงียบไป นานๆ ก็ออกมาเหย่เล่นเสียครั้งหนึ่ง พอถูกห้ามก็หยุดไปเป็นอยู่เช่นนี้

ครั้นสมเด็จพระพุฒาจารย์ ท่านชรามากขึ้น ท่านจึงมอบกระดูกหน้าผากนางนาคประทานหม่อมเจ้า พระพุทธบาทปิลันท์และให้สามเณรเจริญไปอยู่ด้วย นางนาคก็ยังนึกสนุกเข้าเหย่อยู่ตามเคยจน หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันท์ทรงกริ้วดุนางนาคว่าเป็นผู้หญิงยิ่งเรื้อยยามากวนเณร คุณเณรจะได้ดู หนังสือหน้าหา นางนาคก็เงียบไป

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑-๗๒.

หม่อมเจ้าพระพุทธรูปบาทปิลันท์ ซึ่งต่อมาท่านได้เป็นหม่อมเจ้าสมเด็จพระพุทธาจารย์ (ทัต) ได้ประทานต่อให้แก่ (พระครูวิสุทธิศีลาจารย์) ได้มอบกระดูกหน้าผากนางนาคแด่กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ตามคำบอกเล่าว่ากระดูกนางนาคมาอยู่ในห้องผีที่วังนางเลิ้ง (ที่โรงเรียนพาณิชยการพระนคร) ปัจจุบันตามข่าวโทรทัศน์รายการบางอ้อถ่ายทำ ตอนบางอ้อ ปั่นเหง่งแม่น้ำใน (You tube ๐๑ – ๑๑) กระดูกหน้าผากนางนาค เรียกว่า (ปั่นเหง่ง) อยู่กับทนายทของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์^{๕๐}

๔๒) ผีถ้วยแก้ว เป็นการละเล่นโบราณอย่างหนึ่งตามความเชื่อส่วนบุคคล โดยเชื่อว่า เป็นการอัญเชิญวิญญาณ (หรือผี) มาสถิตในถ้วยแก้ว แล้วสอบถามเรื่องราวต่างๆ กับวิญญาณนั้นตามแต่จุดประสงค์ของผู้เล่น ผู้เล่นจะทราบคำตอบของคำถาม จากการเคลื่อนที่ของถ้วยแก้วไปบนตัวอักษรที่เขียนเอาไว้บนแผ่นกระดาษ

อุปกรณ์ที่สำคัญมีเพียงแผ่นกระดาษหรือแผ่นไม้ ที่แบ่งเป็นช่องตารางสี่เหลี่ยมหรือวงกลม แล้วเขียนตัวอักษรหรือตัวเลขลงไปให้ครบถ้วน พร้อมทั้งถ้วยแก้วหรือภาชนะอย่างอื่นที่คล้ายกัน บ้างก็ใช้เหรียญแทนถ้วยแก้ว เรียกว่า ผีเหรียญ นอกเหนือจากนี้อาจเตรียมเครื่องเซ่น และรูป ๑ ดอกเป็นส่วนประกอบ

ก่อนเล่นจะต้องมีการอัญเชิญวิญญาณมาเข้าในถ้วย ผู้ที่เล่นต้องตั้งใจเป็นสมาธิ เอานิ้วชี้และรวมกันไว้บนถ้วยแก้วที่คว่ำลง แล้วถามคำถามจากวิญญาณที่เชิญมาเข้าในถ้วย วิญญาณจะบังคับถ้วยแก้วให้เดินไปตามอักษรแต่ละตัว แล้วผสมออกมาเป็นคำเพื่อถอดความหมาย^{๕๑}

๓.๑.๓ ท่าทีของสังคมไทยที่มีต่อความเชื่อเรื่องผี เรื่องผีเป็นเรื่องที่เชื่อถือกันมาแต่โบราณนานนักหนาทุกชาติทุกภาษาล้วนแต่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับผี มีการจดบันทึกเรื่องผีก็มีมาก^{๕๒} ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณของสังคมไทยทุกภูมิภาคนั้นได้ผสมผสานกับพระพุทธศาสนาอย่างกลมกลืน แต่เราอาจจะพอแยกให้เห็นว่าส่วนใดเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และส่วนใดเป็นความเชื่อเรื่องภูตผี แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) นั้นจะแยกได้ยากมาก เพราะพิธีกรรมต่างๆ นั้นเป็นความเชื่อเรื่องภูตผีปะปนอยู่มาก เช่น คนไทยนิยมนำพระพุทธรูปมาเป็นเครื่องรางของขลัง ซึ่งตามปรัชญาพุทธศาสนาแล้วจะปฏิเสธอาถรรพณ์เวทย์หรือไสยเวทย์ ปฏิเสธอย่างสิ้นเชิง ซึ่งสังคมสมัยในอดีตความเชื่อเรื่องไสยเวทย์ยังมีอิทธิพลต่อสังคมมาก

ความเชื่อเรื่องภูตผีฝังแน่นอยู่กับคตินิยมของคนไทยอย่างแน่นแฟ้นตั้งแต่สมัยอดีต แม้แต่ทางบ้านเมืองยังมีราชพิธีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องภูตผีอยู่ไม่น้อยในรอบปีหนึ่งๆ เช่น การเซ่นสรวงพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง และหลักเมือง รวมทั้งพิธีสอบสวนคดีความสมัยอดีตโดยใช้พิธี ลุยไฟ ดำน้ำ เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของจำเลย ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวเป็นความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณทั้งสิ้น และปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน เช่น ธรรมดาสอนโลก^{๕๓} ความเชื่อเรื่องผี แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทผีมีตัว คือผีที่ชอบปรากฏตัว แสดงรูปโฉมใหม่ให้เห็นในลักษณะต่างๆ กับประเภทผีไม่มี

^{๕๐} ส.พลายน้อย, **ตำนานผีไทย**, หน้า ๑๘๒-๑๙๒.

^{๕๑} วิกีพีเดีย, **ผีถ้วยแก้ว**, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/%E๐%B๘%๙C%E๐%B๘%B๕> (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

^{๕๒} ส.พลายน้อย, **ตำนานผีไทย**, หน้า ๘.

^{๕๓} ธวัช ปุณโณทก, **วรรณกรรมท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๔.

ตัวตน คือ ผีที่ไม่แสดงตัวให้เป็นที่รู้จัก แต่อาจบันดาลให้เกิดอะไรขึ้นได้ ผู้คนเกรงกลัวกันมากเหมือนกัน เช่น เจ้าตามศาล หรือเทพารักษ์ต่างๆ และในวรรณกรรมของไทยเรื่องขุนช้างขุนแผน ผีที่ปรากฏ คือ กุมารทอง คนก็ยังเชื่อถือกันจนทุกวันนี้^{๕๔}

ในสังคมปัจจุบันกระแสความคิดใหม่ๆ ที่เป็นวิทยาศาสตร์ก็ได้เข้าไปกับการศึกษาระบบโรงเรียนและสื่อสารมวลชน ชาวอีสานโดยทั่วไปก็รับรู้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าได้ละเลยหรือทอดทิ้งความเชื่อระบบเก่าๆ ที่ยึดถืออยู่ในสังคม การที่พบว่า ในสังคมอีสานบางท้องถิ่นละเลยพิธีกรรมประจำปีของหมู่บ้านในบางปีนั้น หาได้เป็นเครื่องยืนยันว่า ความเชื่อในพิธีกรรมเหล่านั้นหมดไปจากความคิดจิตสำนึกของชาวอีสานไม่ แต่ที่ละเลยเพราะ ไม่มีผู้นำในการกระทำพิธีกรรมประการหนึ่ง หรือสถานะทางเศรษฐกิจไม่อำนวยอีกประการหนึ่ง ฉะนั้นจึงพบว่า พิธีกรรมที่ดั้งเดิมไปบ้างในบางปีต่อมา เมื่อภาวะเศรษฐกิจดีขึ้น หรือเกิดความยุ่งยากในสังคม ก็มีผู้คนล้มตาย (มากกว่าปกติซึ่งเป็นธรรมดา) หรือมีการทะเลาะวิวาท หรือมีผู้ร้ายชุกชุมพิธีกรรมเหล่านั้นก็ได้มีการนำกลับมาประพฤติปฏิบัติกันอีก

ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณของปัจเจกบุคคลหาได้เจือจางลงไปอย่างสิ้นเชิงไม่ นั่นคือกิจประเพณีที่ส่วนบุคคลยึดถือปฏิบัติอยู่ เช่น ออกจากหมู่บ้านไปเรียนหนังสือ หรือประกอบอาชีพจะต้องจุดธูปเทียนบอกกล่าวพ่อแม่หรือผีปู่ตา รวมทั้งการแต่งงานเสียผี นอกจากนี้ในท่ามกลางวิทยาการสมัยใหม่ในการรักษาโรค เช่น การแพทย์ทันสมัยได้แพร่กระจายไปสู่สังคมชนบทอีสาน แต่ชาวอีสานจำนวนมากก็ยังนิยมหาหมอผีอยู่ และเชื่อว่าโรคบางชนิดที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่อาจจะรักษาได้ แต่การรักษาโรคแบบดั้งเดิมจะช่วยได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวอีสานเองนั้นไม่ได้ปฏิเสธวิทยาการสมัยใหม่ แต่ก็ไม่ทอดทิ้งคติความเชื่อดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิง^{๕๕}

ความเชื่อเกี่ยวกับผีसागเทวดา ในสิ่งที่มองไม่เห็นมีฤทธิ์มีอำนาจที่จะบันดาลสิ่งที่ดีและร้ายให้แก่มนุษย์ได้ คือความเชื่อเรื่องผีसागเทวดา มีการแยกระหว่างผีไมตรี ผีดีจึงได้ชื่อว่าเป็นเทวดามีการนับถือผีที่เป็นเทวดาอารักษ์ เช่น รุกขเทวดา เจ้าทุ่ง เจ้าป่า เจ้าเขา, การนับถือผีปู่ตายาย ผีเรือน ผีบรรพบุรุษ, การนับถือวีรบุรุษ และการนับถือผีร้าย^{๕๖}

๓.๑.๔ สังคมชุมชนภาคอีสานให้ความสำคัญกับผี ผีปู่ตาเป็นที่ยึดมั่นทางจิตใจ สามารถช่วยขจัดทุกข์ร้อนไม่ให้สังคมเกิดทุกข์ ทั้งส่วนรวมและส่วนบุคคล โดยเฉพาะความเชื่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ของผีปู่ตามีส่วนให้ชาวบ้านวางใจต่อภพภยันตรายที่จะบังเกิดแก่ส่วนรวมและส่วนบุคคล ไม่เพียงแต่เท่านั้นการที่ชาวบ้านได้ร่วมกระทำพิธีกรรมจะได้ร่วมมือแรงกันเป็นการเสริมสร้างสามัคคีธรรมระหว่างบุคคลในหมู่บ้าน ผีปู่ตา ทำหน้าที่ควบคุมความประพฤติของชาวบ้านไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดประพฤตินอกกรอบประเพณีของสังคม โดยอาศัยอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลให้สังคมอยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน และไม่ประพฤติผิดฮึดบ้านดองเมือง (จารีตประเพณี) อันจะนำมาซึ่งความสงบสุขของสังคมอย่างแท้จริง

^{๕๔} ส.พลายน้อย, *ตำนานผีไทย*, หน้า ๑๑.

^{๕๕} เพ็ญศรี ดูก, ไพฑูรย์ สันลาร์ตน, ปิยนาล บุนนาค, วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์, *วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖๙-๓๗๐, ๓๘๐-๓๘๒.

^{๕๖} ยุพร แสงทักษิณ, *ไทยศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐๙.

ถึงแม้ว่าสังคมชาวอีสาน จะนับถือศาสนาพุทธโดยทั่วไป แต่ก็เป็นการผสมผสานเรื่องความเชื่อผีสารเข้ากับพระพุทธศาสนาแยกกันไม่ออก เพราะเหตุว่าพระพุทธศาสนาให้ความมั่นคงทางจิตใจแก่ชาวบ้านไม่ได้ โดยเฉพาะอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติ ชาวบ้านหรือชาวพุทธหาได้ปฏิเสธไม่ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง โรคระบาด ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการทำของสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ฉะนั้น จึงหันเข้า ยึดมั่นในอำนาจของผีปอบ และความคุ้มครองจากผีปอบตา รวมทั้งพระสงฆ์ที่เป็นชาวอีสานเองก็ไม่ได้ปฏิเสธความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ^{๕๗}

สรุป ในสังคมมนุษย์และสังคมไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันยังมีความเชื่อเรื่องผีต่างๆ โดยเฉพาะสังคมไทยนั้น เชื่อในสิ่งลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ รวมทั้งไสยศาสตร์ จะเห็นว่าการสร้างหอพระล้อมเมืองทรงเมือง ศาลหลักเมือง ศาลพระภูมิ เจ้าที่ หรือภูเข่า ถ้ำตันไม้ใหญ่ มีการเอาผ้าสีไปผูกต้นไม้ ของเซ่นไหว้ มีอาหาร น้ำ สิ่งของอื่นที่เชื่อว่า ผีจะชอบ เพื่อเป็นบูชาตามความเชื่อ เช่น ขอโชคขอลาภ (หอย) ขอให้คุ้มครอง ให้มีความปลอดภัยจากการประกอบอาชีพ การสักการบูชา จะมีความหวาดกลัวในสิ่งลึกลับที่มองไม่เห็นด้วยสายตา ซึ่งจากประสบการณ์ของมนุษย์ที่อยู่กับสิ่งแวดล้อมสังคม การประกอบอาชีพเกษตรกรรมต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในหาเลี้ยงชีพผ่านมาจากอดีตถึงปัจจุบันได้มีการบอกเล่าสิ่งที่พบเห็นมาจดบันทึกเรียกชื่อผีตามลักษณะสิ่งที่พบ เชื่อว่าไม่ใช่มนุษย์ จนกระทั่งเรียกว่า ผีชนิดต่างๆ เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และแยกประเภทของผีให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ โดยในแต่ละชุมชนก็มีความเชื่อผีแต่ละชนิดที่มีในชุมชนของตนเองจะประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เพื่อให้ผีดีคุ้มครองหรือไม่มาทำอันตรายตนเองและครอบครัวเกิดสวัสดิมงคลในชีวิตและทรัพย์สิน และเป็นการแสดงถึงเคารพกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ โดยจะทำให้คนในชุมชนประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีสืบกันมาเป็นการควบคุมความประพฤติ ทำให้คนในชุมชนนั้นไม่กล้าทำความชั่ว เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดโกหก และไม่ดื่มสุรา ก็จะเป็นสังคมประพฤติปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ การรักษาศีลห้า ทำให้สังคมมีความสงบสุข ประชาชนประกอบสัมมาอาชีพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่ถ้าเชื่อแบบงมงาย ไม่ประกอบด้วยปัญญาพิจารณา ทำให้สูญเสียเวลาของชีวิตไปโดยเปล่าประโยชน์ เพราะมีใช้ทางหลุดพ้นจากภัยในวัฏสงสารหรืออาจถูกหลอกลวงทำให้เสียทรัพย์สินเดือดร้อนในภายหลัง

๓.๒ ความเชื่อเรื่องผีปอบประยุกต์เป็นประเพณีฮีตสิบสองของชุมชนบ้านดอนยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์

ตามประวัติศาสตร์อีสาน เมื่อ ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงพระองค์ได้ปราบปรามพวกผีบาปผีบุญ และทรงให้มีตราประกาศห้ามไม่ให้ราษฎรนับถือผีสารใดๆ เป็นอันขาด เช่น เข้าทรงลงเจ้า สุนผี ผีไท้ ผีฟ้า ผีมะเหศักดิ์หลักเมือง ผีปอบ ฯลฯ ต่างๆ ด้วยอาการใดๆ ก็ดี ให้เจ้าหน้าที่หัวเมืองจับผู้ลงผีถือผีนั้นไปทำการไต่สวนพิจารณา

^{๕๗} เพ็ญศรี ตึก, ไพฑูรย์ สันลารัตน์, ปิยนาค บุณนาค, วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์, วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ,

ถ้าได้ความจริงให้ปรับเงินผู้ละ ๑๒ บาท มีรางวัลให้แก่ผู้แจ้งจับ ถ้าไม่มีเงินเสียไถ่โทษให้จำคุก ๑ เดือน การปราบปรามครั้งนั้นเรียกว่า กบฏผีบาปผีบุญ และมีการประหารชีวิตผู้ที่กระทำความผิดตั้งตนเป็นผู้วิเศษ^{๕๘}

สำหรับชาวบ้านดอนยานางเกิดเดือดร้อน ชาวบ้านได้เชิญหมอธรรมมาทำพิธีกักกันขับไล่วิญญาณร้ายให้ออกหนีจากหมู่บ้านและได้ฝังหลักรอบหมู่บ้านเป็น ๔ หลัก ๔ ทิศ และได้ฝังบื้อบ้าน (หลักบ้าน) ไว้กลางบ้านดอนยานางซึ่ง เป็นที่สาธารณะประโยชน์ของชาวบ้าน เริ่มก่อสร้างโดยพระอุปฌาย์มา จนูปโม ได้เป็นผู้นำชาวบ้านได้ดำเนินการศาลาหลักบ้านในสมัยนั้นเมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๔

ต่อมา ศาลาหลังเก่าทรุดโทรมมาก ชาวบ้านดอนยานางเห็นว่าไม่คงทนถาวร จึงมีการรื้อถอนประมาณ ปี พ.ศ.๒๕๑๐ ต่อมา ได้จัดสร้างศาลาหลังใหม่ขึ้นแทนที่ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๑ ต่อมา เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๐ ได้มีการรื้อศาลาหลังเก่าและทำการก่อสร้างศาลาหลังใหม่จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ.๒๕๕๒ เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีบุญประเพณี (บุญซำฮะบ้าน) ซึ่งตรงกับในวันขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ถึงวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ ของทุกปี^{๕๙}

๓.๒.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านดอนยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านดอนยานาง อำเภอยางตลาด เป็นพื้นที่ตอนล่าง เป็นที่ราบลุ่ม เป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของจังหวัด มีแนวลำน้ำและเป็นบริเวณที่รับน้ำชลประทานจากโครงการลำปาวเป็นเขื่อนดินขนาดใหญ่ในประเทศไทย ลำน้ำชี ลำน้ำพาน ห้วยยาง และยังมีหนองบึงขนาดใหญ่อยู่ทั่วไป^{๖๐}

คำขวัญบ้านดอนยานาง หลักบ้านเป็นศรี ประเพณีเป็นสง่า วัฒนธรรมล้ำค่า การเกษตรก้าวหน้า ข้าวปลาอุดม สตรีสวยสม ชื่นชมวังวน

๓.๒.๒ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านดอนยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ที่ตำบลดอนสมบูรณ์ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมมาจากบ้านบักก้อม (บ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย) เนื่องจากได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีวิตจึงอพยพมาตั้งรกรากใหม่ โดยการนำของ นายสุพรรณ ภูแดนนาและนายสิมมา ภูจำพล ได้ชักชวนชาวบ้านประมาณ ๑๗ หลังคาเรือนมาอาศัยอยู่ใกล้ธารน้ำคำ มีต้นบักม้ายขึ้นจำนวนมาก จึงตั้งชื่อว่า “บ้านคำบักม้าย” เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๓๐ อยู่ได้ประมาณ ๒๐ ปี เกิดความเดือดร้อนด้วยไฟป่าและขาดแคลนน้ำดื่มใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ประกอบกับเป็นปีบ้านเดือด (มีชาวบ้านเสียชีวิตอย่างไม่ทราบสาเหตุ) จึงย้ายถิ่นฐานมาอาศัยดินดอนแห่งหนึ่งซึ่งมีต้นยานาง (เถาว์ลย์เขียว) ขึ้นอยู่จำนวนมาก จึงตั้งชื่อว่า “บ้านดอนยานาง” ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ ใกล้ลำน้ำสอง (ลำน้ำพาน) มีทรัพยากรควรค่าแก่การดำรงชีวิตและสร้างเศรษฐกิจได้ดี จึงตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อ ประมาณ พ.ศ.๒๔๕๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

^{๕๘} เติม วิชาญพจนกิจ, **ประวัติศาสตร์อีสาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๔๘.

^{๕๙} Pantown online society for everyone, **บ้านดอนยานาง**, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก <http://donyanang.pantown.com> (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

^{๖๐} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, **วัฒนธรรมพัฒนาการประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดกาฬสินธุ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๒, ๔.

ลำดับผู้ใหญ่บ้านและกำนันบ้านดอนยานาง ดังนี้ หมู่ที่ ๗ ตำบลอู่เม่า ๑. หมื่นสมมา ภูจำพล ๒. หมื่นช่วย สุวรรณจักร ๓. หมื่นเดช โกฏริรักษ์ ๔. นายสุสินนท์ ศรีวรรณ ๕. นายออด ภูโยฤทธิ์ ๖. นายใส ภูจำพล ๗. นายทองลี ภูแต้มนิล ๘. นายหมื่น ศรีวรรณ ๙. นายโพน ภูโทเงิน ๑๐. นายหัน ภูวงเรือง (กำนัน) หมู่ที่ ๒๐ นายชาย ภูสีเขียว หมู่ที่ ๒๒ นายสำอากค์ ภูแต้มนิล หมู่ที่ ๒๓ นายบัง ศรีวรรณ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๘ ได้แยกการปกครองออกเป็น ตำบลดอนสมบูรณ์ ประกอบด้วย ๑๔ หมู่บ้าน ส่วนบ้านดอนยานางมี ๖ หมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านปกครองตามลำดับดังนี้

หมู่ที่ ๑ มี ๑. นายบุญเพ็ง ภูอุภัย ๒. นายสงวน ภูโทเถ้า ๓. นายประยงค์ สรสันต์ หมู่ที่ ๕ มี ๑. นายชาย ภูสีเขียว (กำนัน) ๒. นายประเด็จ ภูอุหมอก ๓. นายเยื่อน ภูแสงสัน หมู่ที่ ๖ มี ๑. นายสำอากค์ ภูแต้มนิล ๒. นายเสน่ห์ พิชัยเชิด หมู่ที่ ๗ มี ๑. นายบัง ศรีวรรณ ๒. นายชรรตยา ภูโทเงิน (กำนัน) ๓. นายวิสัย ภูวงแหวน ๔. นายชัยเดช แสนคะ ๕. นายประดิษฐ์ ภูโยฤทธิ์ หมู่ที่ ๘ มี ๑. นายสมหวัง โกฏริรักษ์ ๒. นายทองรวม ภูโทเถ้า (กำนันเมื่อ ๑ ส.ค. ๒๕๕๒) ๓. นายแสงอรุณ สรสันต์ หมู่ที่ ๙ มี ๑. นายเคน ภูกิ่งดาว ๒. นายบัญญัติ ภูโทเถ้า ๓. นายนาคินทร์ ภูจำพล ขณะนี้ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน นายประยงค์ สรสันต์^{๖๑}

๓.๒.๓ พื้นที่ของหมู่บ้านดอนยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์ หมู่บ้านดอนยานาง มีรอบครัว ประชากรในหมู่บ้าน ๑๖๑ ครอบครัวย หมู่บ้านดอนยานาง มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านดาวเหนือ หมู่ที่ ๗

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านดอนยานาง หมู่ที่ ๖

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านสามัคคีธรรม หมู่ ๙

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ลำน้ำพาน

อาณาเขตตำบล มีดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลบัวบาน อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลอู่เม่า อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลคลองขาม และ ตำบลยางตลาด อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์^{๖๒}

๓.๒.๔ จำนวนประชากรของหมู่บ้านดอนยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์ ตำบลดอนสมบูรณ์ เดิมขึ้นอยู่กับตำบลอู่เม่า และแยกเป็นตำบลดอนสมบูรณ์เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐ ได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐ มีจำนวนหมู่บ้าน ๑๔ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ ๑ บ้านดอนยานาง หมู่ ๒ บ้านป่าแดง หมู่ ๓ บ้านหนองขาม หมู่ ๔ บ้านดงเค็ง หมู่ ๕ บ้านดอนยานาง หมู่ ๖ บ้านดอนยานาง หมู่ ๗ บ้านดาวเหนือ หมู่ ๘ บ้านสามัคคี หมู่ ๙ บ้านศรีสังคม หมู่ ๑๐ บ้านโนนสามัคคี หมู่ ๑๑ บ้านโนนสมบูรณ์ หมู่ ๑๒ บ้านนาสมบูรณ์ หมู่ ๑๓ บ้านชุมชนป่าแดง หมู่ ๑๔ บ้านหนองขาม จำนวน

^{๖๑} Pantown online society for everyone, บ้านดอนยานาง, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก <http://donyanang.pantown.com> (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

^{๖๒} Thai Tambon.com, รายการข้อมูลอำเภอในจังหวัดกาฬสินธุ์, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitambon.com/tambon/tamplist.asp?ID=๔๖> (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

ประชากรของตำบล บ้านดอนยานาง มี ๖ หมู่บ้าน จำนวนประชากรในเขต อบต. ๘,๔๓๙ คน และจำนวนหลังคาเรือน ๑,๖๑๕ หลังคาเรือน อาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม ปลุกแตงโม ค้าขาย^{๖๓}

ความเชื่อพระพุทธศาสนาของคนในหมู่บ้านดอนยานาง และประเพณีวัฒนธรรมเป็นชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา เดิมทีบรรพบุรุษความเชื่อเรื่องผีมาก่อน และเป็นการนับถือพระพุทธศาสนาผสมผสานแบบ ผี พุทธ พราหมณ์ สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันมีการจัดกิจกรรมเผยแผ่ประวัติ ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามความเชื่อ ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อในเรื่องกรรมดี กรรมชั่ว ผลของกรรม เป็นเหตุให้สรรพสัตว์ทั้งหลายไปเกิดใน ๓๑ ภพภูมิ ในชุมชนหมู่บ้านดอนยานาง มีการประกอบพิธีประเพณีฮีตสิบสองตามมูลเหตุพระพุทธศาสนา ตามที่กล่าวมาแล้วในบทที่ ๒ แต่ยังไม่ครบถ้วนนักอาจจะเกี่ยวกับผู้นำชุมชนหรือภาวะเศรษฐกิจที่ไม่เอื้ออำนวย

๓.๒.๕ ความเชื่อพุทธศาสนาประยุกต์เป็นประเพณีวัฒนธรรมฮีต ๑๒ ของชุมชนบ้านดอนยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นประเพณีที่ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบงานบุญทั้งสิบสองเดือน ดังนี้

๑) เดือนอ้าย - บุญเข้ากรรม ตรงกับเดือน ธันวาคม – มกราคม (พระสงฆ์อยู่ปริวาส) เดือนอ้าย - บุญเข้ากรรม ตรงกับเดือนธันวาคม คำว่ากรรม ได้แก่ การกระทำความดีก็ได้ ชั่วก็ได้ เช่นบุญกรรมทำดี บาปกรรมทำชั่ว คำว่า เข้า ได้แก่ เข้าไปอยู่ภายในขอบเขตจำกัด เพื่อทรมานร่างกายและจิตใจให้หายจากกรรมที่ตนกระทำ ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องประพฤติวุฏฐานวิธี คือ อยู่กรรมหรือเข้ากรรม ในที่นี้หมายถึงเฉพาะภิกษุจำพวกเดียวเท่านั้น การให้ทานรักษาศีล เจริญเมตตาภาวนาเกี่ยวกับพิธีนี้ ฟังทราบว่าเป็นบุญกำหนดการทำในเดือนอ้ายจะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ แต่ที่นิยมกันเมื่ออัพพวนคือ ออกกรรมแล้ว พอขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนอ้าย เพราะมีกำหนดการทำในเดือนอ้ายจึงเรียกอีกโวหารหนึ่งว่า “บุญเดือนอ้าย” ก็คือบุญเข้ากรรมนั่นเอง

พิธีทำ สถานที่ที่จะอยู่กรรมต้องเป็นสถานที่เงียบสงัดไม่พลุกพล่าน มีกุฏิเดี่ยวอยู่ลำพังผู้เดียวได้ ต้องอาบัติสังฆาทิเสสพึงบอกแก่ภิกษุสงฆ์ ๔ รูปไว้ก่อน ถึงโอกาสจึงเข้ากรรม การบอกแก่สงฆ์ไว้ชื่อว่าไม่ปกปิดอาบัติ ถ้าปกปิดไว้สิ้นวันเท่าใด พึงอยู่ปริวาสสิ้นวันเท่านั้น ในระหว่างอยู่ปริวาสต้องอาบัติเพิ่มเข้าพึงประพฤติวัตรใหม่ เรียก ปฏิกัสนา คือชักเข้าหาอาบัติเดิม จึงอยู่มานัตต์ครบ ๖ ราตรีแล้วจึงอัพพวนคือ ออกกรรมปริวาส มานัตต์ อัพพวน รวมเรียก วุฏฐาน วิธีคือ พิธีอยู่กรรมหรือเข้ากรรม เพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสส สงฆ์ ๔ รูปให้ปริวาส มานัตต์ ปฏิกัสนา สงฆ์ ๒๐ รูปให้อัพพวน

คำสมาทานปริวาสว่า ปริวาส สมาธิยามิ ข้าพเจ้าขึ้นปริวาส คำเก็บปริวาสว่า ปริวาส นิกขิ ปามิ ข้าพเจ้าเก็บปริวาส คำสมาทานมานัตต์ว่า มานัตต์ สมาธิยามิ ข้าพเจ้าขึ้นมานัตต์ คำเก็บมานัตต์ว่า มานัตต์ นิกขิ ปามิ ข้าพเจ้าเก็บมานัตต์

ส่วนคุณศัพท์เกี่ยวข้องกับพิธีนี้ คือ เป็นผู้อุปถัมภ์ด้วยจิตุปัจจัยไทยธรรมตลอดเวลา เมื่อออกกรรมแล้วมีการทำบุญให้ท่านฟังเทศน์ตลอดวัน ภิกษุผู้ออกกรรมแล้วเป็นผู้หมดมลทิน-บริสุทธิ์ผุดผ่อง

^{๖๓} Thai Tambon.com, ข้อมูลทั่วไป, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=๔๖๐๓๖๙> (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

ผู้ใดได้บริจาคทานแก่ท่านผู้นั้นย่อมประสบบุญกุศลมาก เหมือนอย่างเมณฑกเศรษฐีและบริวาร ถวายข้าวสวดยแต่พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้ออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ๆ ได้ประสบมนุษย์สมบัติในขณะนั้นคือข้าวหุงที่ถวายไปแล้วกลับเต็มตามเดิม ฉาง ๑,๒๕๐ ฉางที่ว่างเปล่าก็กลับเต็มตามเดิม^{๖๔}

ตามความเชื่อชาวบ้านมูลเหตุมาจากพระพุทธศาสนาเชื่อในกรรมดี กรรมชั่ว ผลของกรรม เชื่อว่าการทำบุญกับพระสงฆ์ที่ออกจากปริวาสเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่มีมลทิน เมื่อบริจาคทานให้กับพระสงฆ์จะมีอานิสงส์มาก จะได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีมีทรัพย์มากมายไม่ลำบากในชาติหน้า

ดังที่พระเจ้าพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ใดโอกาสบำเพ็ญกุศลแล้วละโลกนี้ไป ย่อมมีรัศมี เปล่งปลั่ง เทียบขมไปในอุทยานชื่อนันทวัน เพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ เพลิดเพลิน รื่นเริงบันเทิง อยู่ ในนันทวันอันสงสการให้ทาน ๕ ประการนี้ คือ ๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคน หมดทุก ๒. สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน ๓. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป ๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์ ๕. ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดใน สวรรค์โลกสวรรค์^{๖๕}

๒) เดือนยี่การทำบุญคุณลานและทอดผ้าป่าสามัคคี ตรงกับเดือน กุมภาพันธ์ ณ วัดดอนยานาง ตำบลดอนสมบูรณ์ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ วันที่ ๑๐-๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ถวายภัตตาหารเช้า แต่พระภิกษุ สามเณร พิธีเชิญแม่โพสพลงนวด (โดยพ่อใหญ่พิมพ์ ภูวงเรื่อง) มีถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุ สามเณร ช่วงบ่ายสู่ขวัญข้าว (โดยพ่อใหญ่บัง ศรีวรรณ) มีการรำบายศรีสู่ขวัญ และรำถวายแม่โพสพ (โดยสมาชิกวงไพหญ้า) จัดขบวนแห่ห้อยพระครู แม่โพสพ, ปราสาทรวงข้าว, ผ้าป่าสามัคคี ขบวนแห่ถึงวัดพระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ย้ำห้อย กลอง ระฆัง ทำพิธียกยอดปราสาทรวงข้าว, พิธีทอดผ้าป่าสามัคคี ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ไหว้พระสมათานศีล ถวายผ้าป่าสามัคคี ถวายไทยทาน พระสงฆ์อนุโมทนาให้พรและมีแข่งขันกีฬาซัดฟางระยะไกล และ แหม่นย่า วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ตอนเช้าไหว้พระสมათานศีล ทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ถวายปราสาทรวงข้าว, ข้าวเปลือก ถวายไทยทานพระสงฆ์อนุโมทนาให้พร ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ย้ำห้อย กลอง ระฆัง มอบขวัญข้าว (เชิญแม่โพสพกลับบ้าน) ให้ชาวบ้าน^{๖๖}

๓) เดือนสาม - บุญข้าวจี ในเดือน กุมภาพันธ์ คำว่าจีได้แก่ ข้าวเหนียวปั้นจีให้สุกด้วยไฟกำหนดการทำในเดือน ๓ จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ แต่ที่นิยมทำกันมากมักกำหนดเอา กลางเดือน ๓ พิธีทำเตรียมมาไม้เสียบและฟืนไว้ที่บ้านของตนหรือรวมไว้ที่วัด รุ่งขึ้นจุดไฟกองใหญ่ขึ้น ปั้นข้าวเหนียวโรยเกลือกะให้ครบจำนวนของพระเณรในวัด เสียบไม้ปักไฟจนจะสุกหาไข่ให้ทั่วแล้วปัก

^{๖๔} พระมหาปริชา ปริญาโร, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ พ. พิทยาการ, ๒๕๕๕), หน้า ๖๐ - ๖๔.

^{๖๕} อัง.ปญจก. (ไทย) /๒๒/๓๕/๕๖.

^{๖๖} Pantown online society for everyone, บุญคุณลาน-ปราสาทรวงข้าว, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก <http://www.pantown.com/board.php?id=๕๐๓๓&area=&name=board๕๕&topic=๕&action=view> (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

ต่อไปจนไข่เหลืองสุกดี จัดภาชนะคาวหวานแล้วข้าวจี๋รวมกันที่ศาลาโรงธรรม นิมนต์พระสงฆ์สามเณร ในวัดมารวมกัน หัวหน้าว่าคำบูชาดอกไม้ ไหว้พระรัตนไตร อาราธนาศีล พระสงฆ์สวดถวายพรพระ ทายกเปิดฝาบาตรยกขึ้นข้าวจี๋ไปตักบาตร พระฉันเสร็จแล้วอนุโมทนาฟังเทศน์ฉลองข้าวจี๋จนถึงเวลาค่ำ^{๖๗}

๔) เดือนสี่ - บุญพระเวส ตรงกับเดือนมีนาคม บุญพระเวสหรือบุญมหาชาติ คือบุญที่มีการฟังเทศน์ เวสสันดรชาดก ตรงกับเดือนมีนาคม บุญพระเวสหรือบุญมหาชาติ คือบุญที่มีการฟังเทศน์ เวสสันดรชาดก ซึ่งประกอบไปด้วยคาถาพัน จัดเป็นกัณฑ์ได้ ๑๓ กัณฑ์ เป็นชาดกที่ใหญ่ยืดยาวมาก สำนวนไพเราะเทศน์ง่าย ฟังเข้าใจได้ความรู้ ควรปฏิบัติ ฟังแล้วเกิดศรัทธาในการทำบุญกุศล นิยมทำ ในระหว่างเดือน ๔ จะเป็นข้างขึ้นหรือแรมแล้วแต่สะดวก

พิธีทำ จัดแบ่งหนังสือจากกัณฑ์ใหญ่เป็นกัณฑ์ย่อยใส่พระ เณร ในวัดและต่างวัดให้มา เทศน์ ปลุกผามหรือปะรำไว้ต้อนรับ พระ เณร และญาติโยมบ้านอื่น ประดับตกแต่งศาลาโรงธรรมด้วย ดอกไม้ พวงมาลัย และธงทิวจัดหาดอกไม้ เทียนพัน รูปปั้น ไม้บูชาคาถาพัน ซึ่งด้ายสายสิญจน์ตั้งหม้อ น้ำมนต์ ถึงวันโฮม ทั้งพระ เณร และญาติโยมบ้านอื่นก็มารวมกัน เวลาบ่าว ๓ โมงเศษตักทองโฮม เจ้าบ้านแต่งคนผู้ฉลาดไปนิมนต์พระอุปัชฌาย์สมมติคนผู้ควรเคารพนับถือให้แต่งตั้งเป็นพระเวสสันดร และนางมัทรีไปอยู่ในป่าแห่งใดแห่งหนึ่ง แล้วจัดขบวนแห่ออกไปเชิญพระเวสเข้ามาเมือง ขบวน แห่นิมนต์พระนักเทศน์เสียงดีขึ้นเตี้ยงห้ามไปด้วย เมื่อไปถึงแล้วทุกคนเตรียมหาดอกไม้มารวมกัน อาราธนาศีลฟังเทศน์

วันรุ่งขึ้น เวลาประมาณ ๔ นาฬิกา ยาทกทายิกามารวมกัน หัวหน้าป่าวสัศเคเทวดา เริ่ม ทำวัตรเช้าเสร็จแล้วอาราธนาศีล อาราธนาเทศน์พระเถรขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ให้ศีลบอกศักราชหลวง ศักราชหลวงนี้พรรณนาความเป็นมาและเป็นไปแห่งศาสนาพระโคตม แล้วเทศน์พระเวสกัณฑ์ต้น คือ ทศพรไปจนจบนคร ๔ ท่มเศษ ในขณะที่เทศน์แต่ละกัณฑ์ก็มีการแถมสมภาร ตอนจวนเพลตักทอง โฮมแห่งกัณฑ์เทศน์แล้ว จับสลากถูกรูปใดก็นำไปถวายรูปนั้น และยังมีกัณฑ์หลอน คือกัณฑ์ที่รวมกัน กลายคนไม่เฉพาะเจาะจงรูปใดแห่มา รูปใดเทศน์ในขณะนั้นก็นิมนต์มารับ แบ่งถวายผู้เทศน์ส่วนหนึ่ง ถวายเจ้าอาวาสส่วนหนึ่ง ถวายไว้เป็นสงฆ์เพื่อบูรณะซ่อมแซมวัดวาส่วนหนึ่ง

คำอาราธนาเทศน์พระเวส สุนนฺโต โภณโต เยหฺวาท สงฺฆา ตูราเทพดาเจ้าทั้งหลายอันยาย ยังอยู่ทุกหมู่ไม่ว่าไพรพนอม ทุกเหวอ้อมฮาวป่า ทุกประเทศท่าฮาวเขา ทุกแถวเถาเถื่อนถ้ำ ทุกทำน้าและ วังปลา พรรณนาฝูงเผดและผี อันมีใจโหดร้ายโทสะจงให้เจ้าทั้งหลายปะละเสีย ยังหัวใจอันเป็นบาป ให้ค่อยโสภภาพเหิงยงโสตพิงธรรม และมีการขอขมาโทษในเวลาเทศน์พระเวส^{๖๘}

๕) เดือนห้า - บุญสงกรานต์ การจัดงานวันสงกรานต์และทอดผ้าป่าสามัคคี “วันบูรพาจารย์, บัณฑิตสงเคราะห์” ตรงกับเดือนเมษายน ทอดถวาย ณ วัดดอนยานาง ตำบลดอนสมบูรณ์ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ วันที่ ๑๖ เมษายน ของทุกปี คณะสงฆ์วัดดอนยานาง พร้อมด้วยข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนชาวบ้านดอนยานาง ได้พร้อมใจกันจัดงานทอดผ้า ป่าสามัคคี “วันบูรพาจารย์, บัณฑิตสงเคราะห์” ตามคำสโลแกนที่ว่า “๑๖ เมษายน ขอเชิญทุกคนกลับบ้าน เล่นสงกรานต์ประเพณี สรงน้ำอัฐิบรรพ ชน ขนทรายเข้าวัด นัตถุติบัณฑิต” ซึ่งยึดถือเป็นงานประเพณีประจำปีของชาวบ้านดอนยานาง มา ทุกปี ปีนี้เป็นปีที่ ๘ ที่ได้ร่วมกันจัดมา เพื่อให้ พ่อ แม่ พี่ น้อง ญาติสนิทมิตรสหายพร้อมด้วยผู้มีจิต

^{๖๗} พระมหาปริชา ปริญาณโร, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, หน้า ๖๗ - ๖๘.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕ - ๗๗, ๗๙ - ๘๐, ๘๓.

ศรัทธาได้ร่วมกันบำเพ็ญบุญกุศลในช่วงเทศกาลสงกรานต์เพื่อนำปัจจัยไปดำเนินการก่อสร้าง เมรุเผาศพปลอดมลพิษ ได้ร่วมเป็นเจ้าของภาพทอดผ้าป่าสามัคคีในครั้งนี้ด้วย^{๖๙}

๖) เดือนหก บุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก เดือนพฤษภาคม เป็นประเพณีที่สำคัญของชาวอีสาน เพราะเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการขอฟ้าฝนอันมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนอีสาน โดยที่ส่วนใหญ่แล้วคนอีสานมีอาชีพในด้านกสิกรรมเป็นหลัก การนำเอาดินประสิว (คนอีสานเรียกว่าขี้เจีย) มาโขลกหรือบดผสมกับถ่านให้แหลกละเอียด (คนอีสานเรียกว่าหมึก) แล้วบรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่อัดให้แน่น แล้วเจาะรูใส่หางเรียกว่าบั้งไฟ การทำบุญให้ทานและมีความเกี่ยวข้องกับบั้งไฟ เรียกว่า "บุญบั้งไฟ" อีกอย่างหนึ่งท่านเรียกว่า "บุญเดือนหก" เพราะมีกำหนดทำกันในเดือนหก โดยในเดือนนี้ได้มีบทพญาเกี่ยวกับประเพณีการทำบุญในเดือนนี้ว่า ฮอดเดือนหกเสียงฟ้าไขประตูล้อมบอกข่าวเมืองคนมีแต่ฝนกับลมส่งเสียงกึกก้อง สายตามองเห็นแล้วในใจก็หากม่วน เขียดอีไม้ออกเดินพ้อนเกี่ยวใส่ผู้สาว การเอาบุญบั้งไฟในเดือนหกนั้น เกิดจากความเชื่อที่ว่า พระยาคันคากได้ทำสัญญาสงบศึกกับพระยาแสนหลังจากที่ต่อสู้กันแล้ว พระยาแสนเกิดพ่ายแพ้และยอมเป็นเมืองส่วย (เมืองขึ้น) จะมอบบรรณาการด้วยการแต่งฝนฟ้าให้ทุกปี ซึ่งพอเมื่อถึงเดือนหก คนในเมืองมนุษย์ก็จะจุดบั้งไฟขึ้นไปเตือนพระยาแสนเพื่อให้รู้ว่าถึงฤดูทำนาแล้วและให้พระยาแสนแต่งฝนให้ ส่วนรายละเอียดมีปรากฏแล้วในนิทานเรื่องลำพระยาคันคาก นอกจากนี้ บางท้องถิ่นถือว่าการจุดบั้งไฟเพื่อเหตุผลดังกล่าวแล้ว ยังถือว่าเป็นการเสี่ยงทายว่าฟ้าฝนปีนี้จะเป็นอย่างไร โดยการสังเกตจากบั้งไฟที่จุด หากว่าบั้งไฟขึ้นดี ไม่มีเหตุขัดข้องก็ถือว่าฟ้าฝนในปีดี แต่หาว่าบั้งไฟไม่ขึ้นหรือมีอุปสรรคถือว่าฟ้าฝนในปีนั้นไม่ค่อยจะดี และมักจะมีการห้ามเอาช่างที่ทำบั้งไฟที่ไม่ขึ้นโยนลงบ่อโคลน เป็นการลงโทษและเป็นที่สนุกสนาน เกี่ยวกับประเพณีความเชื่อในเรื่องนี้ ชาวอีสานได้ปฏิบัติเป็นประเพณีมาจนถึงปัจจุบันนี้ การทำบุญอีกอย่างหนึ่งในเดือนหกก็คือบุญวิสาขะอันเป็นประเพณีการทำบุญที่พุทธศาสนิกชนทั่วไป นิยมกระทำกัน และชาวอีสานได้สืบสานประเพณีนี้มาเป็นเวลาช้านานแล้ว วันวิสาขะเป็นที่มีความสำคัญต่อพุทธศาสนาสาเหตุที่เรียกว่าวิสาขบูชา นั้น เดือนหกภาษาบาลีเรียกว่า เดือนวิสาขะหรือเดือนวิสาขมาส การทำบุญในเดือนวิสาขะหรือเดือนหก เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณพระพุทธรเจ้าเรียกว่า "บุญวิสาขะ" โดยวิสาขบูชานี้เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธรเจ้า ซึ่งเหตุการณ์สำคัญเหล่านี้เกิดขึ้นในวันเดียวกัน คือวันเพ็ญเดือนหก ทุกวันนี้พุทธศาสนิกชนยังคงพากันทำการบูชาพระพุทธรเจ้า ด้วยการเวียนเทียนและบูชาด้วยเครื่องสักการะมีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ทำการบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธรเจ้า โดยการสมาทานอุโบสถศีล เจริญเมตตาภาวนาอีกด้วย สำหรับชุมชนบ้านดอนยานางก็ได้ประเพณีบุญบั้งไฟแข่งขันของจังหวัดจนได้รับรางวัลที่ ๑ ของจังหวัด^{๗๐}

๗) เดือนเจ็ด - บุญข้าชะ เดือนมิถุนายน บ้านดอนยานางถือเอาวันแรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ของทุกปีเป็นวันเริ่มทำบุญ เวลา ๑๘.๐๐ น.ชาวบ้านร่วมกันทำวัตรเย็นที่ศาลาหลักบ้าน เวลา

^{๖๙} Pantown online society for everyone, ขอเชิญทุกคนกลับบ้านวันสงกรานต์เริ่มแล้ว, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก <http://www.pantown.com/group.php?display=content&id=๘๖๖&name=content&area=> (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

^{๗๐} Pantown online society for everyone, บุญบั้งไฟ, [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.pantown.com/board.php?id=๙> (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

๑๙.๐๐ น. ไหว้พระ สมาทานศีล เจริญพระพุทธมนต์ ชาวบ้านจะนำน้ำจากครอบครัวของตนคนละขันเพื่อร่วมกันทำน้ำพระพุทธมนต์ ด้ายสำหรับให้พระสงฆ์ปลุกเสกไว้ผูกแขน หิน ทราย ครอบครัวละถุง (เพื่อปลุกเสกและหว่านไล่ภูตผีร้าย) ข้าวสารครอบครัวละ ๑ ชัน รูป เทียน ดอกไม้ มาลัยเพื่อบูชา เข้า เวลา ๐๗.๐๐ น. ทำพิธี ไหว้พระ สมาทานศีล ใส่บาตร ถวายสังฆทาน พิธีนี้ทำติดต่อกัน ๓ วัน ๓ คืน วันสุดท้ายชาวบ้านจะได้รับแจก ด้าย น้ำพระพุทธมนต์ ให้กันส่วนพระสงฆ์ก็นำ หิน ทราย ไปหว่านไล่ ภูต ผี ร้านในหมู่บ้านเป็นเสร็จพิธี^{๗๑}

๘) เดือนแปด - บุญเข้าพรรษา ตรงเดือน กรกฎาคม คำว่า พรรษา ได้แก่ ปี หรือฤดูฝน คำว่าเข้า ได้แก่ เข้าไปอยู่ประจำโดยไม่ไปแรมคืน ณ แห่งอื่นตลอด ๓ เดือน เรียกว่า เข้าพรรษาปีหนึ่งมีกำหนด ๒ ครั้ง คือ ปุริมิกา วัสสุปนายิกาเข้าพรรษาต้นในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ แห่ง ปังนิมิภาวัสสุปนายิกา เข้าพรรษาหลังในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ แห่ง ตามปกติในมาสเข้าวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถ้าปีอธิกมาสคือแปดเดือน เข้าวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ ซึ่งก็เป็นเดือน ๘ อยู่นั่นเอง

วิธีทำ เนื่องด้วยวันเข้าพรรษาเป็นวันอธิกขัตติสมยวันสำคัญในพระพุทธศาสนา เพราะในปีหนึ่งๆ มีเพียงวันเดียวเท่านั้น ในสามเดือนแห่งพรรษาเป็นเวลาที่บรรพชิตและคฤหัสถ์ สละโอกาสบำเพ็ญประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น คือ บำเพ็ญทาน ศีล ภาวนาไตรสิกขาให้บริบูรณ์ เพิ่มพูนกุศลจรรยาสมบัติให้เต็มที่ มีการจัดตั้งเทียนและถวายผ้าอาบน้ำฝน จึงสรุปพิธีเป็น ๒ อย่าง

(๑) พิธีฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ที่มีศรัทธาทั้งหลายต่างจัดของเคี้ยวมีหมากพลูบุหรี ของฉันมีข้าวปลา อาหารเป็นต้น เครื่องนุ่งห่มมีไตรจีวร เครื่องใช้มี เติง ตั่ง แก้ว อ้อ ยา แก้ว ไช้ เหล่านี้เป็นนิพัทธกุศลให้ผลคือความสุขไม่ขาดสาย แสงสว่างมีตะเกียงรูปเทียน ไฟฟ้า นำถวายในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ การให้แสงสว่างมีให้ตะเกียงมีอันสงฆ์ถึงกับได้ตาทิพย์ในอนาคต เช่น พระอนุรุธเถระได้ถวายเทียนรูปแก่พระสงฆ์สาวกมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ครั้นศาสนาของพระโคตมบรมครูได้บังเกิดในศากยะสกุล ออกบวชในพระพุทธศาสนา สำเร็จพระอรหันต์ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในทางมีตาทิพย์เห็นเหตุไกลไกล เพราะอันสงฆ์ถวายแสงสว่างเป็นทานผู้มีศรัทธามากมายจะถวายไม่กำหนดสิ่งของหรือกำหนดก็ตามจำกัดเวลาหรือไม่จำกัดก็ตามมักใช้พิธีปวารณา

การปวารณากรรมในสิกขาบทบัญญัติว่า ภิกษุจะออกปากขอของคฤหัสถ์ผู้มีปัญญาดีมีใช้ปวารณา ต้องอาบัติ ถ้าเป็นญาติขอได้ไม่ต้องอาบัติ แต่ถ้าไม่เป็นญาติทั้งไม่ได้ปวารณา ถ้าขอต้องอาบัติ ดังนั้นคฤหัสถ์ผู้มีปัญญาดีปวารณาจะสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์จึงทำการปวารณา คือเปิดโอกาสให้ภิกษุขอได้ตามปรารถนา ถ้าจะปวารณาปัจจัย ๔ ก็ว่าคำปวารณาต่อภิกษุสงฆ์หรือองค์ที่ตนต้องการว่า ในปัจจัย ๔ คือจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช ถ้าพระคุณเจ้าประสงค์สิ่งใดโปรดเรียกได้จากผมตามปรารถนา ตลอดเวลามีกำหนดเดือนเมื่อภิกษุต้องการอะไร ให้ไวยวัจจกรไปเอาไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุ การทำเช่นนี้เรียกว่า ปวารณากรรม

ต้นเทียน ก่อนวันเข้าพรรษา จะเป็นวันที่ทายกจะเรียไรเงินซื้อขี้ผึ้งหล่อเทียนเป็นแท่งทำเป็นเรียกต้นเทียนมีการประดับตกแต่งพอสมควร ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ แห่ไปถวายวัด

ผ้าอาบน้ำฝน ถือผ้าที่นุ่งอาบน้ำฝน สือนุโลมตามสีจีวร มีกำหนด ๔ คอก ๑ กระเบียด กว้าง ๑ คอก คืบ ๑ กระเบียด ๒ อนุกระเบียด ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๗ ถึงกลางเดือน ๘ เป็นเวลา

^{๗๑} Pantown online society for everyone, บุญชำระ, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก [http://www.pantown.com/board.php?id\(๙ กัณยาน ๒๕๕๕\)](http://www.pantown.com/board.php?id(๙ กัณยาน ๒๕๕๕)).

ที่ภิกษุแสวงหาผ้าอาบน้ำฝน ผู้มีศรัทธาเริ่มถวายได้ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๗ ถึงกลางเดือน ๘ แต่นิยมถวายกันกำหนดเอาวันเพ็ญเดือน ๘

(๒) พิธีฝ่ายสงฆ์ จวนเข้าพรรษา จัดแจงทำความสะอาดอาคารสถานที่ กุฏิ วิหาร ลานวัด ช่อมแซมเสนาสนะให้มีประตูหน้าต่างปิดเปิดได้ ตั้งน้ำใช้น้ำฉัน ปลูกดอกาสนะ

พระสงฆ์เข้าพรรษา วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันพระสงฆ์เข้าพรรษา ก่อนอธิษฐานใจเข้าพรรษาว่าทำวัตรการระกันตามแก่อ่อน คำทำวัตรเหมือนกับทำวัตร พระพุทธรูปทุกประการ เสร็จแล้วอธิษฐานพรรษาว่าตามแก่อ่อนเป็นลำดับรูปละ ๓ หน ว่า มสมี อวาเส อิมิ เตวาส สวส อูเปมิ แปลว่า ข้าพเจ้าเข้าจำพรรษาในอวาสนี้ตลอดไตรมาสนี้ ต่อนี้ค่อยฟังโอวาทท่านเจ้าอาวาสจะแนะนำตักเตือน พระสงฆ์ สามเณร ในการบำเพ็ญสมณวิปัสสนา เอาใจใส่บำเพ็ญไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์

ทำวัตรอุปฌายาจารย์ วันแรม ๒ ค่ำ ทำวัตรอุปฌายาจารย์ตามวัดต่างๆ ถ้าอยู่ห่างไกลกันไปมาไม่สะดวก มักจะทำวัตรก่อนเข้าพรรษา การทำวัตรนี้เป็นประเพณีที่ดีได้บุญกุศลมาก เพราะในระยะพรรษาเป็นเวลาประโยชน์ตนและผู้อื่นเต็มที่ เรียกอย่างหนึ่งบำเพ็ญสมณธรรม สมัยโบราณก็มีตำนานเล่าไว้ในมงคลทิพย์ว่า เจตนาว่าร้ายพระอริยเจ้า เมื่อให้ท่านอดโทษให้ก็เป็นโอฬาสีกรรมหาบาปกรรมมิได้เป็นอุทาหรณ์ จึงถือเป็นหลักปฏิบัติสืบมาจนทุกวันนี้^{๗๒}

๙) เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน ตรงเดือนสิงหาคมเดือนเก้า - บุญข้าวประดับดิน ตรงกับเดือนสิงหาคม คำว่าข้าวประดับดิน ได้แก่ ข้าวและของคาวหวานพร้อมทั้งหมากพลู บุหรี่ ที่ห่อด้วยใบกล้วยแล้วนำไปวางหรือห้อยไว้ตามต้นไม้หรือวางไว้ตามพื้นดิน เรียกว่า ข้าวประดับดิน กำหนดการทำในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙

พิธีทำ ถึงวันแรม ๑๓ ค่ำ เตรียมทำอาหารคาวหวานมี เผือก มัน ข้าวต้ม ขนม น้ำอ้อย น้ำตาล และหมากพลู บุหรี่ให้เพียงพอ กระจายให้แบ่งได้ ๔ ส่วน คือ เลี้ยงดูกันในครอบครัวส่วนหนึ่ง แจกญาติพี่น้องส่วน ๑ ทำบุญตักบาตรส่วน ๑ สำหรับส่วนที่ทำเจาะจงแก่ผู้ตายนั้น ห่อด้วยใบกล้วย หวานห่อ ๑ คาวห่อ ๑ หมากพลูบุหรี่ยห่อ ๑ แล้วเย็บปลายห่อติดกัน ตอนเช้ามีดใส่กระbungหรือถาดไปห้อยหรือวางไว้บนพื้นดิน แล้วอุทิศผลส่งไปให้ ชื่อว่าได้บำเพ็ญบุญพเวตผล และเทวดาพลีไปพร้อมกัน รุ่งเช้านำเอาของที่จัดไว้ส่วนหนึ่งไปตักบาตรพระสงฆ์^{๗๓}

๑๐) เดือนสิบ - บุญข้าวสาก ตรงเดือนกันยายนเดือนสิบ - บุญข้าวสาก ตรงกับเดือนกันยายน คำว่า สากคือสากๆ ได้แก่ เครื่องหมายที่ใช้แทนสิ่งของเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สลากภัตร คือ พาช้าวที่เขียนชื่อเจ้าของลงแล้วนำสากไปใส่ในบาตรให้พระจับสลากถูกองค์ใดถวายของคั้น กำหนดทำวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐

พิธีทำบุญข้าวสาก ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน เตรียมอาหารคาวหวาน โดยกะกำหนดให้พอเลี้ยงดูกัน ๑ แบ่งให้พี่น้อง ๑ นำไปตักบาตรตอนเช้า ๑ เวลา ๔ โมงเช้า เตรียมพาช้าวสากออกไปรวมกันที่วัด ณ ศาลาโรงธรรม เขียนชื่อตนตนลงในพาช้าวแล้วนำไปใส่บาตร ถวายให้พระสงฆ์จับสลากถูกองค์ใด

^{๗๒} พระมหาปริชา ปริญาโร, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, หน้า ๑๑๔ - ๑๒๐.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕ - ๑๒๗.

ประเคนองค์นั้น ก่อนจะประเคนว่าคำถวายสลากภัตรพร้อมกัน พอว่าจบพระสงฆ์รับพร้อมกันว่าสาธุตังๆ ครั้นนั้นเสร็จแล้ว พระอนุโมทนาแล้วมีเทศน์ฉลอง

การทำบุญข้าวสากและข้าวประดับดินนี้ ทำเพื่อประโยชน์แก่ญาติ เพื่อระลึกถึงญาติเป็นวันญาติสมควรที่อนุชนรุ่นหลังเอาใจใส่ กระทำให้เป็นประโยชน์แก่ญาติของเราที่ตายไปแล้ว เพราะท่านแสดงไว้ว่าญาติที่ตายไปเขาไปแต่ตัวเขา มิได้ทำนา ค้าขาย ทำราชการ ทำการจ้าง อาศัยเลี้ยงชีพจากพวกเรายังเป็นอยู่ ถ้าเราประมาทไม่ทำบุญส่งไปให้ไม่มีวันญาติ วันระลึกถึงญาติ ถ้าเขาไม่ตายอย่างน้อยก็ต้องอดโซเป็นแน่^{๗๔}

๑๑) เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา ตรงกับเดือนตุลาคม งานออกพรรษา ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๒ มีพิธีมอบเกียรติบัตร ณ วัดดอนยานาง ตำบลดอนสมบุรณ์ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ วันที่ ๑-๒ ของเดือนตุลาคม จัดสถานที่ทำความสะอาดรอบบริเวณวัดประดับธงและป้ายพิธีโรงกวนข้าวทิพย์ เรือไฟ กอง เสาน้ำมันหรรษา เวทีแสดงดนตรี มีการรับบริจาคเครื่องปรุงข้าวทิพย์ รับเงินกลุ่มศรัทธา วันที่ ๓ ตุลาคม ถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุ สามเณร มีการรับบริจาคเครื่องกวนข้าวทิพย์ และรับบริจาคผ้าจ่านำพรรษา มีพิธีมอบเกียรติบัตรประธานพิธีวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นประธานดำเนินงานมอบเกียรติบัตร (งดเกล้าเข้าพรรษา ร้านค้าดีมีคุณธรรม) มอบใบสำคัญผู้ผ่านการฝึกวิชาชีพพระยะสัน “คอมพิวเตอร์เบื้องต้น” พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา พร้อมย่ำฆ้อง กลอง ระฆังประธานพิธีกล่าวปาถกถา เรื่อง การขับเคลื่อนวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนสู่ความเข้มแข็ง ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์ มอบทุนการศึกษา รางวัลทำวัตร ออมทรัพย์ เบิกทรัพย์รับพรรษา กิจกรรมเสาน้ำมันหรรษา บวชศีลจาริณี ไหว้พระ สมาทานศีลฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เริ่มกวนข้าวทิพย์ การแสดงดนตรีไพเราะ ใ้ตัว พิธีเปิดงานวันออกพรรษา มีการแสดงไพเราะ ใ้ตัวอินคอนเสิร์ตปิดการแสดงดนตรี วันที่ ๔ ตุลาคม มีการตักบาตรเทโวโรหณะรอบบริเวณวัด แจกข้าวทิพย์ ถวายภัตตาหารเช้า ถวายภัตตาหารเพล ตอนเย็นพระสงฆ์ลงอุโบสถ (ปวารณาสังฆกรรม) ทำวัตรเย็น สำหรับชาวบ้านมีการไหว้พระ สมาทานศีล บูชาดอกไม้ ธูปเทียน เวียนรอบอุโบสถ แห่ผ้าจ่านำพรรษา ถวายผ้าจ่านำพรรษา พระสงฆ์อนุโมทนา^{๗๕}

๑๒) เดือนสิบสอง - บุญกฐิน ตรงกับเดือนพฤศจิกายน ได้แก่ ไม้สะดึงที่ทำเป็นกรอบสำหรับขึงเย็บผ้าจีวรของภิกษุ เป็นชื่อผ้าเรียกผ้ากฐิน มีกำหนดการทำ ๑ เดือน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๒ หากผู้มีศรัทธาอยากถวายก่อนหรือหลังกำหนดนี้ไม่เรียกว่า กฐิน เรียกว่า บุญอัฐฐะ แต่ที่นิยมทำกันโดยมากข้างขึ้นเดือน ๑๒ เพราะโดยมากทำเป็นมหากฐิน จะได้มีโอกาสตระเตรียมการ หาบริวารบริวารกฐินให้ได้มากๆ เพราะมีกำหนด ทำในเดือน ๑๒ จึงเรียกว่า บุญเดือน ๑๒ คือ บุญกฐิน

พิธีทำกฐินมี ๒ อย่าง คือ จุลกฐิน คือ กฐินน้อย ส่วนมหากฐิน คือ กฐินใหญ่ ในการทำกฐินทั้ง ๒ อย่างนี้ก่อนอื่นจะต้องจองเสียก่อน

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๗ - ๑๓๓.

^{๗๕} Pantown online society for everyone, งานวันออกพรรษา, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก www.pantown.com/group.php?display=content&id (๙ กันยายน ๒๕๕๕).

จุลกฐิน คือ กฐินที่ทำรีบด่วนให้เสร็จในวันเดียว เริ่มแต่หว่านฝ้ายดอกลงบนต้นไม้แล้วเก็บ ปั่น ทอ ตัด เย็บ ย้อม ให้เสร็จในวันนั้น กฐินชนิดนี้นานๆ จึงจะมีสักครั้ง เพราะผู้ทำจะต้องเป็นผู้มีความชำนาญ จึงจะทันกาลเวลา

มหากฐิน คือ กฐินใหญ่ ผู้ทำต้องใช้เวลานาน มีบริวารและบริวารถวายพระสงฆ์มาก นิยมทำมหากฐินกันโดยมากเพราะได้บุญกุศลมาก

บุญผ้าป่า คำว่าผ้าป่าได้แก่ ผ้าไตรจีวรหรือผ้าขาวที่ไม่มีเจ้าของหวงแหน ทิ้งไว้ตามป่าตามถนนหนทางตามป่าช้าหรือห้อยไว้ตามกิ่งไม้ หรือตั้งไว้ตามอารามกำหนดการทำในเดือน ๑๒ สิ้นเขตกฐินแล้วบ้าง ทำในเวลาที่มีการทำบุญต่างๆ บ้าง เช่นคราวบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือ บุญบั้งไฟ แล้วแต่สะดวกไม่มีกำหนดการแน่นอนเหมือนบุญอย่างอื่น^{๗๖}

สรุป ชุมชนหมู่บ้านดอนยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความเชื่อเรื่องผีเดิมอยู่แล้ว และรับเอาแนวคิดความเชื่อพระพุทธศาสนาแบบประยุกต์คำสอนโดยยกตัวอย่างบุคคลในยุคพระพุทธเจ้าที่ได้ทำบุญไว้แล้วได้รับอานิสงส์ผลบุญนั้น ดังนั้น คนในภาคอีสานรวมทั้งหมู่บ้านดอนยานางจะประกอบพิธีงานบุญทั้งสิบสองเดือนตามกำลังศักราช เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและครอบครัวญาติพี่น้องวงศ์ตระกูลทั้งหลาย และเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และอุทิศแก่เปรตทั้งหลายด้วยการทำบุญอุทิศแล้วส่วนกุศลศกกรวดน้ำไปให้ โดยพวกเขาเชื่อว่าผีบรรพบุรุษ เปรตจะได้รับส่วนบุญนั้น ในประกอบพิธีกรรมทั้งสิบสองเดือนก็มีความเชื่อเรื่องผีปะปนด้วย โดยเฉพาะผีปอบทางภาคอีสานมีความเชื่อว่า ผีปอบจะมาทำร้ายคนในชุมชนของตนเองรวมทั้งหมู่บ้านดอนยานางก็มีความเชื่ออย่างนั้นเช่นกัน โดยเฉพาะในเดือนเจ็ด - บุญซำฮะ ตรงกับเดือนมิถุนายนของทุกปี หมู่บ้านดอนยานาง จะประกอบพิธีกรรมที่ศาลาหลักบ้าน (ที่อยู่ของผีบรรพบุรุษ) โดยนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีกรรมร่วมกับชาวบ้าน จุดประสงค์เพื่อขับไล่ผีปอบและผีอื่นๆ ให้ออกไปจากหมู่บ้านไม่ให้มาทำร้ายคนในหมู่บ้านเป็นความเชื่อว่า เมื่อทำแล้วคนในหมู่บ้านจะรู้สึกปลอดภัยและสบายใจจากภัยที่มีความลึกลับและอำนาจไม่สามารถมองเห็นได้

๓.๓ ความเชื่อเรื่องผีปอบของคนภาคอีสานและชุมชนบ้านดอนยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์

เนื่องจากชุมชนภาคอีสานมีความเชื่อเรื่องผีมาก่อนต่อมาก็ได้รับอิทธิพลลัทธิพราหมณ์เกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ส่วนพระพุทธศาสนาเข้ามาที่หลังประชาชนได้ให้ความเชื่อถือเคารพศรัทธามาก จึงมีประยุกต์เข้าร่วมกันตามวิถีชีวิตอาชีพเกษตรกรรมของภาคอีสานรวมทั้งชุมชนบ้านดอนยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์ แต่ก็ยังมีความเชื่อเรื่องผีต่างๆ รวมทั้งผีปอบถือว่าเป็นผีที่น่ากลัวที่สุดของชาวอีสาน และมักจะเป็นข่าวฮือฮาปรากฏตามโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์อยู่บ่อยๆ

การยอมรับนับถือในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ของชุมชนบ้านดอนยานาง จังหวัดกาฬสินธุ์ (ชาวอีสาน) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเชื่อว่า ผีปอบมีจริง และทำร้ายคนได้จริง จึงได้ทำพิธีกรรมโดยให้

^{๗๖} พระมหาปริชา ปริญญาโร, ประเพณีโบราณไทยอีสาน, หน้า ๑๓๓ - ๑๓๔ , ๑๔๓ - ๑๔๕, ๑๕๑.

หมอธรรม เป็นพระสงฆ์และข้าผู้นำจิตวิญญาณของชุมชน (ร่างทรง) ของผีบรรพบุรุษ ชับไล่ผีปอบ ที่สิงในร่างคนป่วย จับผีปอบ ปิดรังควาน

โดยในวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๕๓ ที่ผ่านมาก่อเกิดเหตุการณ์ประหลาดพบว่า นางแดง สมวัย อายุ ๓๖ ปี ชาวบ้านจากตำบลหลุบ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ และนางกาญจนา หวังชาติ อายุ ๓๑ ปี ชุมชนโคกศรี อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งสองคนมีอาการคล้ายถูกผีเข้า อาการตัวสั่น พูดจาไม่รู้เรื่อง ส่งเสียงร้องโหยหวนตลอดเวลา จนชาวบ้านหวาดผวา เพราะเชื่อว่าถูกวิญญาณร้ายของผีปอบเข้าสิง จึงนำตัวหญิงทั้งสองคนไปที่บ้านดอนยานาง ตำบลดอนสมบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อทำพิธีขับไล่วิญญาณร้าย โดยพระครูประสุตธรรมสุนทร เจ้าอาวาสและพระลูกวัด รวมถึงชะง้า ผู้นำทางจิตวิญญาณของชาวอีสาน สำหรับเครื่องพิธีไล่ผีปอบนั้นจะต้องทำขึ้น ๕ จัดเตรียมหญ้าแฝกทำพิธีไล่โดยใช้คาถาที่รำเรียนมาจากบรรพบุรุษ^{๗๗}

๓.๓.๑ ความหมายของผีปอบ ผีชนิดหนึ่งไม่มีความชัดเจนในเรื่องรูปร่าง หากแต่ผีปอบ จะปรากฏตัวด้วยการเข้าสิง ใช้ร่างกายผู้อื่นเป็นสื่อบอกความต้องการในบางสิ่งบางอย่าง เช่น มีความหิวโหย อยากกินไก่สด ๆ กินเนื้อดิบ ๆ ที่มีเลือดอาบโคลม ทั้งที่ร่างที่ถูกแฝงไม่เคยมีพฤติกรรมแบบนั้น มาก่อนในยามปกติ ตามความเชื่อของชาวอีสานที่เชื่อกันว่าสิงอยู่ในตัวคน กินตับไตไส้พุงจนร่างที่ถูกสิงซิด ผอม หดแรงแรงอย่างรวดเร็วแล้วตายในที่สุด จัดอยู่ในประเภท ผิดุร้าย โสโครกที่โหดจะมีคนตายศพแล้วศพเล่า และเป็นการตายอย่างไรเหตุผลหาสาเหตุไม่เจอ แม้แต่แพทย์แผนปัจจุบันยังงงกันไปตามๆ กัน^{๗๘}

๓.๓.๒ ความเป็นมาของผีปอบ เป็นผีชนิดหนึ่งที่เกิดจากชายหรือหญิงที่เรียนวิชามนต์ หลัง ในทางเรียกผีเทวดามาปกป้องคุ้มครองรักษาบ้านเรือนของตน และครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข และคนที่เรียนวิชามนต์ หลังในทางเสน่ห์เมตตามหานิยม ทำให้หนุ่มๆ สาวๆ รักใคร่หลงใหล วิชาประเภทนี้มีอยู่แถบชนบทที่พวกคนลาวเชื่อถือ ทำการเล่าเรียนสืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษผู้มีวิชาประเภทนี้ ทำผิดครุคือประพฤติตนไม่อยู่ในขอบเขตที่ครูสั่ง ผู้นั้นจะกลายเป็นผีปอบ เช่น เรียกผีเทวดามาให้คุ้มครองรักษาบ้านเรือนเพื่อป้องกันขโมยโจรผู้ร้ายยังไม่พอใจ และยังใช้เวทมนต์บังคับผีเทวดาไปทำร้ายมิตรให้ตายอีก ดังนั้นครูจะทำโทษให้ผีเทวดาเข้ามาสิงอยู่กับคนที่ทำผิดครุ เรียกผู้นั้นว่าเป็นผีปอบ หรือปีศาจร้ายมีพฤติกรรมสิงผู้คนเกาะกินคนและสัตว์ถึงแก่ความตาย และมีการสืบเชื้อสาย

คนที่เรียนเวทมนต์ทางเสน่ห์เมตตามหานิยม ทำให้หนุ่มๆ สาวๆ รักใคร่หลงใหลยังไม่พอใจ และยังใช้เวทมนต์บังคับจิตใจให้ผิวเขาเมียเขาเกิดความรักใคร่หลงใหล และมาได้เสียกับตนดังนี้ เรียกว่า ผิดครุ จะถูกครูลงโทษด้วยการบันดาลให้ปีศาจร้ายเข้าสิงสู่กับคนที่ทำผิดครุ เรียกว่าผู้นั้นเป็น

^{๗๗} ข่าวสด, กาฬสินธุ์ฮือฮาล่าปอบอาละวาด, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก http://www.khaodod.co.th/view_news.php?newsid=TUROd00ERXhOREExTURJMU00PT0= (๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓).

^{๗๘} นที ลานโพธิ์ และ เทพนภา ศิวบุตร, ด่านผีปอบ พระจุลหามา ชี้อุ้มแมวดำ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ Animate Group, ๒๕๕๖), หน้า ๖.

ผีปอบ ผีปอบชนิดนี้ มีพฤติการณ์อันร้ายกาจอย่างเดียวกันกับคนเป็นผีปอบที่เรียนวิชาเวทมนต์เรียกผี
เทวดา มาคุ้มครองบ้านเรือนทุกประการ^{๗๙}

ผีปอบเป็นเรื่องที่เชื่อถือกันจริงของพี่น้องประชาชนชาวอีสาน ผีปอบถูกกล่าวว่าเป็นสิ่งที่
ไม่มีตัวตน ไม่มีใครกล้ายืนยันได้แน่นอนว่ามีรูปร่างลักษณะเป็นอย่างไร บางคนก็บอกว่ามีรูปร่างเป็น
หมาดำ เป็นลิง เป็นลูกไฟกลมๆ ฯลฯ มันจะแอบแฝงอยู่ในตัวของคนเราธรรมดานี้เอง ส่วนผีปอบจะมี
มาแต่ครั้งใดนั้นยังไม่สามารถสืบหาข้อมูลได้ชัด เป็นแต่เพียงชาวบ้านเล่ายืนยันว่ามันมีมาแต่ครั้ง
โบราณกาลแล้วจนกระทั่งสืบต่อกันมาในปัจจุบัน บุคคลที่กลายเป็นปอบ คือผู้เล่าเรียนวิชาอาคม
ประเภทไสยเวทในทางชั่วร้าย ซึ่งวิชาอาคมเหล่านี้เป็นวิชาไสยศาสตร์มนต์ดำ เช่น ทำเสน่ห์ยาแฝด
ฝังรูป ฝังรอย เสกหนังควายหรือตะปุดอกโองผีเข้าท้องทำร้ายผู้อื่นจนถึงตายผู้ที่เล่าเรียนวิชาร้ายๆ
เหล่านี้เป็นผู้ไม่มีศีลธรรม มีความเหี้ยมโหดในสันดานยินยอมกระทำการบาปกรรมโดยขาดสำนึกผิดชอบ
ชั่วดี มุ่งหวังต้องการแต่อำนาจสินจ้าง ใครจะเดือดร้อนเป็นอันตรายอย่างไรไม่สนใจ ขอให้ตนได้รับ
ผลประโยชน์เท่านั้นเป็นพอ

วิชาไสยศาสตร์มนต์ดำดังกล่าว เป็นการเล่นฤทธิ์ทางจิตโดยใช้มีจิตสมาธิเป็นบาทฐาน
และจะต้องฝึกฝนกระทำบ่อยๆ จึงจะเข้มแข็ง ด้วยเหตุนี้ ผู้มีไสยเวทมนต์ดำ จึงคร่ำเคร่ง มัวเมาใน
เวทมนต์คาถาของตัวเองอย่างลุ่มหลงยิ่งเวลาผ่านไปเนิ่นนานเท่าไรก็ยิ่งจมลึกลงไปเรื่อยๆ

เมื่อตายไป แทนที่จะได้ไปผุดเกิดในภพภูมิตามกระแสกรรมของตนกลับต้องมาเป็น
วิญญาณอาตรรพ์เหมือนถูกสาปให้เป็นปอบ อดอยากหิวโหยคอยเที่ยวลี้ภัยในร่างคน ซึ่งกำลังอยู่
ในช่วงดวงตกหรือมีเคราะห์กรรม เทวดาประจำตัวไม่คุ้มครองรักษา เพื่อเรียกร้องจะกินนั้นกินนี้ตามที่
กิเลสของตนต้องการ ปอบหรือผีปอบประเภทนี้มีตะบะกล้าแข็ง หมอผีที่ไม่เก่งหรือมีวิชาอาคมอ่อน
ด้อยมักจะขับไล่ให้ออกไปไต่ยาก ต้องยอมรามือ ยอมแพ้ไป และคนที่ถูกปอบเข้าสิงต้องตายไปในที่สุด

ปอบอีกประเภทหนึ่ง เป็นพวกเล่นวิชาอาคมทางไสยเวทมนต์ดำเหมือนกันแล้วกระทำผิด
ข้อห้าม ผิดคำสั่งของครูบาอาจารย์ซ้ำซาก เช่น ให้เรียกค่ายครูแค่ ๔ หรือ ๑๒ บาท แต่ด้วยความ
โลภของกลับเรียกค่ายครูเป็นร้อยเป็นพันบาท หรือละเมิดข้อห้ามของครูในเรื่องต่างๆ การกระทำผิด
คำครูอาจารย์เช่นนี้ภาษาอีสานเรียกว่า “คะลำ” วิญญาณครูอาจารย์ จึงลงโทษให้เป็นปอบ หากไปสิง
สู่แอบแฝงผู้อื่นแล้วถูกหมอผีบังคับให้บอกชื่อเสียงเรียงนามก็จะยอมรับสารภาพโดยดี คือบอกว่าตนเป็นใคร

การที่ใครคนหนึ่งเป็นปอบ มีอาภรณ์ของปอบอยู่ในตัวจะได้รับวิบากอยู่อย่างหนึ่ง นั่น
คือจะตายอย่างยากลำบาก ป่วยไข้เจ็บหนักแค่ไหนก็ไม่ตายเสียที ต้องทนทุกข์ทรมานอยู่อย่างนั้น
จนกว่าจะมีคนมายอมรับอาภรณ์การเป็นปอบสืบทอดไป ตัวเองจึงจะตายได้

ส่วนลูกหลานที่ยอมรับมรดกเป็นปอบแทนจะต้องเลี้ยงดูปอบในตัวเองให้ดี อย่าให้
อดอยากหิวโหยเป็นอันขาด ถ้าได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีปอบก็จะอยู่อย่างสงบ เว้นแต่การเลี้ยงดู
ไม่ได้เอาใจใส่ตามควร ปอบก็จะออกไปอาละวาดเข้าสิงคนอื่น^{๘๐} มีความเชื่อว่าผีปอบนั้น เมื่อขาด
เจ้าของเป็นต้นว่าเจ้าของตาย หรือเนื่องจากใช้ไสยศาสตร์ ไล่ผีปอบออกไปได้ ผีปอบจะออกจาก

^{๗๙} ชัยมงคล อุดมทรัพย์, คัมภีร์ไสยศาสตร์ ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : โสภณการพิมพ์, ๒๕๕๐),
หน้า ๔๒๖-๔๒๗.

^{๘๐} นที ลานโพธิ์ และ เทพนภา ศิวบุตร, ตำนานผีปอบ พระจุลหามา ซีอัมแมวดำ, หน้า ๑๘-๒๐, ๑๐๖.

เจ้าของเดิมไป แล้วล่องลอยไปตามที่ต่างๆ โดยที่ไสยศาสตร์ควบคุมไม่ได้ ดังนั้น จึงสามารถไปเข้าคน ได้จัดอยู่ในประเภทที่ล่องลอยไม่แน่นอน สำหรับประเภทของผีปอบที่พบ^{๔๑}

๓.๓.๓ ประเภทของผีปอบ ทางภาคอีสานเขาแบ่งปอบเป็นหลายประเภท ดังนี้

๑) **ปอบธรรมดา** หมายถึง คนที่มีปอบแอบแฝงซ่อนอยู่ในตัว เช่น พ่อหรือแม่เป็นปอบ ก็จะอยู่อย่างสงบ หากปล่อยให้ปอบหิวโหย ปอบก็จะออกไปหากิน คือ เข้าสิงคนอื่น ปอบประเภทนี้ ถ้าเจ้าของปอบเสียชีวิตเมื่อใดก็จะตายตามไปด้วย เป็นอันสิ้นสุดชีวิตของปอบรายนั้น

๒) **ปอบเชื้อ** หมายถึง ปอบที่ถ่ายทอดสืบเนื่องต่อๆ กันมา เช่น พ่อหรือแม่เป็นปอบก็จะให้ลูกรับมรดกเป็นปอบรุ่นต่อไป หากลูกไม่ยอมรับ พ่อแม่ที่เป็นปอบก็จะไม่ตายเสียที แม้จะแก่ชรา เพียงใดก็ยังมีชีวิตอยู่ได้ หรือเจ็บป่วยอาการหนักแค่ไหนก็ไม่ตาย ได้แต่นอนซมทนทุกข์ทรมานอยู่ เช่นนั้น เป็นที่น่าเวทนา ร้องครวญครางอ่อนวอนขอให้ใครรับเป็นปอบต่อไป เพื่อตนจะได้ตายพ้นทุกข์ เสียที ลูกหลานคนใดทนต่อความเวทนาสงสารไม่ไหว ยอมรับเป็นปอบถึงจะสิ้นใจตาย

๓) **ปอบยักษ์** หมายถึง คนที่มีคาถาอาคมทางไสยเวทมนต์ดำแก่กล้า ประพฤติตัวไม่อยู่ในศีลธรรม ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ เมื่อตายไปเป็นปอบ เนื่องจากอาถรรพณ์วิชาอาคมของตนจึงเป็นปอบ ที่มีฤทธิ์แก่กล้า เข้าสิงใครมันจะกระทำถึงตาย หมอผีไล่ออกได้ยาก ปอบยักษ์พวกนี้ถือว่า เป็นปอบที่น่ากลัว ยิ่งกว่าปอบชนิดอื่นๆ หมอผีมีวิชาเก่งๆ จะไม่ไล่ออกไปเฉยๆ แต่จะจับวิญญาณปอบใส่กระบอกไม้ไผ่ ผังดินหรือถ่วงน้ำ ไม่ให้ออกมาอาละวาดได้อีก

๔) **ปอบแปลกหน้า** หมายถึง ปอบเจ้าเล่ห์ ถนัดในการป้ายความผิดให้ผู้อื่น รับเคราะห์แทน เช่น เวลาไปเข้าสิงใครแล้วถูกหมอผีบังคับให้บอกชื่อว่าเป็นใคร แทนที่จะบอกชื่อตัวเองกลับบอกชื่อคนอื่นแทน ทั้งที่คนซึ่งถูกเอ่ยชื่อไม่รู้เรื่องราวด้วยเลย

๕) **ปอบกักกัก** (กักกักเป็นภาษาอีสานแปลว่า เป็นใบ้) หมายถึง ปอบที่ปากหนัก เวลาเข้าสิงใครจะไม่พูด คนที่ถูกปอบสิงพลอยไม่พูดไปด้วย ได้แต่นอนนิ่งเงียบตลอดวันตลอดคืน หากญาติพี่น้องไม่รู้ว่า ปอบเข้าสิงก็จะรักษาไม่ถูกทาง เช่น ให้ยาแก้ไข้แก้ปวดไปตามเรื่อง นานๆ เข้าคนป่วยที่ถูกปอบสิงก็จะตาย เนื่องจากปอดอุดกั้นปราณชีวิตจนเหือดแห้ง แต่ถ้าญาติพี่น้องเจ้าของคนไข้รู้ว่า ปอบเข้าสิงแล้ว ไปตามหมอผีมาขับไล่ ก็สามารถช่วยชีวิตได้^{๔๒}

๓.๓.๔ **คนที่เป็ผีปอบและคนเลี้ยงผีปอบ** “ปอบ” หรือ “ผีปอบ” เป็นวิญญาณอีก วิญญาณหนึ่งที่แอบแฝงอยู่ในตัวตนของคน คนหนึ่ง หากจะเปรียบไปแล้วก็เหมือนเป็นฝาแฝดซึ่งซ่อน กันอยู่เป็นวิญญาณที่อาศัยและแอบแฝงในร่างของคน ซึ่งมีชีวิตอยู่เป็นปกติเช่นคนทั่วๆ ไป วิญญาณ แอบแฝงที่วุ่น เป็นวิญญาณอาถรรพณ์มีความผูกพันกับคนที่มันแทรกซ้อนอยู่อย่างแนบแน่น จะกล่าวว่า คนผู้นั้นเป็นเจ้าของวิญญาณปอบก็คงไม่ผิด เพราะต้องเลี้ยงดูมิให้อดอยากหิวโหย เมื่อไรที่การเลี้ยง ดูบกพร่องปอบก็จะไปเข้าสิงบุคคลอื่นเพื่อเรียกร้องสิ่งที่มันอยากกิน หากเป็นเช่นนั้น ผู้เป็นเจ้าของ ปอบย่อมตกอยู่ในภาวะต้องเสี่ยงต่อการถูกเปิดเผยว่า ตนเลี้ยงปอบ หรือเท่ากับเป็นปอบไป โดยปริยาย เพราะเวลาหมอผีมีอาคมขลังมาทำการไล่ปอบออกจากร่างที่มันสิงอยู่ หมอผีมักจะบีบ บังคับให้ปอบเปิดเผยว่ามาจากไหน มีชื่ออะไรหรือใครเป็นผู้เลี้ยงดูมันไว้

^{๔๑} นายแพทย์สงัน สุวรรณเลิศ, ผีปอบ ผีเข้าในวรรณคดีและประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๐ - ๑๓.

^{๔๒} นที ลานโพธิ์ และ เทพนภา ศิวบุตร, ตำนานผีปอบ พระจุลหามา ซุ้มแมวดำ, หน้า ๒๐-๒๑.

ปอบไม่สามารถต่อสู้ และต้านทานต่ออาคมของหมอผีได้ก็จะยอมเปิดเผยว่ามันมาจากที่ใดใครเป็นผู้เลี้ยงดูมัน จึงเท่ากับระบุชื่อของผู้เลี้ยงปอบอย่างหมดเปลือก ผู้ที่ปอบเปิดเผยชื่อจะกลายเป็นบุคคลน่ารังเกียจในชุมชนนั้นๆ ไปทันที ไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย หรืออาจถูกขับไล่ไสส่งให้ออกไปจากหมู่บ้าน ตำบลนั้น ด้วยความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่^{๘๓}

๓.๓.๕ คนที่ถูกผีปอบเข้าสิง คนที่เป็นผีปอบหรือเจ้าของผีปอบนี้ อาจรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวก็ได้บางทีความคิดความอ่านของเจ้าของผีปอบ อาจถ่ายทอดไปถึงตัวผีปอบที่แฝงอยู่ได้ โดยเฉพาะในกรณีที่มีความโกรธ ถ้าเป็นเช่นนี้แสดงว่าเจ้าของผีปอบ หรือตัวมีความสามารถควบคุมผีปอบได้ บางคนกล่าวว่าอาจจะเลี้ยงมันขึ้นมาเลยก็ได้ การศึกษาจะพบในพวกที่เป็นผีปอบหรือเจ้าของผีปอบที่เกิดขึ้นเอง โดยทั่วไปเราเรียกว่า ผีปอบจะออกไปเข้าคนหรือสัตว์ได้ เหตุผลของการเข้านั้นมีต่างๆ กัน ซึ่งหมอผีจะเป็นผู้ไล่และถามเอาเนื้อความจากผู้ที่ถูกปอบเข้ามักจะไม่ทราบเหตุผล บางทีก็อยากจะมาเยี่ยมเฉยๆ โดยที่ผู้ที่ถูกเข้านั้นรูปร่างหน้าสวย หรือต้องการจะมาขอรับประทานหมากหรือรับประทานอาหาร อันสุดท้ายที่ค่อนข้างจะสำคัญคือมีความคุ้นเคยกับผู้ที่ถูกผีเข้า ผีปอบเข้าคนหรือสัตว์ได้ในลักษณะต่างๆ นั้นแบ่งได้เป็น ๔ ประการ คือ

๑) ผีปอบจะเข้าคนอยู่ในระหว่างระยะที่มีการเจ็บป่วยทางร่างกาย อาจมีจิตใจเปลี่ยนแปลงไปเป็นครั้งคราวก็ได้ หรือเป็นแต่เพียง “แฝง” โดยทำให้โรคร้ายนั้นเพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้น คล้ายเป็นโรคแทรกอย่างหนึ่ง ส่วนมากมักจะเข้ามาในผู้หญิง^{๘๔} หรือผู้ชายที่ภูมิจิตใจอ่อนไหวทางจิตใจและความรู้สึกนึกคิด^{๘๕} นัยว่าผีปอบนี้จะเข้ามากินอวัยวะต่างๆ เช่น ตับ ไต ไส้พุง ผู้ป่วยจะค่อยๆ ผอมลง ผอมลงไปที่ละน้อยและในที่สุดก็จะตายไป ผีปอบเข้าประเภทนี้ คนโดยทั่วไปในประเทศไทยมักจะนึกถึงว่า เมื่อพูดถึงผีปอบแล้วมักจะคิดไปถึงเรื่องการกินตับ ไต ไส้พุง เป็นส่วนใหญ่

๒) ผีปอบจะเลือกเข้าเด็กหญิง หรือเด็กชายที่อายุต่ำกว่า ๑๐ ขวบ เวลาเข้าเด็กเหล่านี้จะพูดไม่ได้ เมื่อผู้ใหญ่ถามอะไรจะไม่รู้เรื่อง ต้องอาศัยความสังเกตและมีประสบการณ์ จึงจะทราบได้ ชาวบ้านมักจะเชื่อว่าเด็กที่ถูกเข้าส่วนมากมักจะตาย

๓) ผีปอบจะเข้าพวกสัตว์เลี้ยงต่างๆ ก็ได้ แต่ต้องเป็นสัตว์ใหญ่ เช่น วัว ควาย ม้า ฯลฯ มักจะทำให้สัตว์นั้นตายได้ โดยกะทันหัน

๔) ผีปอบจะเข้าคนซึ่งไม่มีอาการเจ็บป่วยอะไรมาก่อนส่วนมาก มักจะเป็นผู้หญิงที่อยู่ในวัยตั้งแต่ ๑๗-๔๐ ปี เมื่อผีปอบเข้าแล้วผู้ที่ถูกปอบเข้า มักจะแสดงตนว่าเป็นใคร ซึ่งภาษาทางภาคอีสานเรียกว่า “ออกปาก” นับว่าการออกปากนี้สำคัญมากเพราะจะได้ทราบว่า ผีปอบนั้นมาจากใคร ผีปอบอาจจะเข้าผู้ชายได้เหมือนกันแต่มิได้น้อยกว่าผู้หญิง เวลาที่ผีปอบเข้าไม่แน่นอนผีปอบจะเข้าอยู่ระหว่าง ๒๐ นาที ถึงสามชั่วโมง ทั้งนี้ชาวบ้านเชื่อว่าขึ้นอยู่กับหมอผีไล่ที่เก่งหรือไม่เก่ง ซึ่งหมอผีนี้ภาษาอีสานเรียกว่า “หมอธรรม” ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป ผีปอบเข้าชนิดที่สี่นี้เป็นผีปอบเข้าที่มีมากกว่าอย่างอื่น และเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนผีปอบเข้าชนิดที่หนึ่งรู้จักกันแพร่หลายในภาคกลางและภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗ - ๑๘.

^{๘๔} นายแพทย์สงัน สุวรรณเลิศ, ผีปอบ ผีเข้าในทรรศนะจิตเวชศาสตร์, หน้า ๓๘.

^{๘๕} นที ลานโพธิ์ และ เทพนภา ศิวบุตร,ตำนานผีปอบ พระจุลหามา ขี้อุ้มแมวดำ, หน้า ๑๓๕.

อาการที่ฝึบอบเข้า อาการของผู้ที่ถูกบอบเข้าสิ่งดูผาดๆ คล้ายกับเป็นไข้ไม่สบายทั่วไป คือ จะหมดแรง อ่อนเพลียนอนจมอยู่กับที่แสดงอาการหมดเรี่ยวหมดแรง ไม่ชอบนอนในที่ที่มีแสงสว่าง มากๆ หากนำคนป่วยที่ถูกบอบสิ่งมานอนนอกห้องหรือนอนตรงระเบียงบ้าน คนป่วยจะแสดงกิริยา อาการไม่พอใจ อาจจะเอะอะโวยวายเรียกร้องจะกลับไปนอนในห้องมืดสลัวเช่นเดิม

คนป่วยที่ฝึบอบเข้าสิ่งมักจะนอนหลับตลอดเวลา ไม่ยอมลืมตามองเช่นคนปกติทั่วไป แต่จะรู้ความเคลื่อนไหวรอบตัวได้หมด เช่น มีใครมาใครไปก็จะรู้ ใครพูดวิพากษ์วิจารณ์ภายในบริเวณบ้าน ไกลจากห้องที่นอนป่วยอยู่ แม้จะไม่รู้ไม่เห็นก็รู้เรื่องที่พูดกันได้หมด และถ้าสังเกตดูนัยน์ตาของคนถูก บอบเข้าสิ่งจะพบว่านัยน์ตาดำเป็นสีเขียวเข้ม และเงาสะท้อนในตาดำที่เรียกว่าตุ้กตาจะกลับเอาหัวลง ไม่ยอมสบตากับผู้

คนป่วยที่บอบเข้าสิ่งมีสังเกตอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือจะมีก้อนขนาดเท่าลูกไข่เป็ดหรือไข่ไก่วิ่ง ไปมาอยู่ใต้ผิวหนัง มองเห็นเป็นลูกนูนขึ้นมาฉับพลัน เรื่องนี้เป็นเรื่องแปลกมาก เนื่องจากก้อนนูนๆ ที่ว่า นี้อาจวิ่งได้ เคลื่อนไหวได้ไปทั่วร่างกายหมดเสีย (ว่านโพล)^{๘๖} เสกจีไปที่ก้อนนี้มันจะวิ่งหนีหลบไปทาง นั้นทางนี้หมอมือต้องคอยจี้ไล่ให้จนมุม บางครั้งก้อนบอบจะเคลื่อนที่วิ่งไปหลบตามซอกตามหลืบของ ร่างกายหรือไปหลบอยู่ที่อวัยวะเพศ ถ้าหมอมือไม่รู้เท่าทันมักคิดว่าไล่บอบออกไปได้แล้วแท้ที่จริงมันยัง หลบมูมอยู่ภายในร่างกายนั่นเอง

ระหว่างที่บอบเข้าสิ่งคน ผู้เป็นบอบหรือเจ้าของบอบซึ่งอยู่ในบ้านเรือนของตนจะหลบๆ ซ่อนๆ อยู่แต่ในบ้าน จะไม่ออกมานอกห้องปรากฏกายอย่างเปิดเผย ใครมาหาหรือใครมาถามถึงจะ สั่งคนในบ้านว่าไม่อยู่ ทั้งนี้เนื่องจากคนเป็นบอบเจ้าของบอบจะมีความผิดปกติที่นัยน์ตา คือตาจะแดง ไปด้วยเส้นเลือดจนเห็นได้ชัด ด้วยเหตุนี้ จึงต้องหลบหน้าไม่กล้าให้ใครเห็น เพราะกลัวผู้อื่นจะรู้ว่า ตัวเองเป็นบอบ^{๘๗} อาการที่ถูกฝึบอบเข้านั้นแบ่งออกได้ ๓ ระยะ ดังนี้

(๑) ระยะเริ่มเข้า ระยะนี้ผู้ถูกเข้าจะเริ่มมีอาการมึนงง มึนชาตามตัว ตามมือเท้า อายากร้องให้ เห็นเป็นก้อนกลมๆ อาการหนาวสั่น เหนื่อยใจ อาจเห็นเป็นลิ่ง สุนัข แมว ไก่ หรือ เห็นเป็นคนที่ได้ บางคนเล่าว่าเหมือนมีคนมาเรียก แฉ่นหน้าอกหรือบางคนก็บอกว่าในระยะนี้ไม่มีอะไรเลยก็ได้ อาการต่างๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะมีอาการครบหมด บางคนอาจมีเพียง ๒-๓ อย่าง เท่านั้นก็ได้ อาการระยะนี้มักจะอยู่ไม่เกิน ๑ ชั่วโมง บางรายก็เป็นอยู่ประเดี๋ยวเดียวก็ได้

(๒) ระยะฝึเข้าระยะนี้เป็นระยะที่ฝึบอบได้เข้าสู่ร่างกายโดยสมบูรณ์แล้ว ความรู้สึก ของผู้ถูกเข้าจะค่อยๆ เปลี่ยนไปจากเดิม ฝึบอบเข้าไปอยู่ในคนได้หลายทางด้วยกันแต่เท่าที่ได้ศึกษา พบว่าที่เข้าบ่อยๆ ได้แก่ ๑. แขนหรือมือ โดยเฉพาะที่นิ้วมือ ๒. เท้า ๓. ตา ๔. จมูก ๕. หูนม การที่ จะทราบเข้าทางไหนนั้นเป็นความรู้สึกของผู้ถูกเข้าเอง ก่อนที่ถึงระยะไม่รู้สึกรู้สีกตัวเพราะบริเวณ

^{๘๖} ว่านโพลปลูกเสก หรือว่านถาชีสร้าง มีลักษณะหัวต้นใบคล้ายกับโพลธรรมาทุกอย่าง แต่ผิดแปลก กันที่พื้นใบสีเขียว มีสีขาวสลับกัน สรรพคุณ มีคุณานุภาพความศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์เหนือกว่าว่านโพลทุกชนิดใช้กิน เป็นยารักษาโรคได้ทุกชนิด กินและทาแก้คุณไสยอาถรรพณ์ทุกชนิด ใช้ขับภูติผีปีศาจ คนที่ถูกคุณไสยได้ทุกอย่าง และยังคงทนต่อศาสตราอาวุธในยุทธสงครามทุกชนิด ใช้กินหรือทานาติดตัวก็ได้ปลูกไว้กับบ้านเป็นสิริมงคล ป้องกัน อันตรายต่างๆ.

^{๘๗} นที ลานโพธิ์ และ เทพธนา ศิวบุตร, ตำรานฝึบอบ พระจุลหมา ชีอัมแมวดำ, หน้า ๒๑ - ๒๒.

สิ่งร่างคนที่ร่างกายไม่แข็งแรงหรือจิตใจอ่อนแออดทนเลือด ตับ ไต ไล่ พุง อาจถึงแก่ความตายได้ถ้ารักษาไม่ทันเวลา เมื่อหมอธรรมทำพิธีขับไล่ผีปอบให้ออกไปจากร่างคนป่วยหมอจะถามใครเป็นเจ้าของผีปอบโดยบีบบังคับให้ผีปอบบอกชื่อ ส่วนเจ้าของผีปอบจะหลบผู้คนเพราะกลัวคนอื่นจะรู้ว่าตนเองเป็นผีปอบ เพราะกลัวชาวบ้านมาขับไล่ให้ออกไปจากชุมชน ซึ่งชาวบ้านในชุมชนก็จะรู้กันว่าใครไปเรียนวิชาอะไรมาเพื่อจุดประสงค์อะไร แล้วรักษาไม่ได้ ผิดครู (ข้อห้าม) บางประการ พวกนี้ไปเรียนวิชาไสยศาสตร์ โดยเฉพาะวิชาเสน่ห์เมตตามหานิยมไว้ออกการเป็นปอบ แต่สังคมปัจจุบันเป็นยุคเทคโนโลยีการสื่อสารทันสมัยมองว่าเป็นสิ่งมกมายเชื่อถือไม่ได้เพราะไม่สามารถมองเห็นตัวผีปอบได้หรือผีอื่นๆ มีรูปร่างหน้าเป็นอย่างไร ส่วนทางวิทยาศาสตร์ก็ยังไม่สามารถพิสูจน์ว่ามีจริงหรือไม่สำหรับทำที่ทางพระพุทธศาสนาได้ปฏิเสธแต่อย่างใดแต่แสดงออกในลักษณะเป็นการเก้อกูลสงเคราะห์ด้วยการทำบุญแล้วกวาดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ผีทั้งหลายเชื่อว่าผีจะได้รับกุศลนั้น หากผีมาเบียดเบียนพระภิกษุหรือกลัวผีพระพุทธรูปเจ้าก็แนะนำวิธีป้องกันให้ผีกลับใจมีความเมตตา ให้สวดคาถารัตนสูตร และเมตตาสูตร โดยกล่าวไว้ท้ายบทที่ ๓

๓.๔ การประกอบพิธีกรรมขับไล่ผีปอบรวมทั้งผีอื่นๆ ที่เข้าสิงคน

ทางภาคอีสานมีความเชื่อเรื่องผีปอบมาเข้าสิงผู้คนในชุมชนของตนให้ได้รับความเดือดร้อนไม่มีความสุขในสังคม คือ ไม่เป็นอันทำมาหากินเพราะมัววุ่นวายอยู่กับอาการเจ็บป่วยของญาติพี่น้องแปลกประหลาดมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปไม่เหมือนคนเดิม แต่พออาการหายก็จะจำอะไรไม่ได้มีอาการงงๆ ไม่ว่าเกิดอะไรขึ้นกับตนเอง ต้องสอบถามคนใกล้ชิดเกิดอะไรกับตนเอง ชาวบ้านก็จะเกิดความหวาดกลัว เมื่อคนใกล้ชิดเกิดแบบนี้ก็จะนึกได้ว่าถูกผีปอบเข้าสิงแล้วก็จะเสาะแสวงหาผู้มีวิชาผู้ที่รักษาได้ คือ หมอธรรมที่เป็นฆราวาส หรือพระภิกษุ (ขจ้ำ คือ ผู้ที่ชาวบ้านเชื่อว่าสามารถติดต่อสื่อสารกับวิญญาณผีบรรพบุรุษได้) เพื่อนิมนต์หรือเชิญผู้มีวิชาประกอบพิธีขับไล่วิญญาณร้าย จับผีปอบ

๓.๔.๑ หมอธรรมทำพิธีกรรมขับไล่ผีปอบ หมอธรรม คือ คนมีวิชาที่จะมาปราบผีร้ายต่างๆ จะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาสก็ได้ เพื่อที่จะรักษาผู้ป่วยของหมอธรรมจะมีการประกอบพิธีกรรมโดยใช้เวทมนต์คาถาที่เรียนมาจากครูอาจารย์เป็นองค์ประกอบในการขจัดปัดเป่าโรคภัยอันเนื่องมาจากการกระทำของผี หรืออำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมดังกล่าวจะมีทั้งการทำน้ำมนต์ให้ผู้ป่วยอาบหรือกิน การขับไล่ผี การฆ่าผี เป็นต้น ส่วนหมอธรรมจะใช้วิธีการใดในการประกอบพิธีกรรมนั้น ขึ้นอยู่กับสาเหตุและอาการเจ็บป่วยของผู้ป่วยเป็นสำคัญ

เมื่อหมอธรรมได้รับการเชิญให้ไปรักษาผู้ป่วยไม่ว่าจะอยู่ใกล้ หรือไกลเพียงใดหมอธรรมยินดีและเต็มใจที่จะเดินทางไปรักษาเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ต้องปฏิบัติ วิธีเดินทางไปรักษาจะปฏิบัติดังนี้^{๘๙}

^{๘๙} วิเชียร พลหาญ, “หมอธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (ไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๔), หน้า ๔๕.

๑) การไหว้ครูอาจารย์ เมื่อเตรียมตัวและอุปกรณ์ในการรักษา เช่น ดาบ แส้ปะกำ อันเป็นอุปกรณ์สำคัญในการขับไล่ผี เสร็จแล้วหมอธรรมจะต้องไหว้พระระลึกถึงครูอาจารย์ที่ทั้งบูชา พร้อมทั้งกล่าวอันเชิญหรือขอพรจากครูอาจารย์ให้ไปช่วยเหลือ ประสบความสำเร็จในการรักษาผู้ป่วย^{๙๐}

๒) การเดินทางไปรักษา หลังจากไหว้ครูอาจารย์เรียบร้อยแล้วก็ออกเดินทาง ซึ่งอาจจะเดินทางไปด้วยตนเองหรือญาติผู้ป่วยจัดหาพาหนะมารับ การเดินทางอาจมีลูกศิษย์หรือผู้ช่วยร่วมไปด้วย เพื่อศึกษาวิธีการประกอบพิธีกรรมการรักษา หรือเพื่ออำนวยความสะดวกในระหว่างที่หมอธรรมประกอบพิธีกรรมรักษาผู้ป่วย^{๙๑}

๓) การตรวจและการวินิจฉัยเบื้องต้น เมื่อหมอธรรมไปถึงบ้านของผู้ป่วยแล้วจะตรวจและวินิจฉัยอาการเพื่อรักษาผู้ป่วยดังนี้

(๑) สอบถามญาติพี่น้องถึงความเป็นอยู่พร้อมดูอาการปัจจุบันของผู้ป่วย หมอธรรมที่มีความชำนาญและเคยรักษาผู้ป่วยมานานจะทราบสมมติฐานของโรคได้อย่างรวดเร็วและทราบว่าผู้ป่วยมีอาการป่วยในลักษณะใด ถ้าอาการเจ็บปวดป่วยเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในตัวผู้ป่วยเอง เช่น ร่างกายอ่อนแอ หรือเป็นโรคร้ายแรงที่ไม่มีทางรักษาให้หายได้ หมอธรรมจะแนะนำให้ปรึกษากับแพทย์แผนปัจจุบันหรือแพทย์แผนโบราณ ถ้าเจ็บป่วยเพราะถูกผีกระทำหรือถูกคุณไสย หมอธรรมก็จะดำเนินการรักษาในขั้นต่อไป

(๒) การทำพิธีเสี่ยงทาย เป็นการหาสาเหตุของการเจ็บป่วยและวิธีการรักษา โดยตั้งค้ายตามครูอาจารย์กำหนดไว้ ซึ่งค้ายของหมอธรรมแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน เช่น มีขัน ๕ ขัน ๘ ข้าว ไข่ ๑ ฟอง ผ้าชิ้น ๑ ผืน ผ้าขาว ๑ วา ขันหมากเบ็ง ๑ คู่ เป็นต้น เมื่อตั้งค้ายเสร็จแล้ว หมอธรรมจะยกค้ายขึ้นกล่าวคำมัสการพระรัตนตรัย คำชุมนุมเทวดา อธิษฐานเสร็จวางค้ายลงแล้วทำพิธีเสี่ยงธรรมหรือเสี่ยงกรรม ซึ่งทำกันอยู่ ๓ วิธีคือ

ก) การนั่งกรรม คือ นั่งสมาธิรำลึกธรรมหรือสาธยายธรรม หมอธรรมจะนั่งหลับตาบริกรรมคาถา สักครูใหญ่หมอธรรมจะลืมหัดขึ้นบอกความเป็นไปต่างๆ ตามที่ต้องการทราบ คือผู้ป่วยเป็นโรคอะไร และรักษาอย่างไรจึงจะหาย หมอธรรมบางคนอาจจะนั่งกรรมที่บ้านของตนเอง เมื่อตอนที่ญาติของผู้ป่วยไปพบที่บ้าน พร้อมกับสาเหตุของการเจ็บป่วย นัดแนะวันเวลาและเตรียมอุปกรณ์ที่จะประกอบพิธีรักษาหลังจากนั้นญาติผู้ป่วยจึงเดินทางกลับมาเตรียมพิธีที่บ้านตน

ข) การขึ้นกรรม หมอธรรมจะนำดอกไม้หรือเทียนเล็กอย่างละ ๑ คู่ ถือไว้ในมือที่ประนมหรือกำมือประสานระหว่างอกแล้วรำกรรม เมื่อกรรมจับมือจะเริ่มสั่นที่ละน้อยจนถึงสั่นไปทั้งกายเกือบเป็นนั่งกระโดด ปากหมอธรรมร่ายคาถาอาคมไปตัวก็สั่นไป ฝ่ายญาติผู้ป่วยหรือผู้ช่วยก็ตั้งคำถามที่ต้องการทราบ หมอธรรมก็ให้คำตอบจนเป็นที่พอใจ หมอธรรมก็เริ่มตัวสั่นค่อยๆ ลงจนกระทั่งยุติการขึ้นกรรม

ค) การเสี่ยงกรรม เป็นการเสี่ยงทายโดยถือหลักกรรมความน่าจะเป็นได้โดยใช้อุปกรณ์ต่างๆ เช่น ไม้ตีข้าว (ไม้สำหรับนวดข้าว) ไข่ เป็นต้น ซึ่งหมอธรรมจะใช้อุปกรณ์ใดนั้นขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของครูอาจารย์แต่ละคนได้กำหนดไว้ ก่อนที่จะเสี่ยงทายหมอธรรมจะบริกรรมคาถาและอธิษฐานกับอุปกรณ์นั้น และตั้งเงื่อนไขดังกล่าว

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

การเสี่ยงทายไม้นวดข้าวทำโดยให้สองคนจับไม้นวดข้าวคนละข้าง เมื่ออธิษฐานและตั้งเงื่อนไขแล้วไม้นวดข้าวจะเริ่มแกว่งหรือเหวี่ยงไปมากลางอากาศ ถ้าเงื่อนไขไม้นวดข้าวจะกระแทกลงกับพื้นทางด้านหน้า ถ้าไม่ใช่จะกระดอนกลับไปด้านหลัง ส่วนการเสี่ยงทายไข้ใช้วิธีโยนขึ้นไปกลางอากาศ เมื่อตกลงมากระทบพื้นแล้ว ถ้าไม่ใช่ไข้ก็จะไม่แตก ผลที่ได้จากการเสี่ยงทาย จะช่วยให้หมอธรรมมีแนวทางรักษาผู้ป่วยให้หายเป็นปกติ^{๙๒}

๔) พิธีกรรมรักษา เมื่อหมอธรรมเสี่ยงทายจนเป็นที่แน่ใจแล้วว่า ผู้ป่วยเป็นโรคอะไรและรักษาอย่างไรจึงจะหาย ถ้าเป็นอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยหมอธรรมจะบอกวิธีการรักษาให้หรือใช้พลังธรรมและเวทมนต์คาถารักษาให้หาย แต่ถ้าเป็นการกระทำของผีหรืออำนาจคุณไสยที่มีพลังเข้มแข็ง หมอธรรมก็จะประกอบพิธีกรรมรักษาตามวิธีของตน ดังนี้

(๑) การตั้งค้ายรักษา เมื่อทราบแน่ชัดแล้วว่าผู้ป่วยถูกผีทำหรือคุณไสยหมอธรรมจะตั้งค้ายตามที่ครูอาจารย์ของคนได้กำหนดไว้จนครบ เช่น ธรรมพระเจ้า ๕ องค์

ก) พระพุทธรูป ๕ พระองค์ หมายถึง พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ คือ พระกฤษณะ พระกัสสปะ พระโกนาคมน พระโคตม และพระศรีอริยเมตไตรย

ข) ชั้น ๕ ชั้น ๘ หมายถึง ศีลห้าและศีลแปด

ค) ขันหมากเบ็งซ้ายขวา ๑ คู่ หมายถึง เครื่องบูชาศีลห้าและศีลแปด

ง) ผ้าขาว ๑ วา หมายถึง ผ้าขาวที่ใช้สำหรับห่มบาตรในพิธีบวชนาค

จ) เทียนเล่มบาท ๑ คู่

ฉ) น้ำหอม ๑ ขวด

สิ่งของเหล่านี้เจ้าภาพหรือญาติผู้ป่วยจะต้องจัดเตรียมไว้ให้พร้อม ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ใบกล้วย ดอกไม้ ผ้าขาว เป็นต้น เมื่อเตรียมค้ายเสร็จแล้วจะนำไปตั้งไว้ที่ด้านตะวันออกของตัวเรือน คือ บริเวณที่โถงบนบ้าน พระพุทธรูปจัดวางไว้บนหิ้งพระ ส่วนสิ่งของที่เหลือจัดลงในถาดหรือพานวางไว้ข้างหน้าพระพุทธรูปและยกให้สูงกว่าพื้นกระดานโดยวางบนหมอนหรือฟูก นอกจากนี้ ยังอาจต้องเตรียมสิ่งของหรืออุปกรณ์อื่นสำหรับเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมรักษาโรคแต่ละอย่างแต่ละอาการ

(๒) การประกอบพิธีกรรมรักษาผู้ป่วย หมอธรรมจะประกอบพิธีกรรมของตนตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ก) หมอธรรมจะจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย เสร็จแล้วกล่าวคำสรรเสริญพระรัตนตรัย คำชุมนุมเทวดา และอธิษฐานขอให้ครูอาจารย์ได้อาช่วยเหลือขอจัดปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บและอำนาจอันชั่วร้ายทั้งหลาย

ข) หมอธรรมสวดคาถาธรรม และทำพิธีขับไล่ผีหรือคุณไสยให้ออกจากร่างกายของผู้ป่วย

ค) ให้ผู้ป่วยอาบหรือดื่มน้ำมนต์ เสร็จแล้วทำพิธีป้องกันไม่ให้ผีหรือคุณไสยหวนกลับมาทำร้ายอีก โดยใช้ด้ายผูกคอ ข้อมือ ข้อเท้าทั้งสองของผู้ป่วย ปิดยันต์รอบบ้านทั้ง ๔ ทิศและประตูเข้าบ้าน ส่วนรอบๆ บริเวณบ้านก็ขีดกรวดทรายเป็นการป้องกันอีกชั้นหนึ่ง

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๔๗.

ง) นำเครื่องเช่นผีไปทิ้งทางทิศตะวันตกนอกหมู่บ้าน หรือบริเวณทางแยกหรือทางแพร่ง ส่วนสิ่งของที่เป็นคุณไสยให้นำไปฝังที่ป่าช้า

(๓) การถอนคาย เมื่อผู้ป่วยหายและดำเนินชีวิตได้เป็นปกติแล้ว หมอธรรมก็จะไปทำพิธีถอนคายหรือ “ปลงคาย” ที่บ้านของผู้ป่วย คายที่ถอนแล้วจะนำมาบูชาครูอีกครั้งหนึ่ง ถ้าผู้ป่วยต้องการมอตัวเป็นลูกฝั่งคว้นเทียนเพื่อขอขึ้นอยู่ในความปกครองหรือ “ขึ้นของรักษา” ก็จะนำชั้น ๕ ชั้น ๘ มาที่บ้านของหมอธรรม หมอธรรมจะรับเครื่องคายแล้วนำไปบูชาบนหิ้งพระพร้อมกับกล่าวมอผู้ป่วยเป็นลูกฝั่งคว้นเทียนแก่ธรรมหรือครูอาจารย์ และขอให้ช่วยปกป้องคุ้มครองมิให้มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียนสืบไป

อนึ่ง ผู้ป่วยที่หมอธรรมรักษาให้หายแล้วจะให้คำตอบแทนหรือ “ค่าสมนาคุณ” ตามสมควร ซึ่งคำตอบแทนนี้หมอธรรมมิได้เรียกร้องจากผู้ป่วยแต่ประการใด นอกเหนือไปจากเครื่องคายบูชาครูเท่านั้น เพราะถือว่าตนได้ปฏิบัติตามหน้าที่และสัญญาที่ให้ไว้กับครูอาจารย์แล้ว

(๔) วิธีการรักษาผู้ป่วย เมื่อทราบสาเหตุของการเจ็บป่วยดังที่ได้กล่าวแล้ว หมอธรรมจะประกอบพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยตามสาเหตุต่างๆ ดังนี้

ก) การรักษผู้ป่วยเนื่องมาจากการกระทำของผีต่างๆ เมื่อทราบว่าผู้ป่วยเจ็บป่วยเนื่องมาจากการกระทำของผีต่างๆ เช่น ผีแม่เชื้อ ผีปู่ย่า ผีโรนา ผีบรรพบุรุษ ผีตาแฮก ผีปอบ เป็นต้น หมอธรรมก็จะประกอบพิธีกรรมรักษาอาการผู้ป่วย จากการกระทำของผีแต่ละประเภท วิธีการมี ดังนี้

ข) เตรียมอุปกรณ์ประกอบพิธี คือ กระทงกาทกล้วยสามเหลี่ยมภายในบรรจุข้าวดำ ข้าวแดง อาหารคาวหวาน หมาก ๒ คำ และบุหรี ๒ มวน

ค) ตั้งคายรักษาตามที่ครูอาจารย์ของตนกำหนดไว้

ง) บริกรรมคาถาเป่าแก้กำเนิด และทำพิธีควัดข้าวคือ การใช้ข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนขนาดเหมาะมือ จิ้มไล่ไปตามร่างกายของผู้ป่วยจากศีรษะลงไปจนถึงปลายเท้า ปากก็กล่าวว่า “นะเคลื่อน โมคาย นะสูญหาย โมสูญถอน แม่ลุ่มแม่เทิง แม่ไท้ แม่ยน ภูเห็นมึงละ ภูเห็นมึงแล้ว พุทธสัจจาดอกไป ธัมมธัมมสัจจาดอกไป สังฆสังฆสัจจาดอกไป ละหุนละหาย นะโมพุทธายะ”

(๕) ผูกข้อมือให้แก่ ผู้ป่วย เพื่อป้องกันไม่ให้ผีแม่เชื้อกลับมารบกวนผู้ป่วยอีกเป็นเสร็จพิธี

(๖) ผีดีหรือผีให้คุณ เป็นผีที่ให้ความคุ้มครองผู้คนและทรัพย์สิน หากผู้คนปฏิบัติต่อผีไม่ดีหรือไม่ล่วงละเมิดเข้า ก็เกิดความเดือดร้อนหรือเจ็บป่วยได้ เมื่อผู้ป่วยถูกผีเหล่านี้เข้าสิง จะมีอาการเซื่องซึม ผิดปกติ ตาแข็งกระด้าง หรือพูดเพ้อเจ้อไร้สาระ เช่น ผีปู่ตา ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ผีตาแฮก ผีประจำธรรมชาติอื่นๆ วิธีการมีดังนี้

(๗) เตรียมอุปกรณ์ประกอบพิธี เช่น ด้ายสายสิญจน์ ชันน้ำมันต์ ดอกไม้ เทียน กระทงกาทกล้วย ตามที่หมอธรรมกำหนด พร้อมด้วยเครื่องเช่นผี มีข้าวดำ ข้าวแดง อาหารคาวหวาน หมาก พลุ บุหรี เป็นต้น

(๘) ตั้งคายรักษาที่ครูอาจารย์ของกำหนดไว้

(๙) เจรจากับผีถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยและวิธีการแก้ไข แล้วให้ญาติผู้ป่วยไปดำเนินการตามที่ต้องการ เช่น การขอขมา บวงสรวง บังสุกุล และถวายพวงมาลัย เป็นต้น^{๙๓}

^{๙๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘-๕๒.

๕) ทำน้ำมันตีให้ผู้ป่วยอาบหรือตี เสกฝ้ายผูกคอ ข้อมือ และข้อเท้าของผู้ป่วยเพื่อป้องกันมิให้ผีมาทำร้ายอีกเป็นเสร็จพิธี

สำหรับผีร้ายหรือผีเลว เป็นผีที่ไม่มีให้ตีแก่ใคร นอกจากให้ร้ายอย่างเดียววิธีทำร้ายก็แลบลั่นปลิ้นตาหลอก หรือไม่ก็สำแดงรูปให้น่าเกลียดน่ากลัว คนเห็นจะได้ตกใจกลัว เจ็บไข้ หัวโกรธ ผีพวกนี้ได้แก่ ผีเปรต ผีตายโหง ผีห่า ผีป่า เป็นต้น วิธีการปิดเปาทางไสยศาสตร์มากกว่าการเซ่นไหว้ บวงสรวงเหมือนผีดีหรือผีมีคุณ เพราะผีพวกนี้ไม่มีอำนาจและไม่มีอะไรจะให้ได้ตามความปรารถนาของตน^{๙๔}

๖) ผีร้าย อีกจำพวกหนึ่ง ได้แก่ ผีปอบ เป็นผีที่เกิดจากผู้เรียนคาถาอาคมแล้วปฏิบัติตามข้อห้ามหรือชะล้าไม่ได้ หรือเป็นโดยสายเลือดซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ส่วนฮ่าก้อมเป็นผีที่ผู้มีวิชาอาคมเลี้ยงไว้สำหรับให้ไปทำร้ายศัตรูหรือทำร้ายผู้คนเพื่อเรียกร้องค่ารักษาพยาบาล เมื่อถูกผีเหล่านี้เข้าสิง จะแสดงอาการผิดปกติ เช่น ตาแข็งกระด้าง กินอาหารมูมมานไม่เลือก หรือแสดงอาการก้าวร้าว เป็นต้น มีวิธีการดังนี้

(๑) เตรียมอุปกรณ์ เช่น ด้ายสายสิญจน์ ชันน้ำมันต์ ดอกไม้ เทียน หม้อดิน กระบोकไม้ไผ่ และสิ่งของอื่นๆ ตามความจำเป็นที่หมอธรรมต้องการ

(๒) ทำน้ำมันต์และเสกฝ้ายผูกคอ ข้อมือ และข้อเท้า เป็นการผูกผีเสร็จแล้วถามผีว่าเป็นใคร มาจากไหน และต้องการอะไร เมื่อทราบความต้องการแล้วก็ให้ญาติผู้ป่วยดำเนินการตามที่ผีต้องการ อาบน้ำมนต์ เสกปูนกินหมากทำฝ้ามือและฝ่าเท้าเพื่อป้องกันผี เป็นการเสร็จพิธี ถ้าผีแข็งไม่ยอมออกจากร่างกายของผู้ป่วย หมอธรรมจะทรมานด้วยการเขี่ยจนถึงที่สุด เมื่อไม่เป็นผลก็จะดำเนินการในขั้นต่อไป คือไล่เข้าหม้อแล้วฝัง หรือฆ่าให้ตายโดยการเผาไฟ

(๓) การฝังผี อุปกรณ์มีหม้อดิน ๑ ใบ ภายในบรรจุด้ายข้าวสุก ๑ ก้อน ถ่าน ๑ ก้อนไข่ ๑ ฟอง พาทวาน ๔ พา ปุยนุ่นและเนื้อสด ใช้คาถาเรียกผีเข้าหม้อดังนี้ “ปัจจา วิ ปุ ลัง” ๓ จบ แล้วต่อด้วย “นโมตัสสะ” จบแล้วโกนผมผู้ป่วยใส่ลงไปในหม้อปิดด้วยผ้าขาวลงยันต์ จากนั้นก็นำไปฝังในป่าช้า

(๔) การเผาผี อุปกรณ์กระบोकไม้ไผ่และเครื่องเซ่นเซ่นเดียวกับการการฝังผี ใช้คาถาเรียกผีเข้ากระบोकไม้ไผ่ ปิดด้วยผ้าขาวลงยันต์ แล้วนำไปเผาที่ป่าช้า หรือทางสามแพร่ง หรือบริเวณใต้ต้นโพธิ์แห่งใดแห่งหนึ่ง ก่อนเผาให้สวดอนิจจาเป็น สวดอนิจจาตาย และแข่งด้วยคาถาธรรมดังนี้ กุสะลาธัมมา มิงทำมาฉันใด กุทำให้ฉันนั้น อะกุสะลาธัมมา มิงทำมาฉันใด กุทำให้ฉันนั้น อะพะยะคะ ตาธัมมา มิงทำมาฉันใด กุทำให้ฉันนั้น เสร็จแล้วรวดน้ำให้แก่ปอบ เป็นเสร็จพิธี^{๙๕}

๗) การไล่ผีปอบและพิธีกรรมการป้องกันผีปอบ การขับไล่ผีปอบให้ออกไปจากร่างโดยหมอผีนั้นมียุทธวิธี เช่น ใช้วานไพเสกไล่จีไปตามก้อนนูนที่เคลื่อนไหวได้ดังกล่าวมาแล้ว ก้อนนูนเลื่อนไปที่ใดก็จะใช้สายสิญจน์มัดไล่ตามไป แต่ก้อนอื่นหมอผีจะมัดด้ายสายสิญจน์ลงอาคมที่ข้อมือข้อเท้าเป็นเบื้องต้น การทำเช่นนี้คือการกักขังปอบไว้ไม่ให้มันหนีออกจากร่างไปก่อน เพราะหมอผีต้องเค้นเอาความจริงให้ได้ว่า ปอบนั้นเป็นใคร อยู่ที่ไหน หรือใครใช้ให้มาเข้าสิงร่างกาย^{๙๖}

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒ - ๕๓.

^{๙๖} นที ลานโพธิ์ และ เทพนภา ศิวบุตร, ตำนานผีปอบ พระจุลหมา ชีอุ้มแมวดำ, หน้า ๒๒.

๘) หลังจากมัดข้อมือข้อเท้าไว้แล้ว จึงจะเริ่มใช้วานไพลจี้ไล่ให้ไปอยู่ที่จุดที่หนีไม่ได้อีกต่อไป เช่น ไล่ไปอยู่ที่ปลายแขน หมอผีก็จะมัดต้นแขนหรือข้อศอกไว้ป้องกันไม่ให้بوبหนีย้อนกลับไปที่ตัวได้อีก เมื่อก่อนนูนจนมุมยังจุดใดจุดหนึ่งหมอผีก็เอววานไพลจี้ยังจุดนั้น อานาภาพของวานไพลเสกจะทำให้بوبได้รับความเจ็บปวดทรมานกระทั่งทนเจ็บอยู่ไม่ไหว ต้องร้องโอดโอยออกมา หมอผีก็จะสอบถาม ถ้าبوبยังดื้อไม่ยอมรับสารภาพง่าย ๆ หมอผีก็จะใช้อาคมบีบเค้นทรมานให้เจ็บปวดทรมานหนักยิ่งขึ้น จนต้องยอมสารภาพว่าเป็นใคร มีชื่ออย่างไร^{๙๗}

๙) หมอผีที่เก่งๆ ก็จะเข้ามาที่บ้านผู้ถูกبوبสิ่งอย่างเงียบๆ แล้วจู่โจมเข้าถึงตัวผู้ป่วยอย่างรวดเร็ว เพื่อใช้ด้ายสายสิญจน์มัดขังبوبเอาไว้ก่อน เป็นการป้องกันไม่ให้بوبฉวยโอกาสหนีไปได้ เพราะหมอผีเก่งๆ บอบจะกลัวเกรงมาก^{๙๘}

๑๐) นอกจากจะใช้วานไพลเสกขับไล่ หมอผีบางคนจะใช้หว่านหรือไม้เรียวเขี่ยนตีผู้ป่วย เขาถือว่าไม่ได้ทำร้ายผู้ป่วย แต่เป็นการเขี่ยนبوبให้เจ็บปวดกลัวเกรง หากเป็นبوبสิ่งจริงๆ แม้จะเขี่ยนตีผู้ป่วยจนผิวหนังเป็นรอยห้อเลือดแต่รอยเหล่านี้จะหายไปทันที เมื่อبوبถอนออกไปจากร่าง แต่ในกรณีเช่นเคยเกิดเรื่องเป็นคดีความมาแล้ว เนื่องจากผู้ป่วยไม่ได้ถูกبوبสิ่ง หากป่วยจริงหรือป่วยเป็นโรคจิตประสาท หมอผีเป็นผู้มีวิชาอาคมไม่เก่งเลยเขี่ยนตีผู้ป่วยอย่างรุนแรง คิดว่าبوبแข็งขึ้นต่อสู้ไม่ยอมแพ้ ทำให้ผู้ป่วยได้รับอันตรายบาดเจ็บสาหัส และบางรายถึงกับเสียชีวิตไปเลยก็มีญาติพี่น้องผู้ป่วยเสียชีวิตเอาเรื่องกับหมอผี โดยแจ้งความกับตำรวจให้ดำเนินคดีในข้อหากระทำให้ผู้อื่นเสียชีวิตด้วยความประมาท^{๙๙}

๑๑) นอกเหนือจากสองวิธีดังกล่าว การไล่بوبที่เข้ามาสิงคนยังมีอีกหลายวิธีตามแต่หมอผีจะกำหนดขึ้น เช่น ใช้พริกแห้งเผาไฟรมผู้ป่วย ใช้สัตว์น้ำเกลียดประเภทจิ้งจก ตุ๊กแกเกาะเนื้อตัวผู้ป่วย ในกรณีหลังนี้มักจะใช้กับผู้ป่วยที่เป็นผู้หญิง อีกวิธีหนึ่ง ในการไล่بوبโดยหมอผีที่มีวิชาอาคมเก่งๆ จะเอาหม้อดินมาครอบศีรษะผู้ป่วย หม้อดินนี้ใช้หุงต้มใช้งานมาแล้ว จนมีเขม่าควันไฟหรือมีนมหม้อจับกันดำหนา จากนั้นหมอผีจะมีดหมอขูดดินหม้อสีดาออกครึ่งหนึ่ง โดยสมมติว่าหม้อดินเป็นศีรษะ บอบดินหม้อเป็นผม เมื่อกระทำเช่นนี้แล้วคนที่بوبหรือเจ้าของبوبจะอยู่ที่ไหนก็ตาม ผมบนศีรษะจะร่วงหลุดหายไปครึ่งศีรษะคล้ายกับถูกโกน เส้นผมแห้วหายไปครึ่งหนึ่ง เท่ากับเป็นการประจานตัวเองว่าเป็นبوب^{๑๐๐}

สรุป การประกอบพิธีกรรมไล่ผีبوبของหมอธรรมทั่วไปทำของคนภาคอีสานที่ได้ร่ำเรียนมาจากครูบาอาจารย์ทางภาคอีสานจะใช้พิธีกรรมนี้มากกว่าวิธีอื่นๆ เพราะมักมีข่าวอยู่บ่อยๆ ที่สำคัญใช้หว่านหรือไม้เรียวเขี่ยนตีผู้ป่วย หรือใช้พลจี้ตามร่างกายผู้ป่วย สำหรับการเขี่ยนตีด้วยหว่านหรือไม้เรียวทำให้ผู้ป่วยมีอาการบวมและรอยฟกช้ำตามร่างกายถ้าผีبوبเข้าสิงจริงๆ ก็ไม่เป็นไร ผู้ป่วยก็จะหายเป็นปกติได้เอง ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ปกติสุข ถ้าหมอธรรมไม่เก่งไม่ค่อยมีประสบการณ์

^{๙๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓-๒๔.

การรักษาคนป่วยถูกผีปอบเข้าสิงก็จะไล่ไม่ออกก็ต้องยอมแพกลับไป ญาติพี่น้องก็จะเสาะแสวงผู้มีวิชาเก่งๆ มาทำพิธีไล่ให้

กรณีที่ผู้ป่วยไม่ได้ถูกผีปอบเข้าสิงจริงเป็นการเจ็บป่วยเพราะโรคอย่างอื่นหมอผีเข้าใจผิดคิดว่าผีปอบเข้าสิงการเขียนต์ผู้ป่วยก็เป็นการซ้ำเติมให้ผู้ป่วยมีอาการหนักกว่าเดิมหรืออาจถึงตายได้ บางรายก็มีการแจ้งความดำเนินคดีข้อหาทำร้ายร่างกายกับหมอที่มารักษาที่มี หรือหมอที่เห็นแก่อาณิสไม่รู้จริงว่าใครเป็นผีปอบพูดชักนำชาวบ้านเป็นการกล่าวหาว่า คนนั้นคนนี้เป็นผีปอบเป็นการพูดจาเลื่อนลอยไม่มีหลักฐานเพียงแต่คนนั้นมีพฤติกรรมแปลกๆ เช่น เลี้ยงหมาดำ เลี้ยงลิง หรือเจ็บป่วยเก็บตัวเงียบๆ อยู่แต่ในบ้านไม่ค่อยไปไหนมาไหนเข้าสังคมชุมชนก็จะถูกคาดเดาเอาเองจากความรู้สึกส่วนตัวว่าคนนั้นเป็นผีปอบ หรือเป็นการพูดจากลั่นแกล้งใส่ร้ายว่าเป็นผีปอบก็จะทำให้คนนั้นอยู่ในชุมชนหมู่บ้านนั้นไม่ได้อีกต่อไปต้องย้ายออกไปที่อื่นเพราะทนอยู่ไม่ได้คนในชุมชนรังเกียจหรือลงประชามติขับไล่ออกจากหมู่บ้าน จนกระทั่งมีการตั้งเป็นหมู่บ้านผีปอบเพราะไม่สามารถกลับเข้าไปอยู่หมู่บ้านเดิมได้อีก บางรายถูกรื้อทุบบ้านทิ้งก็มี หรือกรณีหมู่บ้านหนองหาน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผีปอบต้องย้ายออกจากหมู่บ้านไปขออาศัยหมู่บ้านของบาทหลวงผู้เผยแผ่ศาสนาคริสต์ โดยผู้ที่เข้าไปขออยู่อาศัยหมู่บ้านนี้ต้องเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์และต้องจ่ายเงินสามหมื่นบาท ต่อคน ซึ่งถ้ากรณีอย่างนี้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกระทำคนในชุมชนภาคอีสานแล้วถือว่าไม่ได้รับความยุติธรรมจากกฎหมายของบ้านเมืองและไม่ได้รับความคุ้มครองจากเจ้าหน้าที่ของรัฐถือว่าเจ้าหน้าที่ของตำรวจและฝ่ายปกครองท้องถิ่น เป็นผู้มีส่วนในการดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เป็นผู้ใช้อำนาจทางกฎหมายคอยดูแลคนในสังคมให้อยู่ในระเบียบ และปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชน ซึ่งความเชื่ออย่างนี้ทำให้เกิดเป็นปัญหาของสังคมเพราะทำให้คนอื่นได้รับความทุกข์เดือดร้อนและยังเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลด้วย แต่นั่นก็เป็นเพราะมาจากความเชื่อเรื่องผีปอบที่มีอิทธิพลต่อจิตใจธรรมชาติของมนุษย์จะกลัวความตายยังเป็นสิ่งมีอำนาจลึกลับมองเห็นไม่ตัวตนความกลัวทำให้มีพฤติกรรมอย่างนั้น เพื่อหาทางออกจากความกลัวให้กับตนเองจึงทำให้ขาดปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ ทำให้ขาดเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

๓.๔.๒ หลวงพ่อเมี้ยน พุทธศิริ วัดโพธิ์กบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กรณีของหลวงเมี้ยนปราบผีปอบ มีคนจีนถูกผีปอบเข้าสิง ญาติพี่น้องได้มาขอความเมตตา ท่านขอให้ท่านเล่าให้ฟังว่า คนจีนผู้นั้นนอนซึมเซาทั้งวัน โดยมีได้เจ็บไข้ได้ป่วยและเรียกกินแต่ของสดของคาว ดิบๆ สุกๆ ที่ยังมีเลือดอาบขโสมอยู่ ซึ่งคนผู้นี้ไม่เคยประพฤติมาก่อนร่างกายก็ซูบผอมซีดเซียวลงทุกวันจนหวั่นกันว่าอีกไม่นานคงตายแน่ๆ คนจีนเป็นร้านขายไข่ให้ญาติทุบไข่ดู ไข่เน่าทั้งกระจาด

หลวงพ่อบ้านของผู้ป่วย แล้วสั่งให้ไปหา “ไข่ม” มาใบหนึ่ง (ไข่ม คือไข่ที่ฟักเป็นตัวไม่ได้เพราะไม่มีเชื้อ) จากนั้นหลวงพ่อก็ให้เอาคนป่วยนอนราบกับพื้น ปอบซึ่งสิงอยู่ในร่างแสดงท่ากราดเกรี้ยวอึดสู้เหมือนกัน

ทว่าหลวงพ่อก็ได้ไล่ใจ ท่านก็เริ่มตรวจดูว่าปอบแฝงอยู่ตรงไหน ถ้าอยู่ตรงแขนก็เอาไข่มวางดักไว้ที่ฝ่ามือ ถ้าอยู่ตรงเท้าก็วางดักไว้ที่ปลายเท้า หรือถ้าอยู่หน้าอกจะดักไข่มไว้ที่หน้าอก จากนั้นจึงใช้พลึงอาคมขับไล่ให้วิญญาณร้ายเข้าไปในไข่

หลวงพ่อเมี้ยนอธิบายว่า การใช้ไขมาประกอบในการขับไล่ปอบหรือวิญญาณร้ายให้ออกจากร่างผู้ถูกสิง เพราะวิญญาณชั้นต่ำพวกนี้มีแต่ความหิวโหยเป็นพื้น และชอบของสดของขาว การใช้ไขมาล่อจึงเท่ากับเอาของชอบมาล่อ การขับไล่ก็ง่ายขึ้นและที่ต้องใช้ “ไขลม” เพราะไขลม “ไม่มีตัวเกิด” เมื่อวิญญาณปอบเข้าไปอยู่ในไข จึงไม่ทำให้วิญญาณซ้อนวิญญาณหรือให้วิญญาณหนึ่งเข้าวิญญาณหนึ่ง ซึ่งจะเป็นการสร้างเวรผูกกรรมสืบต่อกันไปอีก เมื่อปอบเข้าไปอยู่ในไขซึ่งห่อหุ้มไว้ด้วยพลังแห่งอาคม มันก็ไปไหนอีกไม่ได้ ประหนึ่งถูกคุมขังไว้ฉนั้น

สำหรับพ่อค้าคนจีนรายนี้ หลวงพ่อเมี้ยนใช้ไขหลายใบสกัดทางออกไว้ทุกจุด เรียกว่า ไม่เปิดให้มีทางหนีรอดไปได้ แล้วท่านก็ใช้มีดหมอค่อยๆ ไล่อย่างใจเย็น

ระหว่างทำการไล่ปอบออกไป คนป่วยได้ร้องโอดโอยโหยหวนประหนึ่งได้รับความเจ็บปวดอย่างแสนสาหัสตลอดเวลา

หลวงพ่อบอกว่ามันดื้อดั่งไม่ยอมออก ต้องใช้เวลานานพอสมควรกว่าคนป่วยจะเจ็บเสียน และนอนหลับไปด้วยความอ่อนเพลีย หลวงพ่อเมี้ยนจึงได้นำไขทั้งหมดใส่บาตรซึ่งใส่น้ำไว้แล้ว

เป็นที่น่าอัศจรรย์ก็คือ ในจำนวนไขทั้งหมด มีไขใบหนึ่งเคลื่อนไหววิ่งวนไปรอบๆ บาตร เหมือนเป็นสิ่งมีชีวิต หลวงพ่อเมี้ยนหยิบไขใบนั้นขึ้นมากล่าวว่าปอบมันหนีเข้าไปอยู่ในไขใบนี้แล้ว ส่วนไขใบอื่นๆ ให้นำไปทิ้งเสีย

ส่วนพ่อค้าคนจีน เมื่อลืมตาตื่นได้สติขึ้นมาอีกครั้ง มีอาการมึนงงสงสัยว่าทำไมถึงมีคนมาอยู่เต็มบ้านและยังมีหลวงพ่อเมี้ยนมาอยู่ด้วย หลังจากญาติได้เล่าให้ฟังว่าเกิดอะไรขึ้น พ่อค้าคนจีนได้ก้มกราบหลวงพ่อด้วยความปิติ

เขาเล่าว่าจำอะไรไม่ได้เลย ไม่รู้ตัวแม้แต่จะได้อะไรลงไปยัง มีความรู้สึกได้ผล็อยหลับไป แล้วก็มารู้สึกตัวตื่นอีกครั้งหลังจากหลวงพ่อเมี้ยนไล่ปอบออกไปแล้ว

หลวงพ่อเมี้ยนเมตตาเล่าให้ว่าฟังในภายหลังอีกว่า นอกจากวิธีตรวจสอบว่าปอบเข้าไปอยู่ในไขด้วยวิธีให้มันแสดงอาการวิ่งวนในบาตรใส่น้ำแล้ว ยังมีอีกวิธีคือ นำไขทั้งหมดไปต้มให้สุก ถ้าไขใบไหนไม่สุก แสดงว่าปอบอยู่ในไขใบนั้นหากทุบไขให้แตกไขขาวไขแดงจะเน่าเหม็นดำคล้ำมีกลิ่นเหมือนศพเน่าไม่มีผิด

สำหรับไขที่มีปอบถูกขังไว้ให้นำไปฝังไว้ในสถานที่ซึ่งไม่มีการขุดและต้องฝังลึกๆ เพื่อป้องกันไม่ให้ออกอาละวาดอีก จนกว่าวิญญาณปอบจะสิ้นเวรไปผูกติดตามยถากรรมของเขา

หรือถ้าเป็นกรณีที่ผู้มีวิชาอาคมเลี้ยงปอบไว้ใช้งาน การทำลายมิให้ปอบหลุดไปอาละวาดตามคำสั่งของผู้ใช้ภุมยาคมนับว่าคุ้มค่านั่น ก็คือเวลามีการเผาศพ ให้เอาไขซึ่งขังปอบไว้ใส่ลงไปในเผาด้วยอำนาจของปอบก็จะมอดไหม้ไปเท่ากับปลดปล่อยวิญญาณให้เป็นอิสระ ไปผูกติดตามกรรมของตนต่อไป^{๑๐๑}

สรุป กรณี หลวงพ่อเมี้ยนปราบผีปอบ โดยการใช้ไขล่อให้วิญญาณผีปอบเข้าไปอยู่ในไข แล้วนำไปฝังหรือเผาทำลายเพื่อปลดปล่อยวิญญาณให้เป็นอิสระไปเกิดในภพภูมิใหม่ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ไม่ทำร้ายร่างกาย ผู้ป่วยถูกผีปอบเข้าสิงเป็นวิธีการรักษาที่ปลอดภัยส่วนการไล่ผีปอบออกหรือไม่ออก

^{๑๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗ - ๔๐.

หรือจับได้เพื่อไม่ให้วิญญาณร้ายเที่ยวไปทำร้ายคนอื่นได้อีก วิธีการเป็นสิ่งสำคัญเมื่อพระภิกษุทำพิธีรักษาย่อมมีความเมตตาในเบื้องต้นคิดที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันให้พ้นทุกข์จากภัยเบียดเบียนของผีปอบถือว่าเป็นทำกุศลอย่างหนึ่งในบุญกริยาวัตรอุสสภ ส่วนการจะได้ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชำนาญวิธีการขับไล่ผีปอบ ซึ่งผู้ที่ถูกผีเข้าสิงย่อมทราบซึ่งเชื่อถือศรัทธาในตัวบุคคลผู้ให้ความช่วยเหลือตน อย่างหนึ่งที่เชื่อถือได้คือพระภิกษุเป็นผู้ทรงศีลไม่โกหก ไม่มีเจตนาให้ร้ายต่อผู้อื่น ซึ่งทำที่พระพุทธศาสนาก็มิได้ปฏิเสธเรื่องผีแต่อย่างใด

๓.๔.๓ พระครูประสุตธรรมสุนทร เป็นการทำพิธีรักษากันและกันและการขับไล่ผีปอบ สำหรับค่าคายครู (รักษากัน) ป้องกัน เจ้าคณะตำบลดอนสมบูรณ์ เจ้าอาวาสวัดดอนยานาง ตำบลดอนสมบูรณ์ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.๐๘๔-๔๑๙๔๓๙๕ มีรายละเอียด ดังนี้

- ๑) ขันธห่า ใช้ ๕ ขัน
- ๒) ขันธแปด ใช้ ๘ ขัน ทำเป็นสวดยทุกขัน
- ๓) เทียนหนักบาท ๑๐ เล่ม
- ๔) เทียนหนักสองบาทห้าสิบ ๒ เล่ม (เทียน ๕ บาทแบ่งเป็น ๒ เล่ม)
- ๕) ขันธหมากเบ็ง ๖ คู่
- ๖) บุหรี่ ๖ ซอง
- ๗) ดาบ ๒ เล่ม
- ๘) มะพร้าว ๗ แฉง
- ๙) มะนาว ๗ ลูก
- ๑๐) น้ำมะนาวครึ่งแก้ว+น้ำมะพร้าวครึ่งแก้ว
- ๑๑) ผ้าขาว ๗ วา (ผืน ละ วา)
- ๑๒) ผ้าไตรจีวร ๑ ไตร
- ๑๓) ไม้มะขามทำเป็นหลัก ๘ หลัก สูง ๒ เมตร (ถาก ๑ ด้านเพื่อเขียนยันต์)
- ๑๔) ไม้ไผ่ ๘ หลัก สูง ๒ เมตร
- ๑๕) กระบอกไม้ไผ่,ผ้าขาวปิดปากกระบอก,ด้ายมัด อย่างละ ๖๐ ชุด
- ๑๖) ไม้ทศกัณฐ์ ๘ คู่
- ๑๗) โองน้ำพระพุทธรณ์ ๑ ใบ

หมายเหตุ ทำพิธีในวันอังคาร เทียนทุกอย่างต้องทำจากขี้ผึ้งแท้ ใช้ประมาณ ๒ กิโลกรัมๆ อันละประมาณ ๘๐๐ บาท พระครูประสุตธรรมสุนทร เรียนธรรมตั้งแต่บวชพรรษาแรก วันที่ ๒๑ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๖ ที่วัดสว่างโนนสูง กับอาจารย์ หลวงพ่อนา ใช้เวลาเรียน ๖-๗ ปี จึงยกครูยกคาย ช่วงเรียนท่องอยู่ประจำจนเจ้าปู่บ้านมาเข้าฝันบอกว่าอย่าท่องหลายกลัว

คำอาราธนาธัม (ไหว้พระเสร็จแล้วจึง อาราธนาธัม) อโหมกาสัง นะ ติ ภิทาอิสาละโส พะยานะโรพุทสาทาระนะพุพะโสหัง พุทังบังเกิดพระเจ้าเปิดโลก พระอะระหังนะจำเป็น โมบังเกิด พระเจ้าองค์ประเสริฐเปิดโลกพะตะถานะโมพุทธาณะตั้งไว้กระหม่อม โมตั้งไว้ค่อ พุทธตั้งไว้หน้าอก ธาตั้งไว้กระหม่อม ยะตั้งไว้หน้า สังกอยู่หลังทั้ง ๗ พระองค์ ลงมารักษาข้าพเจ้าข้าพเจ้า

อาราธนาพระพุทธเจ้า พระอัมมะเจ้า พระสังฆมะเจ้าทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น จงเสด็จลงมา ตั้งไว้ในหัตถะ ยังหัวใจแห่งผู้ข้านี้ เทอญ ฯ

ขะล่ำ (ข้อห้าม) ๑. ห้ามกินลาบเลือด ๒. ห้ามดื่มสุรา ๓. ห้ามผิดลูกเมีย (กาเมสุมิจจา จาราเวรมณี) ถ้าผิดข้อดีจะทำให้เสียชีวิต ๔. ห้ามกินเนื้อ ๑๐ อย่าง ๑.) มนุษย์ ๒.) ช้าง ๓.) ม้า ๔.) สุนัข ๕.) งู ๖.) ราชสีห์ ๗.) หมี ๘.) เสือดาว ๙.) เสือดำน้ ๑๐.) เสือโคร่ง ๕. ห้ามลอดราวผ้าลวดหนาม (ให้ข้ามเอา) ไตถุน (ถ้าจะลอดต้องหาผ้าคุมหัวถ้าไม่คุมผ้าต้องกลับทางเดิม)

คาถาเชิญเจ้าเข้าทรง

มะหา มะหิทธิ พุทโธ โลกะนาถัง เอหิรักขา

มะหา มะหิทธิ อัมโม โลกะนาถัง เอหิรักขา

มะหา มะหิทธิ สังโฆ จะ เทพานัง มะอะอุ สุนามะ รูปิง มะอะมา อุมามา (ขอเชิญชื่อเจ้า.....) มานี้ มามา

บทธัมมบังธาคู

นะโมพุทธานะ มะมะอะอุ สุพุทะอาสุปิสาปี อะอุเอวิกะ นะมะคะติ สีกะตะนะกะตัง นะวะกาสิเนการะเทสา นะกะวาปะชาริติปิอิ นะวะการิสสา มะพุอะนุตะโลยาสิโนสุ มะยุโตจาโส นามะกาว่า ปาชาริติ ปะอินาวา จามุพุอะนุตะโลปัสสันโต อาณุสะโส สาโส พะคะวา ฯ

บทบังคับผี

วังทัยลุตตุดะทาลาด ชะวิชัยพะนะลอด สุตยอดสอดคัตรู นันตาสุขัง ฯ

บทบังคับผีได้หมดทุกสิ่งทุกอย่าง

อิสวาสุสัสมัตตะสัสมัตตา สาเลจานักเขวะ พะภูเตมะหันทะวาอุตัง เหตุอะปะสัสมปะโกกุมฯ มะโลกุมฯ มะเล มะหันทะวา ฯ

อิ ระ ชา คะ ตะ ระ สา, ตี หัง จะ โต โร ถิ นัง, ปี สัม ระ โล ปุ สัต พุท,โส มา ณะ กะ ริ ถา โธ, ณะ สัม สัม วิ สะ เท ณะ,คะ พุท ปัน ทู ทัม ะ คะ,วา โธ โน อะ มะ มะ วา,อะ วิช สุ นุต สา นุส ตี,

อันเป็นพระยาเวสสุวัณ

นะโมตัสสา ภูเปตานะมัตถะ อัดจะนังทุกโขจินจิ พระยาเวสสุวัณทะทันติ กล่าวแล้ว คือ พระยาเวสสุวัณ ผันฝ่ายอยู่ตามคลองห้วย และ ฮาวเขาตองดอน ในป่าสุ่อยามาอยู่ ทำครองกินนอนแลง ตายแล้วเปล่าอยู่ในเหล่า และบนโนนเป็นผีคนเลยอดอยาก ทุกอย่างไรรู้เป็นผีใน ซีส ป่าไม้ พิงเนอ เทพให้สีเหล่าให้ฟัง เขาผู้บ่าบรธา ผูกผีพันได้เกิดเป็นกัมมาแต่กำเนิด ติดตามมาอยู่ไปตามมะลาพื้นโลก ทุกโคกร้อนน้ำกัม รับเอาเนอศีลธัม เหาสิโปรตประโยชน์ด้วยคุณสูง

วาอะมะตังปัญญัง ทุกขานิโรธ สาทิโรธ ชาติปิทุกขา ชะราปิทุกขา มะระณาปิทุกขัง

อันข้าพเจ้าซึ่งเป็นพยาน แห่งข้าพเจ้าเป็นผู้หยับหย้ายซ้ายสว ย อันเสนียดและเสียนหนาม ว่าผีทั้งปวงมาอยู่อาศัยพื้นแผ่นดินภูฏพินี้ ขออย่ามีมาใกล้ ผีใดอยู่หนึ่ง หนีไปทีอื่น ผีใดบ่อน้ำคันสี ตกถูก น้ำนั้นน้ำต้มกรัวและเหล็กแดงเป็นน้ำอันมีรสแข็ง กงจักรพระอินทร์อันอยู่ใต้ขอบฟ้า ผีใดๆ จะมาอยู่ทำเอาน้ำมนต์จะบันดลให้ออกแตก ผีตาแสดและผีนา ผีป่าและผีงอาฮักบ้านและปูตา อย่าโลภ โลภมาก บ่อยากให้หนีรักดีฝังเขตหลักพิเศษเป็นองค์การผี จะถูกรานบ่หยุดยอน ไผมาก่อนจะพันภัย ไผหนีลุนจะพบพ้อ ตั้งหน้าต่อเวจี บ่หนีจะเกิดเหตุ เนรเทศฝูงผีในซีสป่ากว้าง อย่างมากแล้วทวงนำคนบให้

อยู่ให้สู้หนี เป็นหม่อย่มาทวน ให้สู้หนีจากสวนถีนี่ สูดยามาอยู่หนี หนีไปมันสิถูกไฟเผา โลกถูกลูก
กระสุนว่าน ถากฟันท่าถูกตาผี เต่าหอมห้วงเฮ้า เอาคันหนีพากันคอยสวัสดีทุกเมื่อ อย่าได้เสียทางหลัง
ผู้ที่ยังเป็นมนุษย์เกิดเดือร้อนทั้งหลัง จึงอาราธนาพระธัมมะเจ้ามาทรงทวยสาเหตุ จบเภทเพียงใน
ธรรมทุกตนทุกคนก็ข้าเทอญ ฯ

สวดทำน้ามนต์

พุทธัง आयुวัฑฒะนัง เต ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
ธัมมัง आयुวัฑฒะนัง เต ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
สังฆัง आयुวัฑฒะนัง เต ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
ทุตติยัมปิ พุทธัง आयुวัฑฒะนัง เต ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
ทุตติยัมปิ ธัมมัง आयुวัฑฒะนัง เต ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
ทุตติยัมปิ สังฆัง आयุวัฑฒะนัง เต ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
ตติยัมปิ พุทธัง आयुวัฑฒะนัง เต ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
ตติยัมปิ ธัมมัง आयุวัฑฒะนัง เต ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ
ตติยัมปิ สังฆัง आयุวัฑฒะนัง เต ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สาระณัง คัจฉามิ

นะโมพุทธานะ ปิลาชาพิลาต พระทรงฤทธิ ทะรงฤทธิ ที่จักระอุด จักระอุดตวงวิเศษ
ประกอบเฮียงฮอดเขาสุเมธ ผู้แดนด้วยพงษ์เผ่าควันอาบเอ้าอลทะการ ผุงมารแมน ย้านสั่น อินพรหม
ปั่นถวยสาร ยักเขามขานบ้นอมครุฑ นาคพร้อมทั้งพลผุงมารแมนย้าน อินพรหมปั่นถวยสาร ผุงหมู่
ยักษ์ผีเปรต ในขวางเขตชมพูอินอุดร โสพากวิบากย้านโตตาย เล่นสั่นสายร้องให้เขาไหวห้อยอมคาน
บ่จุมจุมแทบคาน บ่แจบจับทุก พระตถาลงแท่นแก่นแก้วแจงไปมา ถุกวัคสัยทั้ง ๕ น้ำเต็มป่าเต็มปอง
ผีไหลนองตายแจงกรวยแก่ง ไซสำเพิงพลผีหัวโกนตายจมน้ำฟองฟาด ชำระไหลเข้าไปในหม้อใหญ่
น้ำปิดใสอเวจี แสนป้ออกบได้ ไฟฟ้าไหม้เป็นผง จักรอุดกงเข้าหอบ ไปทัวขอบจักรวาล แผ่นดิน
ดั่งหวนไหว สะน่นอยู่ ลีลกลีลื่น เสียงแผดเต็งทวมโลกผียินโศกโสกา จักระวุตมาคือเก่า ข้าจักเล่า
เทศนา เป็นคาถาตวงวิเศษ ด้วยเดชบารมี

พุทเธรัตนัง ธัมมะรัตนัง สังฆะรัตนัง อะลุนันตสา นัตสากะนุต ตะมิเป็นเค้า พุทธะวะ
เป็นเจ้า แก่กว่าโลกโลกา ผุงเทวดารักษาแสนโกฏี ประโยชน์ด้วยคมแข็ง เป็นแสงดั่งคมดาบ เหลือม
ยาบๆ ยิ่งกว่าแสงตะวัน ฟันหัวผีแตก ๗ เฉียง ผีพ่อเสียงหลงได้เรียนแล้ว เป็นแก้วเป็นแก่นยัง
กว่าแท่นบันลัง มะละวังแวดล้อมอ้อมตนผู้ข้า ถือว่าพระเจ้าเป็นเหง้าแก่น สงสารสมภารเพ็งเต็งมาก
พระตะเถา ผู้ข้าว่าให้ผู้ข้าคมจิงคม ผู้ข้าสวดมนต์ให้ผีลัม กัมกราบไหว้ผู้ข้าเน้อ อะ ตี กะ ตัง สี สี ปะ
วา ปะ กา เสี ตี อะ สัง วิ สุ โล ปุ สะ พุ ภา เน ละ กัลปละ นะ มะ พะ ทะ มะ พะ ทะ นะ พะ
ทะนะ มะ ทะ นะ มะ พะ ฯ

เสกใส่ดาบแทงผี

นะเวตอิโล อิติอิติ อังสาละอั้ง ตอิ (ว่า ๓ จบ)

เสกใส่ด้ายสายสิญจน์ผูกผี

เหตตะรัก คะสีสี่สะสะ วุจเม คาคะสัง

มหาองค์การฟ้าสนั่นปันทวี

นะโม ตนุญนี้หากแม่นองค์การ ฟาสันนุกัจจป็นหัวผี ก็ได้แตกกระจาย นะโมโทะนะเส ญนี้ หากแม่นสมิทธาเถระฟาสันนุกัจจป็นหัวผี กงจักรภูติ พอปานกงจักรพระอาทิตย์ นะพุทโธ นะธัมโม นะสังโฆ ญปากใส่ช้างๆ กะสลบ ญตบมือขึ้นผีก็ผ่าย ครั้นผ่ายแล้ว กงจักรแก้วจักเป่า นะสัมปอญ ญบว่า หมากอ้อนล่อม ตกอยู่กลางดง ตกใส่หัวผีโพงป่าไม้ ตกใส่ผีดังก้องเหมือนฟาสันนุกัจจป็นหัวผี ปั่นเสียงเค็งๆ ผีโพง ใจตันหนีป่ค่าน องค์การมหาฟาสันนุกัจจป็นหัวผี ยี้หัวปอบ ซ่อมญเคยตัดหัวผี อือะติดติ พิทีเวนะ สะหะปิตักัง พุทธายะนะ นันสเส สันตะ พุทธะสะหะเพิก ฯ

บทกันเมื่อเวลาทำพิธีเสร็จแล้ว

นะพุทโธนะนะ นะธัมโมนะนะ นะสังโฆนะนะ อาวุตตังอาวุธเต ปัญจวันนัง ถิตัง ชานาโก พระพุทโธเป็นกำแพงแก้วบ่ห่อนแคล้ว พระธัมมังเป็นกำแพงแก้วบ่ห่อนขาด พระสังขัง เป็นเสนาอำมาตย์ พุทธะรักษา ธัมมะรักษา ^{๑๐๒}

การขับไล่ผีปอบมีพระสงฆ์เป็นหมอธรรมหรือชาวบ้านก็ได้ รวมทั้งจำ้อือเป็นผู้นำทางจิต วิญญานของชุมชนในหมู่บ้านดอนยานาง จะทำพิธีป้องกันผีปอบสิ่งชั่วร้าย โดยจะประกอบพิธีทำบุญ ชำชะในเดือนเดือน ๗ ของทุกปี เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความสบายใจ

สรุป พระครูประสุตธรรมสุนทร ทำพิธีรักษาที่บ้านดอนยานางเป็นการไล่จับผีปอบจะ ประกอบพิธีเดือนเจ็ดของทุกปี การประกอบพิธีนี้ขึ้นเพื่อเป็นการจับผีปอบที่เดินวนเวียนภายใน หมู่บ้านดอนยานางที่มากับผู้ป่วยถูกผีปอบเข้าสิงพอจะเข้าวัดผีปอบกลัวก็จะออกโดดลงรถหนีไป จึง ต้องประกอบพิธีดังกล่าว เพื่อจับผีปอบไล่กระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปเผา สำหรับคาถาที่ใช้ได้มาจากครูบา อาจารย์สอนให้ไว้ชำระเรียนมา การประกอบพิธีจะเป็นการใช้ผู้ชายถือศีลห้าเป็นร่างทรงจับผีปอบ และ ปลุกเสกไม้มะขามลักษณะเป็นตัวยาวคนจับสองคน คนละข้างไม้จะกระโดกขึ้นลงแล้วพาวิ่งไปที่มี ผีปอบจึงจะหยุด ผู้ที่จับผีปอบ คือ วิญญานที่เข้าทรงในพิธีจะผู้จับไล่กระบอกไม้ไผ่แล้วผ่ายยันต์ปิดมัด ด้วยด้ายสีขาวเพื่อนำไปประกอบพิธีเผาในที่สำหรับเตรียมไว้ เพื่อให้วิญญานเป็นอิสระไปเกิดใหม่ การ จะรู้ได้ว่าจับผีปอบได้เท่าไรต้องถามร่างทรง สังเกตว่าตอนจบจะใช้คาถาบทกันเป็นการป้องกันไม่ให้ ผีปอบเข้ามาในหมู่บ้านได้ การประกอบพิธีกรรมของพระครูประสุตธรรมสุนทร นี้จะแตกต่างออกไป เป็นอีกวิธีหนึ่งโดยใช้ผู้ชายเป็นร่างทรงสื่อกับวิญญานขุนศรีมาเข้าร่างทรงแล้วก็ใช้วิญญานผ่านร่าง ทรงไปจับผีปอบอีกทีหนึ่ง คือ ใช้ผีไปจับผี ชาวบ้านเชื่อว่าได้ผลดีนักเพราะเหตุการณ์ต่างๆ ในหมู่เจียบ สงบเป็นปกติสุขตั้งแต่นั้นมาหลวงพ่อกษัตริย์มาอยู่วัดบ้านดอนยานาง และหมู่บ้านใกล้เคียงหรือจังหวัดอื่นๆ ในแถบภาคอีสานพากันมาให้หลวงรักษาหรือนิมนต์ไปทำพิธีจับผีปอบ เมื่อมีคนในชุมชนตายมาก ผิดปกติโดยไม่รู้สาเหตุการตาย

^{๑๐๒} ข้อมูลรายละเอียดโดย พระแดง ปัญญาวโร รองเจ้าอาวาสวัดดอนยานาง ตำบลดอนสมบูรณ์ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์, (๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕).

๓.๕ บทคาถาที่ใช้ปราบผีปอบ

บทคาถาที่ใช้สำหรับปราบผีปอบมีหลายบททั้งนี้ได้ยกบทคาถาตามลำดับขั้นตอนที่ใช้จัดการกับผีปอบได้ตามความถนัดของผู้ที่ได้ร่ำเรียนมาว่าสามารถใช้บทคาถาใดแล้วประสบผลสำเร็จได้เร็ว

๓.๕.๑ คาถากันผีปอบและภูตผีต่างๆ

คาถาว่า พุทธังกัญจ ธัมมังกัญจ สังฆังกัญจ นรนจะ พุทธคุณัง ธัมมคุณัง สังฆคุณัง พุทธโ
พันธจิตตัง ธัมมโพันธจิตตัง สังฆพันธจิตตัง เอวํ คุณยุตโต โสภควา อิติ กัญนะ อิติกัญญา นะกันฯ^{๑๐๓}

๓.๕.๒ คาถาป้องกันตัว ว่า นะปิตนะปอง นะล่อม นะกัน อิติปิโส ะคะวา พุทธัง
ภาวนา ปรายันติ ธัมมัง ภาวนา ปรายันติ สังฆัง ภาวนา ปรายันติ พุทธะสังมิฯ

เมื่อมีคนให้ไปไล่ผีสิ่งสูในตัวตน หรือจะทำการขับไขภูตผี ปีศาจ ให้ภาวนาคาถาบทนี้ ๓
ครั้ง ป้องกันตัว ปีศาจร้ายทั้งปวงมีอาจจะทำร้ายได้^{๑๐๔}

๓.๕.๓ คาถาปราบผีปอบ คาถาอาคมคนอีสานมีความเชื่อ ซึ่งแยกประเภท เช่น เมตตา
สะเดาะ แก้วโรคต่างๆ ประสาน แสดงอิทธิฤทธิ์ ป้องกัน ขับไล่ ในที่นี้กล่าวเน้นเฉพาะคาถาเกี่ยวกับผี
ปอบ (ต้องมีค่าครู ชั้น ๕ ชั้นแปด เงิน ๑๒ บาท) ดังนี้

๑) คาถากันผีปอบและผีต่างๆ ว่า พุ ส น โส นโม พุทธาย คาถาเสกตอนลงเรือนไป
ตมตถํ ปกาเสนโต สตุถา อาห พระเจ้าว่าให้เข้าไปไล่ปอบ ถึงบันไดเรือนคนปอบเข้าว่าคาถา ภา สม สัม
วิ สา เทภ

๒) คาถาว่า เสกสั้แห่งปอบ กิ ลี มิ ทิ กุ ลู มุ พุ เก เล เม เถ ระฯ

๓) คาถาว่า เสกล่าว่านไฟลตีปอบ นผูก โมมัด พุทธยามัด จิงจั้งจั้ง โอมจั้งจั้ง มหาจั้งจั้ง
อิสระมะหาสิวะ พทรวัณณัง ธัมมวณณัง สังฆวณณัง โอมสหมเพิกฯ

๔) คาถาหยุดปอบว่า โอมกับๆ ข้าจะแช่สบู่ทอง โอมลองๆ ข้าจะแช่สบู่แก้ว ข้าจุ่มแล้ว
ข้าจะแช่สบู่อัน โอมสลับฯ

๕) คาถาเสกด้วยผูกผี อะสังวิสุโลปุสะพุกะ มหาอุปคุตโต มหาอุปคุตตัง มหาเถรัง ภายะ
พันธะนัง อมยิสะ พุทธังระเถโร ธัมมังระเถโร สังฆังระเถโร ปะอัยยิสุตัง อุปปะสะอิฯ^{๑๐๕}

๖) คาถาถามผีสิงคน อะ โจ ตู ปา สีฯ^{๑๐๖}

๗) คาถาเปิดปากผี โสปะมาโร วิริยะ พิมพัง ปัตตา ลันตัง รูปัังธิสวาสุ โต โอคะ ริตตะวา
ปิมะปาปัง โลกะวิฑู พุทธโธโลติ ธัมโมโลติ สังโฆโลติ เขาปิดไว้ ข้าจะเปิด เขาผูกไว้ข้าจะแก้ แก้วด้วย นะโม

^{๑๐๓} D-Library NLT KORAT, มูลมังอีสาน, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก http://branch.nlt.go.th/korat-d-library/index.php?p=show_detail&id=๓๘๕ (๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕).

^{๑๐๔} ชัยมงคล อุดมทรัพย์, คัมภีร์ไสยศาสตร์ ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : โสภณการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔๕.

^{๑๐๕} D-Library NLT KORAT, มูลมังอีสาน, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก http://branch.nlt.go.th/korat-d-library/index.php?p=show_detail&id=๓๘๕ (๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕).

^{๑๐๖} ชัยมงคล อุดมทรัพย์, คัมภีร์ไสยศาสตร์ ฉบับสมบูรณ์, หน้า ๓๔๗.

พุทธานะ ยะธาพุทโมนะ พุทธังเปิด ธัมมังเปิด สังฆังเปิด เปิดด้วย นาสังสิโม โมนาสังสิ อะระหังพุทโธ นะโมหุตหลุย สวาทะฯ

คาถาบทนี้ เสกน้ำมันต์ ๓ จบ ฟันที่ศีรษะคนไข้ผีสิง เปิดปากให้มันพูดออกมา ถ้าถามใน น้ำมันต์ก็ได้ ก่อนจะอมน้ำมันต์เข้าปากฟัน ให้ภาวนาคาถาบทนี้ แล้วจึงอมน้ำมันต์ฟันที่หวัมน มันจะ ออกปากบอกความจริงทุกอย่างที่เราถามไป^{๑๐๗}

๘) คาถาเสกของให้ผีกิน อี ภู สัก ตะ กัง รัง กังฯ

คาถาบทนี้ให้เสกน้ำมันต์ ๓ จบ คนไข้ผีสิงจะมีอาการเหมือนคนเมาเหล้า อาเจียนออกมา กระสับกระส่าย หรือท้องเสีย^{๑๐๘}

๙) คาถาทดลองผี อาวุธธาสัตติ เอโกสัพพะยักขา ประยັນติฯ

คาถาบทนี้ เสกน้ำจิต ๓ จบ ให้คนกิน ถ้ามีรสขม รสเปรี้ยว รสฝาด รสหวาน รสเผ็ด แสดงว่าถูกผีสิง

๑๐) คาถาถามผีสิงคน อะ โจ ตุ ปา สิฯ

คาถาบทนี้ ให้ภาวนาเมื่อจะถามปีศาจเข้าสิงคน ถ้าไม่ยอมพูดจาอะไร แสดงว่ามีไข้มาตุภูมิ ปากมันไว้ ไม่ให้บอก ให้ใช้คาถาเปิดปาก

๑๑) คาถาเปิดปาก โสปะมาโร วิระยะ พิมพัง ปัตตา ลันตัง รูปังธิวาสุ โต โอคะ ริดตะวา ปิมะปาปัง โลกะวิฑู พุทโธโลติ ธัมโมโลติ สังฆโมโลติ เขาปิดไว้ ข้าจะเปิด เขาผูกไว้ข้าจะแก้ แก้วด้วย นะโมพุทธานะ ยะธาพุทโมนะ พุทธังเปิด ธัมมังเปิด สังฆังเปิด เปิดด้วย นาสังสิโม โมนาสังสิ อะระหังพุทโธ นะโมหุตหลุย สวาทะฯ

คาถาบทนี้ เสกน้ำมันต์ ๓ จบ ฟันที่ศีรษะคนไข้ผีสิง เปิดปากให้มันพูดออกมา ถ้าจะถามใน น้ำมันต์ก็ได้ ก่อนจะอมน้ำมันต์เข้าปากฟัน ให้ภาวนาคาถาบทนี้ ถามตามความประสงค์ แล้วจึง อมน้ำมันต์ฟันที่หวัมน มันจะออกปากบอกความจริงทุกอย่างที่เราถามไป^{๑๐๙}

๑๒) คาถาเสกปูนทาที่เจ็บ จัตตุระพุทธา นิทตัสमानัง อุทะยัง ตันนะตัง สังสารัง ประมะมัง สุกขัง นะปะพะติ เอหิฯ

ถ้าคนถูกผีเข้า ผีมันวิ่งไปตามร่างกายจะมีอาการเจ็บปวดหรือวิ่งค่อๆ เคลื่อนๆ ไป จะขึ้น เป็นลูกนูนเท่าผลมะนาว หรือไม่เห็น จะมีอาการชา เสียว เจ็บปวด ให้เสกปูนแดงด้วย คาถาบทนี้ ๓ จบ ทาตามบริเวณที่เจ็บปวด หรือบริเวณที่มันวิ่งอยู่ จะทำให้มันหมดฤทธิ์ไม่อาจแสดงอาการวิ่ง ต่อไป

๑๓) คาถาฟันศีรษะขับผี โอภาเสติ อะยังโค นานัง ปุชะ ปิสตังฯ

ถ้าคนถูกผีเข้า มันวิ่งขึ้นบนศีรษะหรือในสมอง ทำให้หัวหนักมันตื้อ ถ้ามันยังไม่หมดสัวยัง จะสู้อีก คือมันหลบซ่อนอยู่ในตัวคน หรืออยู่ในไส้พุงกระเพาะก็ดี ให้เสกปูนมาที่ปลายเท้าด้วย ด้วยคาถานี้ จัตตุระพุทธา ฯลฯ นะปะพะติ เอหิฯ เสก ๓ จบ^{๑๑๐}

เอามือตบเคาะที่ปลายเท้าเรียกมันออกมา ภาวนาเรียกผีด้วยคาถานี้

^{๑๐๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๗.

^{๑๐๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๖.

^{๑๐๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๗.

^{๑๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๘.

๑๔) คาลาเรียกผี เอหิ พะตาสีสา เจวะ ยักขะ มานีฯ

คาลาบทนี้ ภาวนาเอามือเคาะเรียกให้มันวิ่งมาอยู่ตรงที่เอามือเคาะให้มันมาอยู่ตรงนั้น ให้เสกปูนคาคันมันไว้ เสกคาลานี้

๑๕) คาลากันผีเคลื่อนที่ กันหะเนหะ กันนะพุทัง กันนะธัมมัง กันนะสังฆัง สະระณัง คัจฉามิฯ

คาลาบทนี้ เสกปูนแดงทาาคาคันผีมิให้วิ่งเคลื่อนไปที่อื่น เช่น ปลายเท้า แล้วเสกปูนแดง ทาาคาคที่ข้อเท้า จึงเสกมือจับผี จะทำให้มันเจ็บปวดรวดร้าว จะร้องครวญคราง

๑๖) คาลาเสกมือจับผี นะปะพะตันหัง มะนิยานิ ตะติสะวาหะฯ

เมื่อคนถูกผีสิง วิ่งมาอยู่ตามอวัยวะที่แห่งใด ให้เสกมือ ๓ จบ จับผี^{๑๑๑}

๑๗) คาลาเสกมิดหมอ อะสังวิสุโลปุสะพุกะ สังวิทาปุกะยะปะฯ

คาลาบทนี้เสกมิดหมอฟันผี เมื่อรู้ว่าผีอยู่ในอวัยวะที่ตรงไหนให้เอามิดฟันสับที่ตรงนั้น เช่น ฝ่ามืออยู่โคนขา ก็เอามิดฟันสับที่โคนขา^{๑๑๒}

๑๘) คาลาเสกสันมิด เหมัน ตะวิทา ติมะหะ นะวิสันฯ

คาลาบทนี้ เสกสันมิดหมด ๗ จบ กดหัวคนที่ผีเข้าสิง เมื่อเอามิดกดหัว ภาวนาแล้วเป่าลง ไปที่มีดกดหัว ๓ ครั้ง ผีจะร้องครวญคราง เพราะมีความร้อนรนเหมือนถูกไฟลวก

๑๙) คาลาลงหวายปราบผี เว สา วุธ ธัส สะฯ คาลาบทนี้ เขียนลงใส่หวายแล้วเสกด้วย ยันทุนิมิตตัง ๓ บท เมื่อจะตีผีที่เข้าสิงอยู่ในคนว่าดังนี้

๒๐) คาลาเสกหวายตีผี พะกะสินัง ปะวิพาเว สิสะตะติฯ คาลาบทนี้ เสกไว้สำหรับตีผี เข้าสิงคน ให้เสก ๓ จบ เป่าลงไปที่หวาย เมื่อจะตีผีว่า “สิสะตะติ” แล้วตีลงไป ตีแรงๆ เท่าไรก็ไม่มี แดกเพียงแต่ขึ้นเป็นแนวเฉยๆ เมื่อเอาน้ำมนต์รดรอยตีเป็นแนวจะหายทันที คนถูกตีจะไม่เจ็บปวด มีแต่ผีเท่านั้นมีความเจ็บปวดทรมานยิ่งนัก^{๑๑๓}

๒๑) คาลาผูกผีในตัวคน นะโมพุทฺธสสะ นะโมธัมมัสสะ นะโมสังฆัสสะ อะนิโสสะ อิมังกายะ พันทะนัง อะทิกามิฯ

เมื่อคนถูกผีเข้าสิงขับไล่เท่าไร มันไม่ยอมออกไปจากร่างคน แสดงว่ามันสู้ ให้เขาใช้อาคม บังคับให้ผีมันสู้อยู่คาลาบทนี้เสกน้ำมันต์หรืออาหารให้คนไข้ผีสิงกิน ผีจะถูกผูกมันอย่างทรมาน ถ้าจะ แก้อาคมที่ผูกมัดออกให้เสกน้ำมันต์กิน ว่าคาลานี้

๒๒) คาลาแก้การผูกมัด พุทธะเสฏฐิ มหามาซัง ทะทันโต สิหะนาสะกัง คะวะกะตะกัง สะโมหะติ สะโมหะตา สะโมหะเสมา สะโมหะชิรา สะโมหะคัจฉายะฯ

คาลาถอนโบสถ์ ทำน้ำมันต์แก้ถอนสารพัด ถ้าคนถูกผีสิงมัดด้วยอาคมไม่ให้ผีออก ให้เอา คาลาบทนี้เสกน้ำมันต์ให้กิน ปิดพ่นผีร้ายจะอยู่ไม่ได้^{๑๑๔}

^{๑๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๙.

^{๑๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๐.

^{๑๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๑.

^{๑๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๒.

๒๓) คาถาอาวรุ ๔ ประการ จัดตาริกิระ อาวรุทา นิริเกเสฏฐ สักกัตสะ วะชิราวุธทั้ง เวสสุวัณนัสสะ ตะหาวุธทั้ง ยมมะนัสสะ นัยยะนาวุธทั้ง อาระวะกัสสะ ทะสาวุธทั้ง จัดตาโลเก อาวุธ ตระเตสัง เอเตสัง สัพเพยักขา ปะรายันติฯ

คาถานี้ ทำนํ้ามนต์ขับไล่ภูตผีปีศาจ แก่คุณไสยทั้งปวง เสกหว่ายตีผี เสกมัดหมอบขับไล่ผี เสกหว่าย ชัดบริเวณบ้านป้องกันภูตผีปีศาจวิเศษนัก

๒๔) คาถาอาวรุ ๕ ประการ สักกัสสะ อะชิราวุธา เวสสุวัณนัสสะ คชะวุธา อาพะวะกัสสะ ทะสาวุธา ยมมะนัสสะ นัยยะนาวุธา พุทธิสสะ จักราวุธา สัพเพทวา ปิสาจะวะ อาพะวะกาทะโย ปิต จะชัคคัง ตาเบปัตตัง ทิสสะวา สัพเพยักขา ปะรายันติฯ

คาถานี้ มีอานุภาพมาก ถ้าบ้านใดมีภูตผีปีศาจจรร้าย ทำอันตรายผู้คนเจ็บป่วยล้มตายให้เอา คาถานี้ ทำนํ้ามนต์ประพรมบ้านเรือน และเสกข้าวสารซัดทุกซอกทุกมุมบ้าน ภูตผีปีศาจหนีไปหมดสิ้น ปลุกเสกได้สารพัดมีอานุภาพป้องกันภัยอันตรายต่างๆ

๒๕) คาถาพระมหาเทพ สักโกเทวะราชา โนนะกาโร ทะระตา มหาราชา ยิรูปักโข เวสสุวัณโน มหาราชา อตถาสะอิตตะ มหายักขัง เสนาสุชีตัง พะวันตุเมฯ

คาถาพระอิศวร และท้าวเวสสุวัณ เทพผู้เป็นใหญ่ ทำนํ้ามนต์ขับผีเข้าสิงคน อาบกิน ผีกลัวหนีหายไปสิ้น^{๑๑๕}

๒๖) คาถาขับมารร้าย โสตะถา อะระรักชะ เทวะตา อะนุภาวิ อัคคินิ อุปะริตตะวา โอโลเก สุกะโต โอโลเก พิกะมิตตะวา ผิตติโต จักกะวาเร สุวัตะกัง อัปปะมาเย อตถาสิฯ

คาถานี้ ทำนํ้ามนต์ขับไล่ภูตผีปีศาจมารร้ายทั้งปวง แก่คุณไสย ผีถูกนํ้ามนต์จะร้อนรน เหมือนดังถูกไฟเผาผลาญต้องหนีไป

๒๗) คาถาเรียกผีเข้าในไข่ ยะสา นะเอหิ มามา ทะเรหะสะ มานะสะ ทิยามิฯ ถ้าผีปอบ หรือผีตายโหงสิงคนขับไล่ไม่ออก ให้เอากุ้งพล่า ปลาขี้ ของสดคาวๆ ใส่ในกระถาง และมีไข่ไก่ ๑ ฟอง ของทั้งหมดนี้ใส่ในพานตั้งไว้ที่ข้างคนไข้ แล้วบริกรรมคาถาบทนี้ เรียกผีเข้าไปอยู่ในไข่ ถ้าเห็นไข่ ไข่เป็นสีดำ แสดงว่าผีเข้าไปอยู่ในไข่แล้ว จึงให้เอาไข่นี้ไปถ่วงนํ้า^{๑๑๖}

๒๘) คาถาเรียกผีเข้าหม้อ นะกระจาย โมสุญหาย นะกะชะนะ ชะกะนะกะ นะเปต โมเปต นะประเสริฐ คูหาเปต สัพพะเอหิฯ คาถานี้ เรียกผีเข้าในไข่ หรือหม้อก็ได้ คือเอากาบกล้วยเป็น กระบะ มีกระถางใส่กุ้งพล่า ปลาขี้ ของสดคาว เอาไข่ไก่วางไว้ในกระบะแล้ว เอาด้ายสายสิญจน์ หย่อนลงไปในกระบะ เอาไข่ไก่วางทับ วิธีนี้เรียกผีเข้าในไข่

ถ้าเรียกผีเข้าในหม้อ ให้เอากุ้งพล่า ปลาขี้ ของสดคาวๆ ใส่ในหม้อ แล้วเอาด้าย สายสิญจน์ หย่อนลงไปในหม้อด้วย เมื่อจะเรียกผีให้คนไข้ลุกขึ้นนั่งเหยียดขา พนมมือ เอาด้าย สายสิญจน์ผูกกับหัวแม่มือและหัวแม่เท้า โยงด้ายสายสิญจน์ไปที่กระบานหรือหม้อ จึงภาวนาคาถา บทนี้เรียกผี และให้คนคอยดูถือเทียนไว้คอยจุด ถ้าผีพรายหรือผีกุมาร มันจะจับสายสิญจน์เป็น สีเหลืองลงไป ถ้าผีปอบขมบ มันจะจับด้ายสายสิญจน์ลงไปเป็นสีเขียว เมื่อเห็นสีดังนั้นแล้วเริ่ม

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๓.

^{๑๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๔.

จุดเทียนให้เร็วๆ แล้วเอาไฟเทียนนั้นจุดด้ายสายสิญจน์ให้ไหม้ขาดออก ผืนนั้นก็จะตกลงไปอยู่ในไข่หรือในหม้อ จึงเอาไปถ่วงน้ำเสียผืนนั้นจะسابสูญไปทันที^{๑๑๗}

๒๙) คาถาเสกนิ้วชี้จี๋ สี สะ ตะ ตีฯ คาถานี้เสกนิ้วชี้ ๓-๗ จบ จี๋ที่เข้าสิงคน มันจะมีความเจ็บปวดกลัวเรายิ่งนัก^{๑๑๘}

๓๐) คาถาพระพุทธรเจ้าเปิดโลก นะ กุกกุสันโธ มะหิทธิโก มหิตธิโย มหิตธิโส สะหัตตะเนตโต เทวินโธ ทิพพะจักขุ วิโสทายิ คาถานี้ ทำน้ำมนต์ถอนคุณไสยต่างๆ ภาวนาเพ่งมองดูคนถูกผีเข้าสิง ฝึกร่ายกลั่น^{๑๑๙}

๓๑) คาถาปิดทวารป้องกันตัว กันหะเนหะ กันนะพุทัง กันนะธัมมัง กันนะสังฆัง สะระณัง คัจฉามิ นะปิต นะล่อม นะกัน อะมาพะพักโข มาตาปิตตา พุทังปิต นะวะ ทะวารา ธัมมังปิต นะวะ ทะวารา สังฆังปิต นะวะ ทะวารา พระพุทธรเจ้าแปลงฤทธิ์ปิดด้วย นะโมพุทธานะ อุทัง อัทธะสังวิสุโลปุสะพุทะ โธอุท ธังอัท อิติปิโส พุทโธ ภาคะวาติฯ

คาถาปิดทวารป้องกันตัว เป็นคาถาบทสุดท้าย เมื่ออาบน้ำมนต์รดคนไข้ถูกผีหรือคุณไสย เมื่ออาบน้ำมนต์ถอดถอนกระทำต่างๆ จะต้องว่าคาถาปิดทวารป้องกันตัวทุกครั้งตอนท้าย เพื่อป้องกันของร้ายจะเข้ามาอีก^{๑๒๐}

๓๒) มนต์เปื้อดซีมา (พัทธสีมา) นะโมพุทธานะ มะอะอุพุทัง นโมพุทธานะมะอะธัมมัง นโมพุทธานะมะอะสังฆัง ปเรยฮโสตะ ปเรยฮวินัย ปเรยฮออบปิธรรม โย อากเนย เตยะเสน หอระเดย ปัจจิม เปยยัพ อุดอร แอัยसान อะกาสะมณตวล เปื้อดสีมาเนยงวีย เก็งกัง ระเนยงติวดา ระเนยงจุมยุปริป ปะตียกรอม ฆะนังเก็งกัง บังสวาหะ

คือ การร่ายมนต์แล้ววิ่งล้อมเป็นวง เป็นการสร้างอาณาเขตขึ้นโดยมนต์ เพื่อไม่ให้ทมิฬหลบหนีไปได้

๓๓) มนต์จับทมิฬ (ปอบ) เอหิ อาคัจฉายะ คัจฉาหะ วิวัตตัพโพ

๓๔) มนต์ผูกทมิฬ (ปอบ) ออม ปเรยฮสระ อัยเจิญ ปเรยฮสราย อัญเจิญ ปเรยฮนาเรยย จองจำนอง ปเรยฮออบปะก๊วต เสก ๓ จบ

๓๕) มนต์แก้ทมิฬ (ปอบ) ออม ปเรยฮสระ อัญเจิญ ปเรยฮสราย อัญเจิญ ปเรยฮนาเรยย สราย จำนอง ปเรยฮ อ้อปะก๊วต (เสก ๓ จบ แล้วเอาน้ำลายลูบวนรอบข้อมือข้อเท้า คาถานี้ใช้เมื่อต้องการปล่อยให้มันหนีไป) เมื่อปอบหนีไปแล้วครูจะร่ายมนต์ปิดทางเข้าให้คนไข้ ดังนี้ ปะปาน บิต ทวารทั้งเก้า นะอะโมนะโมอุดะ

๓๖) ยาฆ่าปอบ เอาลึงค์หมาดำปลอด คือ ฆ่าหมาที่มีขนสีดำปลอดทั้งตัว ตัดเอาอวัยวะเพศมาแล้วเอาต้นไผ่จืด ไผ่ชนิดนี้เขามักปลูกใส่กระถางไว้ตามบ้าน เป็นต้นไผ่เล็กเหมือนต้นหญ้า ให้

^{๑๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๔-๓๕๕.

^{๑๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๐.

^{๑๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๒.

^{๑๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๔.

เอาต้นไผ่จืด ๓ ต้น สอดเสียบในรูอวัยวะเพศหมาดำนั่นแล้ว เอาไปตากแดดให้แห้งเวลาจะใช้ฆ่าให้เอามาฝนกับน้ำ เอาดินปืนใส่ผสมด้วย ให้คนถูกทรมบเข้านั้นกิน ทรมบจะตายและเจ้าของทรมบก็ตาย^{๑๒๑}

๓๗) รัตนสูตร มีว่าเมื่อครั้งเมืองไพศาลี แคว้นวัชชีของเหล่ากษัตริย์ลิจฉวีเกิดโรคระบาด (โรคห่า หรืออหิวาตกโรค) ผู้คนล้มตายจำนวนมาก กษัตริย์ลิจฉวีนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดชาวเมืองไพศาลี แล้วให้พระอานนทรัตนสูตรเพื่อปิดเป่าโรคร้ายและอำนวยสวัสดิ์มงคลแก่ชาวลิจฉวี พระอานนทเถลิงสวตรรัตนสูตรพร้อมประพรมน้ำมนต์รอบเมืองไพศาลี ภูตผีและโรคภัยได้ปลาสนาการไปหมดสิ้น ชาวเมืองก็มีกำลังใจ เริ่มหายป่วยกันมากขึ้น จึงถือเป็นธรรมเนียมสวดพระสูตรนี้ เพื่อกำจัดภัยพิบัติของประชาชนและบ้านเมืองในเวลาต่อมา

คาถาว่า เริ่มรัตนสูตร ดังนี้

ปะณิธานะโต ปุณฺณายะ	ตะถาคะตัสสะ ทะสะ ปาระมมียะ
ทะสะ อุปะปาระมมียะ	ทะสะ ปะระมัตตะปะระมมียะ
ปัญฺจะ มะหาปะริจจาเค	ติสโส จะรียา
ปัจฉิมัพพะเว คัพภาวักกันตัง	ชาตัง อะภินิภะมะนัง ปะธานะจะรียัง
โพธิบัลลังเก มาระวิชะยัง	สัพพัญญุตญาณูปะปฏิเวธัง
นะวะ โลกุตตะระธัมเมติ	สัพเพปิเม พุทธะคุณะ
อาวชชิตวา เวสาลียา	ติสฺส ปาการันตะเรสุ
ติยามะรัตตัง ปะริตตัง กะโรนโต	อายัสมา อานันทัตถะเถโร วียะ
การุณญะจิตตัง อุปัฏฐะเปตวา	โกฏิสะตะสะหัสเสสุ
จักกะวาฬะสุ เทวะตา	ยัสสาณัมปะภิกคัณ्हันติ
ยัญจะ เวสาลียัมปุเร	โรคาเมนะสสะทุพภิกขะ
สัมภูตันทิวิธัมภะยัง	ชิปปะมันตะระธาเปสิ
ปริตรตันตัมภะณามะเห	

คำแปล

เราทั้งหลาย จงตั้งจิตอันประกอบไปด้วยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลายดังพระอานนทเถระผู้มีอายุนี้ถึงพระพุทธคุณทั้งหลายแม้ทั้งปวงของพระตถาคตเจ้า จำเดิมแต่ปรารภนาพุทธภูมิมา คือ บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ มหาบริจาต ๕ จริยา ๓ เสด็จลงสู่คัพภะทรโนภพมีในที่สุด ประสูติ เสด็จออกอภิเนษกรรมณ บำเพ็ญทุกกริยา ขณะมาร ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ ณ โพธิบัลลังก์ นวโลกุตระธรรม ๙ ดังนี้ แล้วกระทำปริตร ตลอดราตรีทั้ง ๓ ยาม ภายใน ในกำแพง ๓ ชั้น ในเมืองไพศาลี

รัตนสูตร

ยานิระ ภูตานิ สะมาคะตานิ	ภุมมานิ วา ยานิระ อันตะลิกเข
สัพเพวะ ภูตา สุมะณา ภะวันตฺ	อะโถปิ สักกัจจะ สุณันตฺ ภาสิตัง
ตัสมา หิ ภูตา นิสาเมถะ สัพเพ	เมตตัง กะโรถะ มานุสสิยา ปะชาเย

^{๑๒๑} สำนักวิทยการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, **ผีในความเชื่อของชนเขมรจังหวัดสุรินทร์**, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก [http://library.sru.ac.th/index.php?NewsID=๓๖\(๑๕ กันยายน ๒๕๕๕\)](http://library.sru.ac.th/index.php?NewsID=๓๖(๑๕%20กันยายน%20๒๕๕๕)).

ทิวา จะ รัตโต จะ หะรันติ เย พะลิง
 ยังกัญจิ วิตตัง อีระ วา หุรัง วา
 นะโม สะมัง อตฺถิ ตะถาคะเตนะ
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวตฺถิ โหตุ
 ชะยัง วิราคัง อะมะตัง ปะณัตถัง
 นะ เตนะ ธัมเมนะ สะมัตถิ กัญจิ
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวตฺถิ โหตุ
 ยัมพุทฺธะเสฏฺฐโณ ปะริวัณณะยิ สุจิง
 สะมาธินา เตนะ สโม นะ วิชชะติ
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวตฺถิ โหตุ
 เย ปุคคะลา อัญญะ สะตัง ปะสัณฺหา
 เต ทักขิณียา สุคะตัสสะ สาวะกา
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง
 เย สุปปะยุดตา มะนะสา ทัพเพนะ
 เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคฺคยหะ
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง
 ยะถินทะซีโล ปะฐะวิง สีโต ลียา
 ตะถูปะมังสัปปุริสัง ะทามิ
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง
 เย อะริยะสัจจานิ วิภาเวยันติ
 กิญจาปิ เต โหนติ
 นะ เต ภาวัง อัญญะมะมาทียันติ
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวตฺถิ โหตุ
 สะหาวิสสะ ทัสสะนะสัมปะทาเย
 สักกายะทิกฺขุ วิจิกจันตฺถุจะ
 จตุหะปาเยหิ จะ วิปะมุตโต
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง
 กิญจาปิ โส กัมมัง กะโรติ ปาปะกัง
 อะภัพโป โส ตัสสะ ปิฎฺฐะนทายะ
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง
 ะนัปปะคุมเพ ยะถา ผุสสิตฺถเค
 ตะถูปะมัง ธัมมะวะรัง อะเทสะยิ
 อิทัมปิ พุทฺธะ ระตะนัง ปะณัตถัง
 ะโร ะรัญญ ะระโทะ ะระหะโร
 อิทัมปิ พุทฺธะ ระตะนัง ปะณัตถัง
 ซีณัง ปุราณัง นะวัง นตฺถิ สัมภะวัง

ตัสมา หิเน รักษะณะ อัมปะมัตตา
 สักเคสุ วา ยัง ระตะนัง ปะณัตถัง
 อิทัมปิ พุทฺธะ ระตะนัง ปะณัตถัง

ยะทังคะลา สักยะมฺณี สะมาทิตโต
 อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณัตถัง

สะมาธิมานันตะริกฺขุญะมาหุ
 อิทัมปิ ธัมเม ระตะนัง ปะณัตถัง

จัตตาริ เอตานิ ยุกานิ โหนติ
 เอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวตฺถิโหตุ
 นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมหิ
 สัทธา มุธา นิพพุตัง ญูชะมานา
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวตฺถิโหตุ
 จะตุพภิ วาเตภิ อะสัมปะกัมปิโย
 โยอะริยะสัจจานิ อะเวจจะ ปัสสะติ
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวตฺถิ โหตุ
 คัมภีระปัญญะนะ สุเทสิตานิ
 ภูสัปปะมัตตา
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง

ตะยัสสุ ธัมมา ชิหิตา ะวันติ
 สีลัพพะตัง วาปิ ยะทตฺถิ กัญจิ
 ฉะ จาภีฐานานิ อะภัพโป กาตุง
 เอเตนัง สัจเจนะ สุวตฺถิโหตุ
 กาเยนะ วาจาเย เจตะสา วา
 อะภัพพะตาทิกฺขุปะทัสสะ วุตตา
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวตฺถิโหตุ
 คิมหานะมาเส ปะฐะมัสมิคิมเห
 นิพพานะคามิ ปะระมัง หิตายะ
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวตฺถิโหตุ
 อนุตตะโร ธัมมะวะรัง อะเทสะยิ
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวตฺถิโหตุ
 วิรัตตะจิตตายะติเก ะวัสมิง

เต ชีณะพีชา อะวิรุฬหิฉันทา
อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณัตถัง

ยานีระ ภูตานิ สะมาคะตานิ
ตถาคะตัง เทวะมนุสสะปุชิตัง
ยานีระ ภูตานิ สะมาคะตานิ
ตถาคะตัง เทวะมนุสสะปุชิตัง
ยานีระ ภูตานิ สะมาคะตานิ
ตถาคะตัง เทวะมนุสสะปุชิตัง

นิพพันติ อีรา ยะถายัมปทีโป
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิโหตุ
ภุมมานิ วา ยานีวะ อันตะลิกเข
พุทฺธัง นะมัสสามะ สุวัตถิโหตุ
ภุมมานิ วา ยานีวะ อันตะลิกเข
ธัมมัง นะมัสสามะ สุวัตถิ โหติ
ภุมมานิ วา ยานีวะ อันตะลิกเข
สังฆัง นะมัสสามะ สุวัตถิโหตุ

คำแปลรัตนสูตร

ภูตทั้งหลาย ทั้งที่อยู่บนพื้นดินและในอากาศ ที่มาประชุมกัน ณ ที่นี้ จงมีน้ำใจอันดี เชิญ
สดับคำกล่าวต่อไปนี้ โดยเคารพ

ภูตทั้งหลายเอ๋ย พวกท่านจงฟัง จงสร้างมิตรไมตรีกับมนุษย์ทั้งหลาย พวกมนุษย์เหล่าใด
นำพลีกรรมมาบวงสรวง ในกลางวันและกลางคืน ท่านทั้งหลายจงรักษาคຸ້ມครองมนุษย์เหล่านั้น โดย
ไม่ประมาณ

ทรัพย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือรัตนะประณีตอันใด ในโลกนี้และโลกอื่น หรือในสรวงสวรรค์
ทุกชั้น ทรัพย์หรือรัตนะนั้น จะเสมอเหมือนพระตถาคตไม่มีเลย รัตนะคือพระพุทฺธเจ้าเป็นของประณีต
เช่นนี้ ด้วยสัจจะข้อนี้ ขอความสวัสดีจงมี

พระธรรมใดที่ปราศจากกิเลส ปราศจากราคะ เป็นอมตะ ประณีตที่พระศากยมนิพุทฺธเจ้า
ทรงมีจิตเป็นสมาธิบรรลุแล้ว พระธรรมนั้นหาสิ่งใดๆ เสมอเหมือนไม่ รัตนะคือพระธรรมเป็นของ
ประณีตเช่นนี้ ด้วยสัจจะข้อนี้ ขอความสวัสดีจงมี

สมาธิใด ที่พระพุทฺธเจ้าผู้ประเสริฐตรัสสรรเสริญว่าเป็น อานันตริกสมาธิ หาไม้อสมาธิอื่นใด
เสมอเหมือนไม่ รัตนะคือพระธรรมเป็นของประณีตเช่นนี้ ด้วยสัจจะข้อนี้ ความสวัสดีจงมี

พระอริยบุคคล ๘ ที่สัทบุรุษสรรเสริญ จัดเป็น ๔ คู่ ท่านเหล่านั้นเป็นสาวกของ
พระพุทฺธเจ้า ควรแก่การทำบุญ ทานที่ถวายแก่พระอริยบุคคลทั้ง ๘ นั้น มีผลมาก รัตนะคือพระสงฆ์
เป็นของประณีตเช่นนี้ ด้วยสัจจะข้อนี้ ขอความสวัสดีจงมี

พระอริยบุคคลเหล่าใด ในศาสนาของพระโคตมพุทฺธะ ขยันชวนชวน ด้วยดี มีจิตมั่นด้วย
สมาธิ ไม่มีความใคร่ ท่านเหล่านั้นได้บรรลุอรหัตตบรกรรม ได้สละความดับกิเลสโดยเปล่าๆ (โดย
ไม่ต้องซื้อหา) รัตนะคือพระสงฆ์ เป็นของประณีตเช่นนี้ ด้วยสัจจะข้อนี้ ขอความสวัสดีจงมี

สัทบุรุษ (คือพระโสดาบัน) ผู้หยั่งรู้ร้อยสัจเรตถาคตกถาว่า เป็นผู้มีความเห็นไม่คลอน
แคลน ดุจดั่งเสาหลักเมืองที่ฝังลงดินลึก ลมพัดมาจากทิศทั้งสี่ ไม่อาจทำให้ขยับเขยื้อนได้ ฉะนั้น รัตนะ
คือ พระสงฆ์ เป็นของประณีตเช่นนี้ ด้วยสัจจะข้อนี้ ขอความสวัสดีจงมี

พระอริยบุคคล ผู้เห็นแจ้งร้อยสัจทั้งสี่ ที่พระพุทฺธเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้ว แม้จะยังเป็นผู้
ประมาทโดยมาก ย่อมมาเกิดอีกอย่างมากเจ็ดชาติรัตนะคือพระสงฆ์เป็นของประณีตเช่นนี้ ด้วยส
ัจจะข้อนี้ ขอความสวัสดีจงมี

พร้อมกับบรรลุนิโสดาบันปัตติมรรค พระโสดาบันละสังโยชน์ได้ ๓ คือ สักกายทิฐิ (ความยึด
มั่นในตัวตน), วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย), สีลัพพตปรามาส (ยึดมั่นในศีลและพรต) เป็นผู้พ้นจาก

อบายทั้งสี่ และไม่ทำอนันตริยกรรม ๖ (คือ ฆ่าพ่อ, ฆ่าแม่, ฆ่าพระอรหันต์, ทำร้ายพระพุทธเจ้าจน
พระโลหิตห้อ, ทำสงฆ์ให้แตกกัน และ ไปนับถือศาสนาอื่น) รัตนคือพระสงฆ์ เป็นของประณีตเช่นนี้
ด้วยสัจจะข้อนี้ ขอความสวัสดีจงมี

พระโสดาบัน แม้จะทำชั่วด้วยกาย วาจา หรือใจอยู่บ้าง ก็จะไม่ปิดบังกรรมชั่วที่ทำไว้
เพราะผู้เห็นทางพระนิพพานแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไม่อาจปิดบังกรรมชั่วตนเองไว้ได้ รัตนคือ
พระสงฆ์ เป็นของประณีตเช่นนี้ด้วยสัจจะข้อนี้ ขอความสวัสดีจงมี

พุ่มไม้ใหญ่ในป่า ผลิดอกออกใบ แตกกิ่งก้านงดงาม ในเดือนห้าของฤดูร้อน ฉันท พระ
ตถาคตเจ้าทรงแสดงพระธรรมอันประเสริฐให้แตกกิ่งก้านสาขา ชี้ทางนำไปสู่พระนิพพาน เพื่อ
ประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย ฉันทนั้น รัตนคือพระสงฆ์ เป็นของประณีตเช่นนี้ ด้วยสัจจะข้อนี้ ขอความ
สวัสดีจงมี

พระตถาคตผู้ประเสริฐ ผู้รู้พระนิพพานอันประเสริฐ ผู้ให้ธรรมอันประเสริฐ ผู้นำมาซึ่ง
มรรคอันประเสริฐ ไม่มีผู้อื่นประเสริฐกว่า ได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ รัตนคือพระพุทธเจ้าเป็น
ของประณีตเช่นนี้ ด้วยสัจจะข้อนี้ ขอความสวัสดีจงมี

การหยดเทียนทำน้ำมันต์ จะอยู่ตรงท่อนที่ว่า “ซีณัง ปุณณัง นะวัง นัตถิ สัมภะวัง วิรัตตะ
จิตตายะติเก ภาวัสมิง เต ซีณะพีชา อะวิรุพฺหิ ฉันทา นิพพันติ ยะถายัมปะทีโป”

แปลว่า “กรรมเก่าของพระอริยบุคคลเหล่าใดสิ้นแล้ว กรรมสมภพใหม่ย่อมไม่มี
พระอริยบุคคลเหล่าใดมีจิตอันหน่ายแล้วในภพต่อไป พระอริยบุคคลปรินิพพานเหมือนประทีปอันดับ
ไป ฉะนั้น” ^{๑๒๒}

๓๘) เมตตสูตร ที่มาของสูตรนี้ เป็นช่วงใกล้พรรษา ภิกษุจำนวนหนึ่งกราบทูล
พระพุทธเจ้าเพื่อไปอยู่จำพรรษาในป่า ถึงป่าแห่งหนึ่งก็ตกลงใจกันจะอยู่จำพรรษาที่นั่น เหล่ารุกขเทวดา
คิดว่าพระคุณเจ้าคงพักชั่วคราว ไม่กี่วันก็จะไป จึงพากันลงมาอยู่บนพื้นดินเพื่อถวายเป็นคารพแก่
พระสงฆ์ แต่เมื่อรู้ว่าพระคุณเจ้าจะอยู่ที่ป่านี้ตลอดพรรษา จึงปรึกษากันว่า พวกเราเห็นจะต้องไล่ พระ
ท่านไป ไม่เช่นนั้นจะลำบาก ที่ต้องมาอยู่บนพื้นดินอย่างนี้ จึงพร้อมใจกันหลอกหลอนภิกษุที่ไปนั่ง
กรรมฐานอยู่ใต้ต้นไม้บาง ในถ้ำบ้าง จนท่านอยู่ไม่เป็นสุข จึงตกลงกันกลับไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูล
เรื่องราวให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ตรัสว่า “พวกเธอมิได้เอาอาวุธติดตัวไปด้วย จึงถูกผีหลอก
หลอน” อาวุธคือเมตตา ทรงสวดกรณียเมตตสูตรให้พวกภิกษุฟัง แล้วให้กลับไปยังป่านั้นอีก และให้
สวดสังวรยายพระสูตรทันทีที่เดินเข้าป่าช้าและให้สวดประจำทุกวัน บรรดาผีทั้งหลายได้ยินบทสวดก็มี
จิตอ่อนโยน รักใคร่ในพระสงฆ์ จึงไม่หลอกหลอนพระภิกษุอีกอยู่จำพรรษาในป่าอย่างผาสุก

เริ่มกรณิเมตตสูตร

ยัสสานุภาวะโต ยักขา
ยัมहि เจวานุญฺชโน
สุขัง สุปะติ สุตโต จะ

เนวะ ทัสเสนติ ภิงสะนัง
รัตตินทิวะมะตันทิโต
ปาปัง กิณฺณจิ นะ ปัสสะติ

^{๑๒๒} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พระท่านสวดอะไร, (กรุงเทพมหานคร : หจก.หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๓),
หน้า ๒๓ - ๒๖.

เอวามาทิกุณุปัตัง

ปริตรตันตัมภะณามะ เท

กรณียเมตตสูตร

กรณียะมัตถุสะเลนะ

สั๊กโก อุชฺฐ จะ สุหุชฺฐ จะ
 สันตุสสะโก จะ สุภะโร จะ
 สันตินทะริโย จะ นิปะโก จะ
 นะ จะ ขุททัง สะมาจะเร กิณฺณจิ
 สุชีโน ว่า เขมิโน โหนตุ
 เย เกจิ ปาณะภูตฺตถิ
 ทีฆา วา เย มะหันตา วา
 ทิฏฐา วา เย จะ อะทิสฺสา
 ภูตา วา สัมภะเวสี วา
 นะ ปะโร ปะรัง นิภพเพละ
 พยาโรสะนา ปะภุชสะณฺญา
 มาตา ยะถา นิยัง ปุตตัง
 เอ วัมปิ สัพพะภูเตสุ

เมตตัญจะ สัพพะโสภักสมิง

อุทัง อะโธ จะ ติริยัญจะ
 ติฏฐัญจะรัง นิสินโน ว่า
 เอตัง สะตัง อะธิญญายะ
 ทิฏฐิณฺจะ อะนุปะคัมมะ
 กาเมสุ วินายะ เคจิง

ยันตัง สันตัง ปะทัง อะภิสะเมจจะ
 สุวะโจ จัสสะ มุทุ อะนะติมานี
 อัปปะกิจโจ จะ สัลละหุวิตติ
 อัปปะคัพโภ กุเลสุ อะนะนุคิโธ
 เยนะ วิญญู ปะเร อุปะเทยยุง
 สัพเพ สัตตา ภะวันตุ สุขิตตฺตา
 ตะสา วา ถาวะรา วา อะนะวา เสสา
 มัชฌิมา รัสสะกา อะณุกะณฺฐา
 เย จะหุเร วะสันติ อะวิหุเร
 สัพเพ สัตตา ภะวันตุ สุขิตตฺตา
 นาติมัญญะละ กัตถะจิ นัง กิณฺณจิ
 นาญญะมัญญัสสะ ทุกขะมิจเณย ยะ
 อายุสา เอกะปุตตะมะนุรักเข
 มานะ สัมภาวะเย อะปะริมาณัง
 มานะสัมภาวะเย อะปะริมาณัง
 อะสัมพาธัง อะเวรัง อะสะปัตตัง
 สะยาโน วายาวะตัสสะ วิคะตะมิทโธ
 พรหมะเมตัง วิหารัง อิตะมาหุ
 สีละวา ทิสสะเนนะ สัมปันโน
 นะ หิ ชาตุ คัพพะเสยยัง ปุนะเรตฺติ

คำแปลกรณียเมตตสูตร

กิจที่คนฉลาดในสิ่งที่มีประโยชน์ และมุ่งหมายจะบรรลุทางสงบ จะพึงทำก็คือ เป็นคนกล้า, เป็นคนซื่อ, เป็นคนตรง, วาง่าย, อ่อนโยน, ไม่เย่อหยิ่ง, เป็นผู้สันโดษ, เลี้ยงง่าย, มีภารกิจน้อย, คล่องตัว, ระมัดระวังการแสดงออก, รู้ตัว, ไม่ค่นอง, ไม่คลุกคลีในตระกูลทั้งหลาย, ไม่ประพฤตสิ่งที วิญญูชนตำหนิตไยได้, พึงแผ่เมตตาจิตว่า ขอสัตว์ทั้งปวงจงมีความสุขกาย สบายใจ มีความเกษมสำราญเถิด

ขอสัตว์ทั้งหลายบรรดามี ที่เป็นสัตว์ตัวอ่อนหรือตัวแข็งก็ตาม เป็นสัตว์มีลำตัวยาวหรือลำตัวใหญ่ก็ตาม มีลำตัวปานกลางหรือลำตัวสั้นก็ตาม ตัวเล็กหรือตัวโตก็ตาม ที่มองเห็นหรือมองไม่เห็นก็ตาม ที่อยู่ไกลหรืออยู่ใกล้ก็ตาม ที่เกิดแล้วหรือกำลังหาที่เกิดอยู่ก็ตาม ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงนั้น จงสุขกายสบายใจเถิด

บุคคลไม่พึงหลอกลวงผู้อื่น ไม่ควรดูหมิ่นเหยียดหยามใครๆ ไม่ควรมุ่งร้ายต่อกันและกัน เพราะมีความขุนเคืองโกรธแค้นกัน

คนเราพึงแผ่ความรักความเมตตา ไปยังสัตว์ทั้งหลายหาประมาณมิได้จงตั้งมารดาณอม และปกป้องบุตรสุดที่รักคนเดียวด้วยชีวิต ฉะนั้น

พึงแผ่เมตตาจิต ไม่มีขอบเขต ไม่คิดผูกเวร ไม่เป็นศัตรูอันหาประมาณไม่ได้ ไปยังสัตว์โลก ทั้งปวงทั่วทุกสารทิศ ผู้เจริญเมตตาจิตนั้น จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ตลอดเวลาที่ตนยังตื่นอยู่ พึง ตั้งสติอันประกอบด้วยเมตตาให้มั่นไว้ บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่าการอยู่ด้วยเมตตานี้เป็นพรหมวิหาร (การอยู่อย่างประเสริฐ) ท่านผู้เจริญเมตตาที่ละความเห็นผิดแล้ว มีศีล มีความเห็นชอบ ขจัดความใคร่ ในกามได้ ก็จะไม่กลับมาเกิดอีกเป็นแน่แท้^{๑๒๓}

สรุป คาถาที่ยกมาเป็นตัวอย่างสำหรับจัดการกับผีปอบ ผู้ประกอบพิธีกรรมจะเลือกใช้ได้ตามความถนัดของตนเองที่ได้ร่ำเรียนมาจากครูบาอาจารย์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ทุกบทคาถาขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้รักษาจะปราบผีปอบได้ง่ายหรือยาก ส่วนตัวคาถาถ้าขึ้นต้นด้วยคำว่า “โอม” เป็นของพราหมณ์ แต่ถ้าขึ้นต้นคำว่า “นโม” เป็นของพุทธ และบางทีก็มีการใช้ผสมกันทั้งสองอย่างก็มี แต่ในบรรดาบทคาถาประกอบพิธีกรรมของเขมรจะมีมนต์ขลังมากทีเดียวเพราะฆ่าได้แม้แต่เจ้าของปอบ ซึ่งวิชาของเขมรทางด้านไสยศาสตร์มนต์ดำมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของหมอผีทั้งหลายว่าขลัง ถ้าใครถูกกระทำด้วยหมอที่เรียนวิชาของเขมรแก้ได้ยาก ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เราได้เฉพาะตน แต่ถ้าผู้ไม่เคยถูกกระทำด้านไสยศาสตร์ก็จะมองว่าเป็นเรื่องมง่าย ผีไม่มีจริงเพราะไม่เคยเห็นผีเพราะปัจจุบันเทคโนโลยีเจริญมากเข้ายุคสามจีสี่จีแล้ว ส่วนบทสวดที่พระพุทธเจ้าทรงสอนแก่พระภิกษุเป็นการอ้าใจเอาคุณของพระรัตนไตรแล้วการแผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายให้มีความยินดีมีเมตตาภิกษุผู้แสวงหาทางหลุดพ้นถือว่าเป็นอาวุธพระภิกษุใช้ป้องกันตัวจากผีต่างๆ

^{๑๒๓} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พระท่านสวดอะไร, หน้า ๘-๙.